POLIROM

Roman laureat al International IMPAC Dublin Literary Award 2017
Roman finalist în 2012 al Man Booker International Prize

José Eduardo Agualusa

Teoria generală a uitării

BIBLIOTECA POLIROM

José Eduardo Agualusa

Teoria generală a uitării

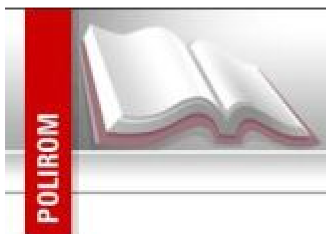
Traducere din limba portugheză de

Simina Popa

Note de Simina Popa şi Iolanda Vasile

EDITURA POLIROM

2018

José Eduardo Agualusa

Teoria geral do esquecimento

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1; sector 4, 040031, O.P. 53

ISBN ePub: 978-973-46-7634-7
ISBN PDF: 978-973-46-7635-4
ISBN print: 978-973-46-7603-3

Coperta: Carmen Parii
Pe copertă: © iStockphoto.com / mysondanube

Unul dintre numele cele mai influente din literatura contemporană, JOSÉ EDUARDO AGUALUSA s-a născut în oraşul Huambo, Angola, în 1960, descendent dintr-un bunic din Rio de Janeiro, şi a studiat în Lisabona. Autor de romane, nuvele, poet şi jurnalist, îşi împarte timpul între Angola, Portugalia şi Brazilia. Această constantă deplasare a scriitorului şi fuziunea dintre referinţele culturale ale ţărilor lusofone constituie poate trăsătura marcantă a literaturii sale. José Eduardo Agualusa a scris deopotrivă şi piese de teatru, unele dintre acestea împreună cu scriitorul mozambican Mia Couto, de care îl leagă o strânsă prietenie. Romanul *Teoria generală a uitării* (2012) a fost nominalizat la Man Booker International Prize şi a primit, în anul 2017, prestigiosul International IMPAC Dublin Literary Award.

Notă introductivă

Ludovica Fernandes Mano a murit în Luanda, la clinica Sagrada Esperança, în primele ore ale zilei de 5 octombrie 2010. Avea 85 de ani. Sabalu Estevão Capitango mi-a oferit copiile a zece caiete în care Ludo şi-a scris jurnalul, în primii ani din cei 28 în care a stat închisă. Am avut

acces de asemenea la jurnalul ulterior eliberării ei şi la o vastă colecție de fotografii, aparținând artistului plastic Sacramento Neto (Sakro), înfățişând scrierile şi desenele în cărbune făcute de Ludo pe pereții apartamentului. Jurnalele, poeziile şi gândurile lui Ludo m-au ajutat să reconstitui drama pe care a trăit-o. M-au ajutat, cred, să o înțeleg. În paginile care urmează folosesc multe dintre mărturiile ei.

Cerul nostru e pământul vostru

Ludovicăi nu i-a plăcut niciodată să înfrunte cerul. Încă de când era copil o chinuia o spaimă de spații deschise. Se simțea fragilă şi vulnerabilă când ieşea din casă, ca o țestoasă căreia i s-a smuls carapacea. De mică, pe la 6-7 ani, refuza să se ducă la şcoală fără protecția unei umbrele negre, enorme, oricare ar fi fost starea vremii. Nici nemulțumirea părinților, nici batjocura crudă a celorlalți copii nu o făceau să se răzgândească. Mai târziu, a fost mai bine. Până când s-a întâmplat ceea ce ea numea *Accidentul* şi a ajuns să privească acea groază primordială ca pe o premoniție.

După moartea părinților, s-a mutat acasă la sora ei. Ieşea rar. Câştiga ceva bani dând lecții de portugheză unor adolescenți plictisiți. În rest, citea, broda, cânta la pian, se

uita la televizor, gătea. Când se înnopta, se apropia de fereastră şi privea în întuneric ca şi cum s-ar fi aplecat deasupra unui hău. Odete clătina din cap, enervată:

Ce e, Ludo? Ți-e frică să nu cazi printre stele?

Odete dădea lecții de engleză şi germană la liceu. Îşi iubea sora. Evita călătoriile ca să nu o lase singură. Îşi petrecea vacanțele acasă. Unii prieteni îi elogiau altruismul. Alții îi criticau indulgența exagerată. Ludo nu se vedea trăind singură. O frământa însă ideea că devenise o povară. Se gândea la ele două ca la nişte gemene siameze, legate prin buric. Ea, damblagită, aproape moartă, şi cealaltă, Odete, obligată s-o târască peste tot. A fost fericită, a fost îngrozită când sora ei s-a îndrăgostit de un inginer minier. Îl chema Orlando. Văduv, fără copii. Venise la Aveiro[1] să rezolve o problemă complexă cu nişte moşteniri. Angolez, născut în Catete, aproape de capitală, îşi petrecea timpul între Luanda şi Dundo, un mic oraş administrat de compania de diamante pentru care lucra. La două săptămâni după ce s-au cunoscut întâmplător, într-o cofetărie, Orlando a cerut-o pe Odete în căsătorie. Anticipând un refuz, cunoscând motivele lui Odete, a insistat ca Ludo să vină să locuiască cu ei. O lună mai târziu erau instalați într-un apartament imens, la ultimul

---

[1] Oraş în nordul Portugaliei.

etaj dintr-unul din cele mai luxoase blocuri din Luanda. Aşa-numitul Bloc al Invidiaților.

Călătoria a fost grea pentru Ludo. A ieşit din casă amețită, sub efectul calmantelor, gemând şi protestând. A dormit pe toată durata zborului. Dimineața următoare, s-a trezit chitită pe o rutină asemănătoare celei de dinainte. Orlando avea o bibliotecă valoroasă, mii de titluri în portugheză, franceză, spaniolă, engleză şi germană, printre care aproape toți marii clasici ai literaturii universale. Ludo avea acum la dispoziție mai multe cărți, deşi mai puțin timp, întrucât a insistat să se lipsească de cele două fete în casă şi de bucătăreasă, ocupându-se singură de treburile domestice.

Într-o după-amiază, inginerul a venit acasă ținând cu grijă în brațe o cutie de carton. I-a pus-o în brațe cumnatei:

E pentru dumneata, Ludovica. Să-ți țină de urât. Prea stai singură tot timpul.

Ludo a deschis cutia. Înăuntru, privind-o speriat, a găsit un cățeluş alb, nou-născut.

Băiat. Ciobănesc-german, a lămurit-o Orlando: cresc repede. Ăsta e albinos, destul de rar. Nu trebuie să stea mult la soare. Ce nume o să-i pui?

Ludo n-a ezitat:

Fantasma!

Fantasma?

Da, parcă e o fantasmă, aşa alb tot.

Orlando a ridicat din umerii osoşi:

Foarte bine. Fantasma să fie.

O elegantă şi anacronică scară de fier forjat urca într-o spirală strânsă, din salonul de vizite până pe terasă. De acolo, cuprindeai cu privirea bună parte din oraş: golful, Insula Luandei şi, în depărtare, un lung colier de plaje abandonat în dantela valurilor. Orlando profitase de spaţiu ca să amenajeze o grădină. O pergolă de buganvilea arunca pe pavajul din cărămidă brută o parfumată umbră lila. Într-unul dintre colţuri creşteau un rodiu şi câţiva banani. Musafirii se mirau:

Banane, Orlando? Ce-i asta, grădină sau livadă?

Inginerul se enerva. Bananii îi aminteau de curtea mare, îngrămădită între ziduri de chirpici, unde se juca pe când era copil. Dac-ar fi fost după el, ar mai fi plantat încă arbori de mango, moşmoni, nenumărate tulpini de papaia. Când se întorcea de la birou, acolo se ducea să stea, cu un pahar de whisky la îndemână, o ţigară neagră aprinsă între buze, privind cum noaptea cucereşte oraşul. Fantasma îi ţinea companie. Şi căţeluşului îi plăcea

terasa. Ludo, dimpotrivă, refuza să urce. În primele luni nici măcar nu îndrăznea să se apropie de ferestre.

Cerul Africii e mult mai mare decât al nostru, i-a explicat surorii ei: Ne striveşte.

Într-o însorită dimineaţă de aprilie, Odete a venit de la liceu, pentru masa de prânz, agitată şi speriată. Explodase haosul în Metropolă[2]. Orlando era în Dundo. S-a întors în seara aceea. S-a închis în cameră cu nevasta. Ludo i-a auzit certându-se. Ea voia să părăsească Angola cât mai curând cu putinţă:

Teroriştii, iubitule, teroriştii...

Terorişti? Să nu mai foloseşti cuvântul ăsta la mine în casă. Orlando nu ţipa niciodată. Şuiera pe un ton aspru, tăişul vocii lipindu-se ca un brici de beregata interlocutorilor. Teroriştii ăştia au luptat pentru libertatea ţării mele. Sunt angolez. Nu plec nicăieri.

Au urmat zile agitate. Manifestaţii, greve, adunări. Ludo închidea ferestrele ca să împiedice hohotele poporului din stradă să umple apartamentul, pocnind prin aer ca focurile de artificii. Orlando, fiul unui comerciant din Minho, în nordul Portugaliei, care se stabilise în Catete la începutul secolului, şi al unei luandeze metise, care murise la naştere, nu întreţinuse niciodată legăturile de

[2] Termen care desemna Portugalia în perioada colonială a Angolei.

familie. Un văr de-al lui, Vitorino Gavião, a reapărut în acea perioadă. Stătuse cinci luni la Paris, îmbătându-se, amorezându-se, conspirând, scriind poezii pe şervețele de hârtie, prin bistrourile frecventate de exilații portughezi şi africani, şi îşi câştigase aura de revoluționar romantic. Le intra în casă ca o furtună, răvăşind cărțile de pe rafturi, paharele din vitrină, şi enervându-l pe Fantasma. Cățeluşul îl urmărea de la o distanță sigură, lătrând şi mârâind.

Tovarăşii vor să vorbească cu tine, mă! țipa Vitorino, proptindu-şi un pumn în umărul lui Orlando: acum negociem un guvern provizoriu. Avem nevoie de cadre. Tu eşti un cadru bun.

Poate că sunt, îngăduia Orlando: De fapt, cadre avem destule. Dar încă n-avem ce să încadrăm.

Şovăia. Da, spunea murmurând, patria putea conta pe experiența pe care o acumulase. Se temea, însă, de curentele mai extremiste din sânul mişcării. Înțelegea nevoia de mai multă dreptate socială, dar comuniştii, amenințând să naționalizeze totul, îl speriau. Să exproprieze proprietatea privată. Să expulzeze albii. Să spargă dinții micii burghezii. El, Orlando, se mândrea cu un zâmbet perfect, nu voia să-şi pună dinți falşi. Vărul râdea, punea excesele de limbaj pe seama euforiei

momentului, lăuda whisky-ul şi îşi mai turna un pahar. Vărul acela cu chică creață, rotundă, à la Jimi Hendrix şi cămaşă înflorată descheiată pe pieptul asudat le speria pe surori.

Vorbeşte ca un negru! îl acuza Odete. În afară de asta, duhneşte a transpirație. De fiecare dată când vine pe aici împute toată casa.

Orlando se înfuria. Pleca, trântind uşa. Se întorcea la sfârşitul după-amiezii, mai secătuit, mai ascuțit, un bărbat ca un rug de spini. Urca pe terasă, în compania lui Fantasma, a unui pachet de țigări, a unei sticle de whisky, şi rămânea acolo. Intra înapoi odată cu noaptea, împovărat de întunecimi, de un miros puternic de alcool şi tutun. I se împleticeau picioarele, dând peste mobile, susurând aspru împotriva mamei ei de viață.

Primele împuşcături au anunțat începutul marilor petreceri de despărțire. Tineri mureau în stradă, fluturând steaguri, şi în timpul ăsta coloniştii dansau. Rita, vecina din apartamentul de lângă, a schimbat Luanda pe Rio de Janeiro. În ultima noapte, a invitat vreo două sute de prieteni la o cină care s-a prelungit până la ivirea zorilor.

Ce n-o să putem bea vă lăsăm vouă, a spus ea, arătându-i lui Orlando cămara cu grămezi de cutii cu sticle de vin portughez din cel mai bun: Să le beți.

Important e să nu le rămână nimic comuniştilor, să sărbătorească ei.

Trei luni mai târziu, blocul era aproape gol. Pe de altă parte, Ludo nu ştia unde să mai pună atâtea sticle de vin, lăzi de bere, mâncare în conserve, jamboane, cod uscat, kile de sare, zahăr şi făină, pe lângă nesfârşite produse de curățenie şi igienă. Orlando primise de la un prieten, colecționar de maşini sport, un Chevrolet Corvette şi un Alfa Romeo GTA. Altul îi lăsase cheile apartamentului.

Niciodată n-am avut noroc, se plângea Orlando celor două surori şi era greu de înțeles dacă e ironic sau vorbeşte serios: Tocmai acum, când am început să colecționez maşini şi apartamente, vin comuniştii să-mi ia tot.

Ludo dădea drumul la radio şi revoluția intra în casă: *Puterea populară e cauza acestui haos*, repeta unul dintre cei mai cunoscuți cântăreți ai momentului, *Ei, frate*, cânta altul: *Iubeşte-l pe fratele tău / Nu te uita ce culoare are / Priveşte-l doar ca pe un angolez. / Cu poporul Angolei unit / Independența va veni.* Unele melodii nu se potriveau cu versurile. Păreau furate din cântecele altor vremuri, balade triste ca lumina unui crepuscul de demult. Trăgând cu ochiul pe fereastră, pe jumătate ascunsă în spatele

perdelelor, Ludo vedea trecând camioane încărcate de oameni. Unii ridicau steaguri. Alții, pancarte cu lozinci:

Independența totală!

Ne-au ajuns 500 de ani de asuprire colonială!

Ne dorim Viitorul!

Revendicările se sfârşeau cu semne de exclamare. Semnele de exclamare se confundau cu macetele pe care le purtau manifestanții. Macetele străluceau şi pe steaguri, şi pe pancarte. Unii dintre bărbați aveau câte una în fiecare mână. Le ridicau. Loveau lamele unele de altele, într-un vacarm lugubru.

Într-o noapte, Ludo a visat că pe sub străzile oraşului, pe sub respectabilele vile din centru, se deschide o nesfârşită rețea de tuneluri. Rădăcinile copacilor coborau, deşirate, prin bolți. Mii de oameni trăiau în subterane, cufundați în noroi şi în întuneric, hrănindu-se cu ce arunca burghezia colonială în canal. Ludo a mers prin mulțime. Bărbații agitau macete. Loveau lamele unele de altele şi zgomotul răsuna prin tuneluri. Unul dintre ei s-a apropiat, şi-a lipit chipul murdar de-al portughezei şi a zâmbit. I-a şoptit la ureche, cu o voce gravă şi dulce:

Cerul nostru e pământul vostru.

Cântec de leagăn pentru o mică moarte

Odete insista să părăsească Angola. Bărbatul îi murmura, drept răspuns, vorbe usturătoare. Să plece ele. Coloniştii ar trebui să-şi facă bagajele. Nimeni nu-i voia acolo. Un ciclu se încheiase. Începea o eră nouă. Indiferent de va fi soare sau furtună, lumina ce va veni şi uraganele ce vor izbucni nu pe portughezi au să-i lumineze sau să-i lovească. Inginerul se înfuria pe măsură ce susura. Putea să enumere ore în şir crimele comise asupra africanilor, greşelile, nedreptățile, neruşinările, până când nevasta renunța şi se închidea plângând în camera de oaspeți. A fost o surpriză enormă când Orlando a venit acasă, cu două zile înainte de Independență, şi a anunțat-o că peste o săptămână aveau să fie la Lisabona. Odete a deschis ochii mari:

De ce?

Orlando s-a aşezat pe unul dintre fotoliile din salonul de vizite. Şi-a smuls cravata, şi-a deschis cămaşa şi, la urmă, cu un gest neobişnuit pentru el, şi-a descălțat pantofii şi şi-a pus picioarele pe măsuța de cafea:

Pentru că putem. Acum putem pleca.

Seara următoare, cuplul s-a dus la încă o petrecere de despărțire. Ludo i-a aşteptat, citind, tricotând, până la două dimineața. S-a dus la culcare neliniştită. A dormit prost. S-a trezit la şapte, şi-a pus un halat, a strigat-o pe

sora ei. Nu i-a răspuns nimeni. A fost sigură că se întâmplase o tragedie. A mai aşteptat încă o oră înainte să caute agenda cu numere de telefon. A sunat mai întâi la familia Nunes, cei care organizaseră petrecerea cu o seară înainte. A răspuns unul dintre servitori. Familia plecase spre aeroport. Domnul inginer şi soția fuseseră la petrecere, da, dar au stat doar puțin. Nu-l văzuse niciodată pe domnul inginer atât de binedispus. Ludo i-a mulțumit şi a închis. A deschis din nou agenda. Odete tăiase cu cerneală roşie numele prietenilor care părăsiseră Luanda. Nu mai rămăseseră mulți. Doar trei au răspuns şi nu ştia nici unul nimic. Unul dintre ei, profesor de matematică la Liceul Salvador Correia, i-a promis că o să ia legătura cu un prieten polițist. Avea să sune de îndată ce afla vreo informație.

Au trecut câteva ore. A început un schimb de focuri. Mai întâi împuşcături izolate, apoi răpăiala intensă a zeci de arme automate. A sunat telefonul. Un bărbat care i s-a părut tânăr după voce, cu accentul caracteristic înaltei burghezii din Lisabona, a întrebat dacă poate vorbi cu sora Doamnei Odete.

Ce s-a întâmplat?

Stați calmă, doamnă, nu vrem decât mălaiul.

Mălaiul?!

Ştiți dumneavoastră. Dați-ne pietrele şi vă dau cuvântul meu de onoare că vă lăsăm în pace. N-o să pățiți nimic. Nici dumneavoastră, nici sora dumneavoastră. Dacă vreți, vă întoarceți amândouă în Metropolă cu primul avion.

Ce-ați făcut cu Odete, cu cumnatul meu?

Moşul s-a purtat ca un iresponsabil. Unii oameni confundă prostia cu curajul. Sunt ofițer al armatei portugheze, nu-mi place când cineva încearcă să mă înşele.

Ce le-ați făcut? Ce i-ați făcut surorii mele?

N-avem prea mult timp. Putem s-o rezolvăm cu frumosul sau cu urâtul.

Nu ştiu ce vreți, vă jur, nu ştiu...

Vreți să vă mai vedeți surioara? Stați cuminte acasă, să nu încercați să anunțați pe nimeni. Cum se mai calmează puțin situația, o să trecem pe la apartamentul dumneavoastră să căutăm pietrele. Dumneavoastră ne dați marfa şi noi o eliberăm pe Doamna Odete.

A spus acestea şi a închis. Se făcuse noapte. Gloanțe trasoare brăzdau cerul. Explozii zguduiau geamuri. Fantasma se ascunsese după o canapea. Gemea încetişor. Ludo a simțit o amețeală, o greață. A fugit până în baie şi a vomitat în closet. S-a aşezat pe podea tremurând. De

îndată ce şi-a recuperat forțele, s-a îndreptat spre biroul lui Orlando, unde intra doar o dată la cinci zile, să măture podeaua şi să şteargă praful. Inginerul era foarte mândru de masa lui de scris, o piesă de mobilier solemnă, fragilă, pe care i-o vânduse un anticar portughez. Femeia a încercat să deschidă primul sertar. N-a reuşit. S-a dus să caute un ciocan şi l-a spart din trei lovituri furioase. A găsit o revistă pornografică. A dat-o la o parte, dezgustată, descoperind, sub ea, un teanc de bancnote de o sută de dolari şi un pistol. A apucat arma cu ambele mâini. I-a simțit greutatea. A mângâiat-o. Cu aşa ceva se omoară oameni. Un instrument dens, întunecat, aproape viu. A răscolit apartamentul. N-a găsit nimic. În sfârşit, s-a întins pe o canapea din salonul de vizite şi a adormit. S-a trezit speriată. Fantasma o trăgea de fustă. Mârâia. O briză venită dinspre ocean ridica molatic perdelele fine dantelate. Stele pluteau în gol. Liniştea sporea întunericul. Un freamăt de voci venea dinspre hol. Ludo s-a ridicat. A mers, desculță, până la uşa de la intrare şi s-a uitat pe vizor. Afară, lângă lifturi, trei bărbați discutau cu voce joasă. Unul dintre ei a arătat înspre ea – înspre uşă – cu o rangă:

Un câine, sunt sigur. Am auzit un câine lătrând.

Cum aşa, Minguito?! l-a criticat un tip uscat, minuscul, îmbrăcat într-o haină militară prea largă şi prea lungă. Nu e nimeni aici. Coloniştii s-au cărat. Hai. Sparge căcatul ăsta.

Minguito a înaintat. Ludo s-a dat înapoi. A auzit lovitura şi, fără să se gândească, a dat şi ea un pumn brutal în lemn, care a lăsat-o fără suflare. Tăcere. Un strigăt:

Cine e acolo?

Plecați de aici.

Râsete. Aceeaşi voce:

A mai rămas una! Cum aşa, mami, au uitat de matale?

Plecați, vă rog.

Deschide uşa, mami. Noi nu vrem decât ce ne aparține. Voi ne-ați furat cinci sute de ani. Am venit să luăm ce-i al nostru.

Am o armă. Nu intră nimeni.

Doamnă, stați calmă. Ne dați bijuteriile, nişte bani şi noi plecăm. Avem şi noi mame, să ştiți.

Nu. Nu deschid.

Ok. Minguito, sparge-o odată.

Ludo a fugit în biroul lui Orlando. A înşfăcat pistolul, s-a întors, l-a îndreptat spre uşa de la intrare şi a apăsat pe trăgaci. Avea să-şi amintească momentul împuşcăturii în

fiecare zi de-a lungul celor treizeci şi cinci de ani care au urmat. Bubuitura, zvâcnirea uşoară a armei. Durerea scurtă din încheietură.

Cum ar fi fost viaţa ei fără acea clipă?

Ah, sânge. Mami, m-ai omorât.

Sfinte! Tovarăşe, eşti rănit?

Căraţi-vă, căraţi-vă de aici...

Împuşcături, pe stradă, foarte aproape. Împuşcăturile atrag împuşcături. Un glonţ să ţâşnească în aer şi imediat i se vor alătura alte câteva zeci. Într-o ţară în stare de război e de ajuns o pocnitură. Un eşapament stricat al unei maşini. Artificii. Orice. Ludo s-a apropiat de uşă. A văzut gaura făcută de glonţ. Şi-a lipit urechea de lemnul uşii. A ascultat răsuflarea surdă a rănitului:

Apă, mami. Ajută-mă...

Nu pot. Nu pot.

Vă rog, doamnă. Mor.

Femeia a deschis uşa, tremurând tare, fără să dea drumul pistolului. Atacatorul stătea pe jos, sprijinit de perete. Dacă n-ar fi avut aşa o barbă deasă, atât de neagră, ar fi crezut că e un copil. Chip mic, asudat, ochi mari care o priveau fără ranchiună:

Ce ghinion, ce ghinion, n-o s-apuc Independenţa.

Îmi pare rău, n-am vrut.

Apă, mi-e sete rău.

Ludo a aruncat o privire speriată spre hol.

Intrați. Nu pot să vă las aici.

Bărbatul s-a târât înăuntru, gemând. Umbra lui a rămas proptită de perete. O noapte desprinzându-se din alta. Ludo a călcat umbra aceea cu picioarele goale şi a alunecat.

Doamne!

Îmi pare rău, mamaie. Murdăresc casa.

Ludo a închis uşa. A încuiat-o. S-a dus în bucătărie, a luat apă rece din frigider, a umplut un pahar şi s-a întors în camera de zi. Bărbatul a băut cu lăcomie:

De fapt, mi-ar trebui un păhărel de aer proaspăt.

Ar trebui să chem un doctor.

N-are rost. M-ar omorî oricum. Cântă-mi un cântec, mamaie.

Ce?

Cântă-mi. Cântă-mi un cântec dulce de leagăn, cum e *sumaúma*.

Ludo s-a gândit la tatăl ei, fredonând romanțe vechi braziliene ca să o adoarmă. A lăsat pistolul pe podea, a îngenuncheat, a luat mâinile minuscule ale atacatorului într-ale ei, şi-a apropiat gura de urechea lui şi i-a cântat.

I-a cântat multă vreme.

De îndată ce prima lumină a trezit casa, Ludo şi-a adunat curajul, a ridicat mortul în brațe, fără prea mult efort, şi l-a dus pe terasă. S-a dus să caute o sapă. A făcut o groapă îngustă într-un răzor, printre trandafiri galbeni.

Cu câteva luni înainte, Orlando începuse să construiască pe terasă o mică piscină. Războiul întrerupsese lucrările. Muncitorii lăsaseră sacii de ciment, nisip, cărămizi, rezemați de pereți. Femeia a târât o parte din material până jos. A descuiat uşa de la intrare. A ieşit. A început să ridice un perete, pe hol, separând apartamentul de restul clădirii. I-a luat toată dimineața. I-a luat toată ziua. Doar după ce peretele a fost gata, după ce a netezit cimentul, i s-a făcut foame şi sete. S-a aşezat la masa din bucătărie, a încălzit o supă şi a mâncat fără grabă. I-a dat câinelui un rest din puiul fript:

Acum suntem doar tu şi cu mine.

Animalul a venit să-i lingă mâinile.

Sângele se uscase lângă uşa de la intrare, formând o pată întunecată. Urme de tălpi porneau de acolo înspre bucătărie. Fantasma le-a lins. Ludo l-a dat la o parte. S-a dus să ia o găleată cu apă, săpun, o perie şi a curățat tot. A făcut un duş fierbinte. Când a ieşit din cadă, a sunat telefonul. A răspuns:

S-a complicat treaba. N-am reuşit să trecem ieri să luăm materialul. O să venim în curând.

Ludo a închis fără să răspundă. Telefonul a sunat din nou. S-a liniştit o clipă, dar de îndată ce femeia i-a întors spatele, a reluat țipetele, nervos, cerând atenție. Fantasma a venit de la bucătărie. A început să alerge în cerc, lătrând, feroce, la fiecare sonerie. Dintr-odată, a sărit pe masă, dărâmând aparatul. Căzătura a fost violentă. Ludo a scuturat cutia neagră. Înăuntrul ei, ceva se desprinsese. A zâmbit:

Mulțumesc, Fantasma. Cred că n-o să ne mai supere.

Afară, în noaptea convulsionată, explodau proiectile şi mortiere. Maşini claxonau. Privind pe fereastră, portugheza a văzut mulțimea înaintând pe străzi. Umplând piețele cu o euforie repezită şi disperată. S-a închis în cameră. S-a întins pe pat. Şi-a afundat chipul în pernă. A încercat să se închipuie departe de acolo, în siguranța casei vechi, din Aveiro, uitându-se la filme vechi la televizor, în timp ce savura ceai şi ronțăia pâine prăjită. N-a reuşit.

Soldați uitați de Fortuna

Cei doi bărbați făceau eforturi să-şi ascundă neliniştea. Erau neraşi, aveau părul lung şi nepieptănat. Purtau

cămăşi colorate, pantaloni evazați şi bocanci milităreşti. Benjamin, cel mai tânăr, fluiera tare în timp ce conducea maşina. Jeremias, numit şi Carrasco – care înseamnă călăul –, mergea în dreapta, muşcând dintr-un trabuc. Au trecut pe lângă nişte camionete deschise transportând soldați. Băieții le făceau cu mâna, somnoroşi, arătând cu degetele V-ul victoriei. Cei doi bărbați le răspundeau la fel:

Cubanezi! a bombănit Jeremias: Comunişti nenorociți.

Au oprit maşina în fața Blocului Invidiaților şi s-au dat jos. Un cerşetor i-a oprit la intrare:

Bună dimineața, tovarăşi.

Ce vrei, mă?! a răcnit Jeremias: Ai venit să ceri bani de la albi? S-a dus vremea aia. În Angola independentă, în tranşeul ferm al socialismului în Africa, nu există loc pentru cerşetori. Cerşetorilor li se taie capul.

L-a dat la o parte cu un brânci şi a intrat în bloc. Benjamin l-a urmat. Au chemat liftul şi au urcat până la etajul al unsprezecelea. S-au oprit, surprinşi, în fața peretelui proaspăt zidit:

Ce dracu?! Țara asta a înnebunit.

O fi chiar aici? Sunteți sigur?

Dacă sunt sigur? Jeremias a zâmbit. A arătat spre uşa din față: Acolo, la 11E, locuia Ritinha. Cele mai frumoase picioare din Luanda. Cel mai frumos cur. Ai avut noroc că

n-ai cunoscut-o pe Ritinha. Cine a cunoscut-o nu mai poate să se uite la altă femeie fără să încerce un uşor sentiment de dezamăgire şi amărăciune. Ca cerul Africii. Dacă mă obligă să plec de aici, Doamne Sfinte, unde o să mă duc?

Înțeleg, căpitane. Ce facem?

Mergem să luăm un târnăcop şi spargem peretele.

Au intrat iar în lift şi au coborât. Cerşetorul îi aştepta, însoțit de cinci oameni înarmați:

Ăştia sunt, tovarăşe Monte.

Bărbatul pe nume Monte s-a apropiat. I s-a adresat lui Jeremias cu voce sigură, puternică în contrast cu îngustimea corpului:

Vă deranjează dacă vă suflecați mâneca de la cămaşă, tovarăşe? Da, mâneca de la brațul drept. Vreau să văd încheietura...

Şi de ce-aş face asta?

Pentru că vă cer cu delicatețea unui parfumier.

Jeremias a izbucnit în râs. A ridicat mâneca de la cămaşă, descoperind un tatuaj: *Audaces Fortuna Juvat*[3].

Asta voiați să vedeți?

---

[3] *Norocul îi ajută pe cei îndrăzneți* (lat.) – Sloganul unității de comando portugheze înființate în timpul Războiului Colonial (1961-1974).

Nimic mai mult, căpitane. Se pare că norocul dumneavoastră a luat sfârşit. La urma urmei, doi albi umblând pe drumuri în zile aşa de agitate, în bocanci din uniforma armatei portugheze, mi se pare exagerat de îndrăzneț.

S-a întors către doi dintre bărbații înarmați şi le-a ordonat să se ducă să ia o sfoară şi să-i lege pe mercenari. Le-au prins mâinile la spate şi i-au împins într-o Toyota Corolla, o maşină într-o stare foarte proastă. Unul dintre bărbați s-a aşezat pe locul mortului. Monte, la volan. Ceilalți i-au urmat într-un jeep militar. Benjamin şi-a ascuns fața între genunchi, fără să izbutească să-şi controleze plânsul. Jeremias l-a înghiontit cu umărul, deranjat:

Vino-ți în fire. Eşti soldat portughez.

Monte a intervenit:

Lăsați băiatul în pace. N-ar fi trebuit să-l aduceți. Cât despre dumneavoastră, nu sunteți decât un prostituat la ordinele imperialismului american. Ar trebui să vă fie ruşine.

Şi cubanezii, ăia nu sunt mercenari?

Tovarăşii cubanezi n-au venit până în Angola pentru bani. Au venit pentru crezul lor.

Eu am rămas în Angola pentru crezul meu. Lupt pentru civilizația occidentală, împotriva imperialismului sovietic. Lupt pentru supravieţuirea Portugaliei.

Tâmpenii. Eu nu cred în aşa ceva. Dumneavoastră nu credeți în aşa ceva, mama dumneavoastră nu crede în aşa ceva. Apropo, ce dracu' căutați în blocul Ritei?

O cunoaşteți pe Rita?!

Rita Costa Reis? Ritinha? Ce picioare. Cele mai frumoase picioare din Luanda.

S-au apucat să discute veseli despre femeile angoleze. Jeremias aprecia luandezele. Cu toate astea, a adăugat, nici o femeie din lume nu egala în astâmpăr şi neastâmpăr femeile din Benguela. Monte o aminti atunci pe Riquita Bauleth, născută în sânul uneia dintre cele mai vechi familii din Mossâmedes, aleasă Miss Portugalia în 1971. Jeremias a capitulat. Riquita, da, şi-ar da viața să se trezească într-o dimineață la lumina acelor ochi negri. Bărbatul din dreapta lui Monte le-a întrerupt conversația:

Aici e, comandante. Am ajuns.

Oraşul rămăsese în urmă. Un zid înalt tăia un câmp gol. Baobabi în spate şi apoi un orizont albastru, fără pată. S-au dat jos din maşină. Monte i-a dezlegat pe cei doi mercenari. A luat poziție de drepți:

Căpitan Jeremias Carrasco. Presupun că e o poreclă, Carrasco. Sunteți vinovat de atrocități nesfârşite. Ați torturat şi ați asasinat zeci de naționalişti angolezi. Unora dintre tovarăşii noştri le-ar plăcea să vă vadă la tribunal. Eu cred că nu trebuie să pierdem timpul cu procese. Poporul v-a condamnat deja.

Jeremias a zâmbit:

Poporul? Tâmpenii. Eu nu cred asta, dumneavoastră nu credeți asta, mama dumneavoastră nu crede asta. Lăsați-ne să plecăm şi vă aduc o mână plină de diamante. Pietre bune. Puteți să plecați din țara asta şi să vă refaceți viața în orice alt loc. O s-aveți orice femeie vreți.

Mulțumesc. Nu am de gând să plec, iar singura femeie pe care o vreau e acasă. Vă doresc o călătorie plăcută şi să vă distrați, acolo unde mergeți.

Monte s-a întors la maşină. Soldații i-au împins pe portughezi până la zid. S-au îndepărtat câțiva metri. Unul dintre ei a scos un pistol de la centură şi, cu un gest aproape distrat, aproape plictisit, a țintit şi a tras de trei ori. Jeremias Carrasco a rămas căzut pe spate. A văzut păsări zburând pe cerul înalt. A zărit o inscripție cu vopsea roşie, pe zidul mânjit de sânge, găurit de gloanțe:

Durerea continuă[4].

Substanța fricii

Îmi e frică de ce se află dincolo de ferestre, de aerul care intră în rafale şi de zgomotele pe care le aduce. Mă tem de țânțari, de miriadele de insecte cărora nu ştiu să le spun pe nume. Sunt străină de toate, ca o pasăre căzută în curgerea unui râu. Nu înțeleg limbile care ajung până la mine de afară, pe care radioul le aduce în casă, nu înțeleg ce spun, nici măcar când par să vorbească în portugheză, pentru că vorbesc o portugheză care nu mai e a mea.

Până şi lumina îmi e străină.

Un prisos de lumină.

Anumite culori care n-ar trebui să apară pe un cer sănătos.

Sunt mai apropiată de câinele meu decât de oamenii de afară.

---

[4] Aluzie la „A luta continua!” (port.), „Lupta continuă”, sloganul mişcărilor de rezistență înființate în Angola şi Mozambic în timpul Războiului Colonial (1961-1974).

După sfârşit

După sfârşit, timpul a încetinit. Cel puțin asta a fost percepția lui Ludo. Pe 23 februarie 1976 a scris în primul dintre jurnale:

Azi nu s-a întâmplat nimic. Am dormit. Dormind, am visat că dorm. Copaci, animale, o abundență de insecte își împărtăşeau visele lor cu mine. Eram cu toții acolo, visând în cor, ca o mulțime, într-o cameră minusculă, făcând schimb de idei şi mirosuri şi mângâieri. Îmi amintesc că am fost un păianjen înaintând spre pradă şi am fost şi musca prinsă în plasa acelui păianjen. Mi-am simțit flori deschizându-se la soare, brize purtând polen. M-am trezit şi eram singură. Dacă, dormind, visăm că dormim, putem, treji fiind, să ne trezim într-o realitate mai lucidă?

Într-o dimineață s-a trezit, a deschis un robinet şi apa n-a curs. S-a speriat. Şi-a dat seama pentru prima dată că ar putea rămâne ani lungi închisă în apartament. Şi-a făcut un inventar cu ce avea în cămară. De sare sigur n-avea să ducă lipsă. A găsit şi făină pentru mai multe luni, la fel şi saci de fasole, pachete de zahăr, lăzi de vin şi

sucuri carbogazoase, zeci de conserve de sardine, de ton şi cârnați.

În noaptea aceea a plouat. Ludo a deschis o umbrelă şi a urcat pe terasă, târând găleți, ligheane şi sticle goale. Dimineața devreme a tăiat buganvilea şi florile ornamentale. A pus o mână plină de sâmburi de lămâie în răzorul în care îl îngropase pe minusculul atacator. În alte patru a semănat porumb şi fasole. În alte cinci a plantat ultimii cartofi care îi rămâneau. Dintr-unul din banani atârna un ciorchine enorm. A rupt câteva banane şi le-a dus la bucătărie. I le-a arătat lui Fantasma:

Vezi? Orlando a plantat bananii ca să-i rodească amintiri. Nouă o să ne țină de foame. De fapt, mie o să-mi țină de foame, bănuiesc că tu nu apreciezi bananele.

Ziua următoare, apa a revenit în robinete. De atunci încolo, avea să lipsească des, la fel ca electricitatea, până să dispară de tot. În primele săptămâni, o deranjau mai mult penele de curent decât întreruperile de apă. Îi lipsea radioul. Îi plăcea să asculte jurnalul de ştiri internaționale de la BBC şi de la Radiodifuziunea Portugheză. Asculta şi posturile angoleze, chiar dacă o enervau nelipsitele discursuri împotriva colonialismului, neocolonialismului şi a forțelor de reacție. Radioul era un aparat superb, cu o cutie de lemn, stil *art déco* şi butoane de fildeş. Apăsai pe

o tastă şi el se lumina ca un oraş. Ludo învârtea butoanele căutând voci. Ajungeau până la ea bucăți de fraze în franceză, engleză sau în vreo limbă africană obscură:

...*Israeli commandos rescue airliner hostages at Entebbe*...

...*Mao Tsé Tung est mort*...

...*Combattants de l'indépendence aujourd'hui victorieuse*...

...*Nzambe azali bolingo mpe atonda na boboto*...

În plus, mai avea pick-upul. Orlando colecționa LP-uri de muzică franțuzească. Jaques Brel, Charles Aznavour, Serge Reggiani, Georges Brassens, Léo Ferré. Portugheza îl asculta pe Brel în timp ce oceanul înghițea lumina. Oraşul adormind şi ea lăsând să-i scape nume. Un petic de soare încă arzând. Şi noaptea, puțin câte puțin, şi timpul întinzându-se fără țintă. Corpul ostenit şi noaptea de albastru în albastru. Oboseala zdrobindu-i rinichii. Ea socotindu-se regină, crezând că cineva, pe undeva, o aşteaptă aşa cum se aşteaptă o regină. Dar nu era nimeni, nicăieri în lume, aşteptând-o pe ea. Oraşul adormind, şi păsările ca valurile, şi valurile ca păsările, şi femeile ca

femeile, şi ea deloc convinsă că femeile sunt viitorul Bărbatului.[5]

Într-o după-amiază, a trezit-o o larmă răspicată de voci. S-a ridicat panicată, crezând că o să-i fie invadată casa. Salonul de vizite dădea înspre apartamentul Ritei Costa Reis. Şi-a lipit urechea de perete. Două femei, un bărbat, mai mulți copii. Vocea bărbatului era plină, mătăsoasă, foarte plăcută. Vorbeau într-una din acele limbi melodice şi misterioase pe care i le aducea radioul. Un cuvânt ici-colo scăpa din şir şi rămânea rostogolindu-i-se înainte şi înapoi, ca o minge colorată, prin minte:

Bolingô. *Bisô*. *Matondi*.

Blocul Invidiaților a început să se însuflețească odată cu sosirea unor noi locatari. Oameni veniți din mahalale, țărani nou-veniți la oraş, angolezi întorşi din vecinul Zair şi zairezi legitimi. Nici unul obişnuit cu viața la bloc. Într-o dimineață, foarte devreme, Ludo a tras cu ochiul pe fereastra de la dormitor şi a dat peste o femeie care urina pe balconul de la 10A. Pe balconul de la 10D, cinci găini priveau răsăritul soarelui. Partea din spate a clădirii dădea spre o curte de proporții, care cu câteva luni înainte fusese

---

[5] Autorul face referire la versurile cântecului „La Ville s'endormait", de Jaques Brel: *La ville s'endormait / Et j'en oublie le nom / Sur le fleuve en amont / Un coin de ciel brûlait / La ville s'endormait / Et j'en oublie le nom etc.* (n.a.)

folosită încă drept parcare. Construcții înalte, într-o parte şi în față, închideau spațiul. O floră dezordonată împânzea toată întinderea curții. În mijloc, țâşnea apă dintr-un subteran şi curgea liberă, până murea între munți de gunoi şi argilă, lângă pereții clădirilor. Cândva, locul fusese stăpânit de o lagună. Lui Orlando îi plăcea să-şi amintească de anii treizeci, el, un copil, pe când venea să se joace cu prietenii în iarba înaltă. Găseau schelete de crocodili şi hipopotami. Cranii de leu.

Ludo a asistat la reînvierea lagunei. A fost martoră inclusiv la întoarcerea hipopotamilor (obiectiv vorbind, a unui hipopotam). Asta s-a întâmplat mulți ani mai târziu. Vom ajunge şi acolo. În lunile care au urmat Independenței, femeia şi câinele au împărțit ton şi sardine, cârnați şi mezeluri. Când s-au terminat conservele, au început să mănânce supă de fasole şi orez. În perioada aceea, ajunseseră să treacă chiar şi zile întregi fără energie electrică. Ludo a început să facă mici focuri în bucătărie. Mai întâi, a ars lăzile, hârtii fără importanță, ramurile uscate de buganvilea. Apoi, mobilele inutile. Când a scos cadrul de la patul conjugal, a descoperit sub saltea un săculeț de piele. L-a deschis şi, fără mirare, a văzut zeci de pietricele rostogolindu-se pe podea. După ce a ars paturile şi scaunele, a început să smulgă parchetul. Lemnul dens,

greu, ardea încet, stârnind un foc frumos. La început a folosit chibrituri. Când s-au terminat chibriturile, s-a apucat să folosească una dintre lupele cu care Orlando obişnuia să-şi studieze colecţia de timbre de peste ocean. Aştepta până pe la zece dimineaţa, când soarele inunda cu lumină podeaua din bucătărie. Evident, putea să gătească doar în zilele cu soare.

A venit foametea. Săptămâni întregi, lungi cât nişte luni, Ludo abia dacă a mâncat. L-a hrănit pe Fantasma cu terciuri din făină de grâu. Nopţile se contopeau cu zilele. Se trezea şi vedea câinele păzind-o cu o anxietate feroce. Adormea şi îi simţea respiraţia fierbinte. S-a dus la bucătărie să caute un cuţit, cel cu lama cea mai lungă, cea mai ascuţită, şi a început să-l poarte la brâu, ca pe o spadă. Şi ea păzea somnul animalului. De câteva ori i-a pus cuţitul la gât.

Venea amiaza, venea dimineaţa, era acelaşi gol fără început sau sfârşit. La un moment dat a auzit dinspre terasă o forfotă puternică. A urcat grăbită şi l-a găsit pe Fantasma devorând un porumbel. A pornit spre el, hotărâtă să-i smulgă o bucată. Câinele şi-a înfipt labele în pământ şi i-a arătat dinţii. Un sânge gros, noptatic, de care atârnau încă resturi de pene şi de carne, îi acoperea botul. Femeia a dat înapoi. Şi-a adus aminte atunci cum

se montează nişte capcane foarte rudimentare. Cutii întoarse cu gura în jos, într-o înclinaţie precară, sprijinite într-un băţ. Un fir legat de băţ. La umbră, două-trei diamante. A aşteptat mai bine de două ore, ghemuită, ascunsă în spatele umbrelei, până a aterizat un porumbel pe terasă. Pasărea s-a apropiat cu paşi împleticiţi de beţiv. A dat înapoi. A bătut din aripi, s-a îndepărtat, s-a pierdut în cerul luminat. S-a întors după puţin timp. De data asta, s-a învârtit în jurul capcanei, a ciugulit firul cu neîncredere şi apoi, atrasă de strălucirea pietrelor, a înaintat spre umbra cutiei. Ludo a tras de fir. În acea după-amiază, a mai vânat încă doi porumbei. I-a gătit şi şi-a recuperat forţele. În lunile următoare a prins mult mai mulţi.

N-a plouat vreme îndelungată. Ludo a udat răzoarele cu apa acumulată în piscină. Într-un final, s-a rupt perdeaua rece de nori joşi, care în Luanda se numeşte *cacimbo*, şi apa a început din nou să cadă. Porumbul a crescut. Vrejul de fasole a dat flori şi păstăi. Rodiul s-a umplut de fructe roşii. Tot pe atunci, au început să se rărească porumbeii pe cerul oraşului. Printre ultimii care au căzut în capcană, a fost unul care purta un inel prins de piciorul drept. Ludo a găsit legat de inel un mic cilindru de plastic. L-a deschis

şi a scos o hârtiuță rulată ca la tombolă. A citit fraza scrisă cu cerneală lila, într-o caligrafie măruntă, fermă:

Mâine. Ora şase, locul obişnuit. Mare grijă. Te iubesc.

A înfăşurat la loc hârtia şi a pus-o înapoi în micul cilindru. A ezitat. Foamea îi rodea stomacul. În plus, porumbelul înghițise vreo două pietre. Îi mai rămâneau puține, unele prea mari ca să le poată folosi ca momeală. Pe de altă parte, biletul o intriga. Se simțea, dintr-odată, puternică. Destinul unui cuplu era acolo, în mâinile ei, tremurând de groază pură. L-a apucat straşnic, pe acel destin înaripat, şi l-a lansat înspre cerul larg. A scris în jurnal:

Mă gândesc la femeia care aşteaptă porumbelul. Nu are încredere în poştă – sau poate nu mai există poştă? Nu are încredere în telefon – sau poate, între timp, telefoanele nu mai funcționează? Nu are încredere în oameni, asta e sigur. Omenirea nu a funcționat niciodată prea bine. O văd ținând porumbelul, fără să ştie că, înaintea ei, l-am avut eu tremurând în mâinile mele. Femeia vrea să fugă. Nu ştiu de ce anume vrea să fugă. De țara asta care se prăbuşeşte, de o căsătorie sufocantă, de un viitor care o strânge, ca pantofii altcuiva? M-am gândit să adaug pe bilet o mică notă – „Omoară mesagerul”. Da, dacă ea ar omorî

porumbelul, ar găsi un diamant. Va citi aşadar biletul, înainte să ducă porumbelul înapoi la porumbar. La şase dimineața se va întâlni cu un bărbat pe care eu mi-l imaginez înalt, cu gesturi sumare şi inimă atentă. O vagă tristețe îl luminează (pe acest bărbat) în timp ce pregăteşte fuga. Fuga va face din el un trădător al Patriei. Va rătăci prin lume, adăpostindu-se în iubirea unei femei, dar nu va mai reuşi niciodată să adoarmă fără să ducă înainte mâna dreaptă în stânga pieptului. Femeia îi va observa gestul.

Te doare ceva?

Bărbatul va da din cap, negând. Nimic. N-are nimic. Cum să explice că îl doare copilăria pierdută?

Trăgând cu ochiul pe fereastra din dormitor, o vedea în diminețile dilatate de sâmbătă, pe una dintre vecine, pe balconul de la 10A, curățând porumb. Apoi o vedea frământând cocă. Pregătind şi frigând peşte sau, în alte dăți, pulpe grase de pui. Aerul se umplea de un fum aspru, înmiresmat, care făcea poftă. Lui Orlando îi plăcea bucătăria angoleză. Ludo, cu toate astea, a refuzat întotdeauna să gătească mâncăruri de negri. Mult s-a mai căit. În acele zile nu-i era poftă de altceva decât de grătar.

A început să urmărească găinile care stăteau pe balcon, ciugulind la ivirea zorilor primele grăunțe de soare. A aşteptat o dimineață de duminică. Oraşul dormea. S-a aplecat pe fereastră şi a lăsat în jos o sfoară, cu un nod larg în capăt, până pe balconul de la 10A. După cincisprezece minute a reuşit să înhațe gâtul unui cocoş negru enorm. A smucit puternic şi l-a ridicat rapid. Spre surprinderea ei, animalul era încă viu (deşi nu prea viu) când la pus pe jos în dormitor. A scos cuțitul de la brâu, tocmai voia să-i ia gâtul – când a oprit-o o bruscă inspirație. Avea destul porumb pentru următoarele luni, pe lângă fasole şi banane. Cu un cocoş şi o găină putea să înceapă şi ea să țină păsări de curte. Ar fi bine să mănânce ouă proaspete în fiecare săptămână. A lăsat iar sfoara în jos şi de data asta a reuşit să înhațe o găină de un picior. Nefericita s-a zbătut dând alandala din aripi, zburătăcind pene şi fulgi şi praf. În clipa următoare, blocul s-a trezit în țipetele vecinei:

Hoții! Hoții!

Apoi, odată constatată imposibilitatea de a se fi cățărat cineva pe pereții netezi, ca să poată ajunge pe balcon şi să fure galinaceele, acuzațiile s-au transformat într-o lamentare plină de spaimă:

Vrăjitorie... Vrăjitorie...

Şi imediat după, cu certitudine:

Kianda... Kianda...

Ludo îl auzise pe Orlando vorbind despre Kianda. Cumnatul ei încercase să-i explice diferența dintre Kianda şi sirene:

Kianda e o entitate, o energie capabilă de bine şi de rău. Energia asta se manifestă prin lumini colorate apărând din apă, din valurile oceanului sau din furia vânturilor. Pescarii îi aduc prinosuri. Când eram copil şi mă jucam pe lângă lagună, în spatele blocului ăstuia, găseam tot timpul ofrande. Uneori Kianda sechestra câte un trecător. Oamenii reapăreau după câteva zile, foarte departe, pe lângă alte lagune sau râuri, sau pe câte vreo plajă. Se întâmpla des. De la un anumit moment încolo, Kianda a început să fie reprezentată ca o sirenă. S-a transformat într-o sirenă, dar şi-a păstrat puterile originale.

Iată cum, printr-un furt neîndemânatic şi un dram de noroc, Ludo a adunat cât pentru o mică crescătorie de galinacee, pe terasă, contribuind în acelaşi timp la întărirea credinței luandezilor în prezența şi autoritatea Kiandelor.

Mulemba lui Che Guevara

În curte, unde s-a format laguna, este un copac enorm. Consultând în bibliotecă o carte despre flora angoleză, am descoperit că e vorba de un ficus mulemba *(Ficus thonningii). În Angola, e considerat copacul regal, sau copacul cuvântului, pentru că şefii de trib şi sfătuitorii lor obişnuiau să se adune la umbra lui ca să discute problemele tribului. Ramurile cele mai înalte aproape ating geamurile dormitorului meu.*

Câteodată văd o maimuță plimbându-se pe crengi, mai în spate, printre umbră şi păsări. Probabil că a fost a cuiva, poate a fugit sau poate a abandonat-o stăpânul. Îmi place de ea. Ca şi mine, e un corp străin în oraş.

Un corp străin.

Copiii aruncă cu pietre în ea, femeile o alungă cu bețe. Țipă la ea. O insultă.

I-am pus un nume: Che Guevara, pentru că are o privire cam zeflemitoare, rebelă, o superioritate de rege care şi-a pierdut regatul şi coroana.

Odată am găsit-o pe terasă mâncând banane. Nu ştiu cum reuşeşte să urce. Poate sărind pe ramurile de mulemba *până la o fereastră şi de acolo până sus la parapet. Nu mă deranjează. Bananele şi rodiile sunt de ajuns pentru amândouă – cel puțin deocamdată*.

Îmi place să desfac rodiile şi să frământ între degete flacăra lor. Îmi place inclusiv cuvântul rodie, există în el o strălucire ca o dimineață.

A doua viață a lui Jeremias Carrasco

Toți putem ajunge, de-a lungul unei vieți, să cunoaştem mai multe feluri de a fi. Eventual, de a nu fi. De fapt, de cele mai multe ori. Puțini, însă, au posibilitatea să îmbrace o altă piele. Lui Jeremias Carrasco i s-a întâmplat aproape aşa ceva. S-a trezit, după o execuție neglijentă, într-un pat prea scurt pentru un metru şi optzeci şi cinci ai lui, şi atât de strâmt, încât dacă şi-ar fi desfăcut brațele de pe piept, i-ar fi atârnat amândouă, degetele atingându-i podeaua de ciment, de-o parte şi de alta. Avea dureri mari în gură, în gât şi piept şi o greutate teribilă de a respira. Când a deschis ochii, a văzut un tavan jos, decolorat şi crăpat. O şopârlă mică, cocoțată chiar deasupra lui, îl studia curioasă. Zorii coborau, ondulați şi parfumați, printr-o

fereastră minusculă, situată pe peretele din față, la înălțimea tavanului.

Am murit, s-a gândit Jermeias. Am murit, iar şopârla aia e Dumnezeu.

Presupunând că şopârla chiar ar fi fost Dumnezeu, s-ar fi zis că stă la îndoială ce soartă să-i dea. Această indecizie i se părea lui Jeremias mai stranie decât dacă s-ar fi aflat față în față cu Creatorul, iar acesta ar fi luat forma unei reptile. Jeremias ştia de mult că e sortit să ardă pentru restul eternității în flăcările Infernului. Omorâse, torturase. Şi dacă la început o făcuse din datorie, îndeplinind ordine, mai târziu îi prinsese gustul. Nu se simțea înviorat, întreg, decât atunci când alerga străbătând nopțile, urmărind alți oameni.

Hotărăşte-te, i-a spus Jeremias şopârlei. Sau, de fapt, a vrut să zică, dar ce i-a ieşit pe gură n-a fost decât un ghem surd de sunete. A mai încercat o dată şi bolboroseala întunecată s-a repetat, ca într-un coşmar.

Nu încerca să vorbeşti. De altfel, nici n-o să mai vorbeşti vreodată.

Jeremias a crezut, pentru câteva clipe, că era Dumnezeu care îl condamna la tăcere eternă. Apoi şi-a întors privirea spre dreapta şi a văzut o femeie foarte grasă

rezemată de uşă. Mâinile, cu degete minimale şi fragile, dansau în fața ei în timp ce vorbea:

Ieri, moartea ta a fost ştire de ziar. Au publicat o fotografie, cam veche, aproape nici nu te-am recunoscut. Zic că ai fost un diavol. Ai murit, te-ai reîncarnat, ai o nouă şansă. Profită.

Madalena lucra de cinci ani la Spitalul Maria Pia. Înainte de asta fusese călugăriță. O vecină văzuse execuția mercenarilor de la depărtare şi o anunțase. Infirmiera a condus singură până acolo. Unul dintre bărbați era încă în viață. Un glonț îi străbătuse pieptul, într-o traiectorie miraculoasă, perfectă, fără să-i atingă nici un organ vital. Un al doilea proiectil i-a intrat prin gură, făcându-i țăndări cei doi incisivi superiori şi perforându-i apoi gâtul.

Nu înțeleg ce s-a întâmplat. Ai încercat să prinzi glonțul cu dinții? A râs, scuturându-şi tot trupul. Lumina părea că râde împreună cu ea: Da, dom'le, bune reflexe. Şi nici n-a fost o idee rea. Dacă glonțul n-ar fi dat de dinți, traiectoria ar fi fost alta. Ori te-ar fi omorât, ori te-ar fi lăsat paralizat. Am zis că mai bine nu te duc la spital. Te-ar fi îngrijit, şi după ce te-ai fi făcut bine, te-ar fi împuşcat iar. Dar aşa, asta e, te-am îngrijit eu cu puținele resurse disponibile. Mai trebuie doar să te scot din Luanda. Nu ştiu cât timp mai pot să te ascund. Dacă te găsesc

tovarăşii, mă împuşcă şi pe mine. Imediat ce putem, plecăm spre sud.

L-a ascuns aproape cinci luni. Cu ajutorul radioului, Jeremias a urmărit înaintarea dificilă a trupelor guvernamentale, sprijinite de cubanezi, împotriva alianței improvizate şi volatile dintre UNITA, FNLA, armata sud-africană şi mercenarii portughezi, englezi şi nord-americani[6].

Jeremias tocmai dansa pe plajă, în Cascais, cu o blondă platinată, şi nu fusese niciodată în război, nu omorâse niciodată, nu torturase pe nimeni, când l-a zgâlțâit Madalena:

Hai, căpitane! Azi sau niciodată.

Mercenarul s-a ridicat din pat, cu greu. Ploaia plesnea în întuneric, înăbuşind zgomotul traficului sporadic de la acea oră. Au călătorit într-o furgonetă veche, un Citröen

---

[6] Este vorba de Războiul Civil Angolez (1975-2002), purtat între formațiuni care, inițial, urmăreau acelaşi scop: MPLA (Mişcarea Populară pentru Eliberarea Angolei), UNITA (Uniunea Națională pentru Independența Totală a Angolei) şi FNLA (Frontul Național de Eliberare a Angolei) au declanşat încă din 1961 lupta pentru eliberarea națională de sub dominația portugheză, fiind însă sprijinite de puteri externe diferite. După Independența obținută pe 11 noiembrie 1975, MPLA, sprijinit de URSS şi Cuba, trece la guvernare şi instaurează în Angola un regim de orientare marxist-leninistă; UNITA, de orientare anticomunistă şi susținută inițial de China, mai apoi de Statele Unite şi Africa de Sud, se opune noii ordini şi declanşează ofensiva care duce la război civil.

de doi cai, cu caroseria de un galben foarte spălăcit, pe jumătate roasă de rugină, dar cu motorul în perfectă stare. Jeremias stătea întins în spate, ascuns sub mai multe cutii cu cărți.

Cărțile impun respect, i-a explicat infirmiera: Dacă aş fi dus cutii pline cu sticle de bere, soldații mi-ar fi percheziționat maşina de la un capăt la altul. Mai mult, ar fi ajuns la Mossâmedes fără nici o sticlă.

Strategia a funcționat. La numeroasele controale prin care au trecut, militarii luau poziție de drepți când vedeau cărțile, îi cereau mii de scuze Madalenei şi o lăsau să plece. Au ajuns în sfârşit la Mossâmedes într-o dimineață fără aer. Jeremias a văzut, privind printr-o gaură mică, făcută în tabla vehiculului, oraşul mic învârtindu-se în jurul lui însuşi, lent şi amețit, ca un bețiv la o înmormântare. Cu nişte luni înainte, trupele sud-africane trecuseră pe acolo, în drum spre Luanda, doborând cu uşurință o armată formată din pionieri şi populația locală din tribul Mucubal.

Madalena a oprit duba în fața unei case solide albastre. S-a dat jos, lăsându-l pe Jeremias să se coacă acolo înăuntru. Mercenarul asuda abundent. Abia respira. I s-a părut de preferat să iasă, riscând să fie prins, decât să

moară aşa. Nu reuşea să dea la o parte cutiile. S-a apucat să dea şuturi în tablă. Un bătrân s-a repezit spre maşină.

Cine e acolo?

A auzit atunci vocea delicată a Madalenei:

Duc un ied în sat la Virei.

Un ied la Virei? Ha! Ha! Ha! Auzi, un ied la Virei, unde sunt numai iezi! Un ied, sigur!

Cu duba în mişcare, mai intra nişte aer proaspăt. Jeremias s-a liniştit. Au mai mers o oră, în hurducături, pe drumuri secrete, printr-un peisaj care lui Jeremias i se părea că fusese făcut cu totul din vânt dur, piatră, praf şi sârmă ghimpată. În sfârşit, s-au oprit. O gâlceavă de voci a înconjurat vehiculul. Uşa din spate s-a deschis şi cineva a dat la o parte cutiile. Au apărut zeci de chipuri curioase. Femei cu trupurile pictate în roşu. Unele deja adulte. Altele încă adolescente, cu sâni semeți şi mameloane umflate. Băieți înalți, foarte bine făcuți, cu părul prins în coadă în vârful capului.

Răposatul meu tată s-a născut în deşert. Aici a fost înmormântat. Oamenii pe care-i vezi îi poartă foarte mult respect, i-a explicat Madalena: O să te găzduiască şi o să te țină ascuns cât va fi nevoie.

Mercenarul s-a aşezat pe jos, potrivindu-şi pe umeri, ca un împărat care defilase gol, umbra spinoasă a unui

arbore *mutiati*. Un grup de copii s-a adunat în jurul lui, atingându-l, trăgându-l de păr. Băieții râdeau tare. Îi intriga tăcerea aspră a bărbatului, privirea distantă, fantoma unui trecut pe care îl intuiau violent şi agitat. Madalena s-a despărțit de el cu o scurtă înclinare a capului:

Aşteaptă aici. O să umble să te caute. Când se calmează toate, o să poți trece granița în Africa de Sud-Vest[7]. Bănuiesc că ai prieteni buni printre albii ăia de acolo.

Aveau să treacă ani. Zeci de ani. Jeremias n-a ajuns niciodată dincolo de graniță.

27 mai

În dimineața asta, Che Guevarra era foarte agitat. Sărea din ram în ram. Țipa.

Mai târziu, de la fereastra din camera de zi, am văzut un bărbat alergând. Un tip înalt, exagerat de slab, incredibil de agil. Trei soldați îl urmăreau la scurtă distanță. Civili țâşneau de după colțuri, în jeturi, alăturându-li-se soldaților. În câteva secunde se strânseseră o grămadă de

[7] Numele coloniei germane între 1884-1990, în prezent, Namibia.

oameni pe urmele fugarului. L-am văzut cum se izbeşte de un băiat care traversase prin fața lui, pe o bicicletă, şi cum se rostogoleşte neajutorat în praf. Mulțimea era gata să-l prindă, erau la un braț distanță, când bărbatul, suindu-se pe bicicletă, a scăpat iar. Între timp, se formase un al doilea grup, o sută de metri mai în față, şi ploua cu pietre. Nefericitul a luat-o pe o străduță strâmtă. Dacă ar fi putut să vadă de sus, ca mine, n-ar fi făcut-o: o fundătură.

Când şi-a dat seama de greşeală, a lăsat bicicleta şi a încercat să sară zidul.

O piatră azvârlită l-a nimerit în ceafă şi a căzut.

Civilii l-au ajuns din urmă. S-au năpustit asupra trupului slab şi l-au luat la şuturi. Unul dintre soldați a ridicat un pistol şi a tras în aer, deschizându-şi drum. L-a ajutat pe bărbat să se ridice, păstrând pistolul ațintit înspre mulțime. Ceilalți doi răcneau ordine, încercând să potolească spiritele. Într-un sfârşit, au reuşit să facă mulțimea să dea înapoi, au târât prizonierul până la o dubă, l-au băgat înăuntru şi au plecat.

N-am curent de mai bine de o săptămână. Aşa că nu ascult radioul. Nu pot să aflu ce se întâmplă.

M-am trezit de la împuşcături. L-am văzut mai târziu, pe fereastra de la camera de zi, pe bărbatul cel slab fugind. Fantasma s-a foit toată ziua, învârtindu-se în jurul propriei frici, muşcându-şi labele. Am auzit ţipete din apartamentul de alături. Mai mulţi bărbaţi certându-se. Apoi, linişte. N-am reuşit să adorm. La patru dimineaţa am urcat pe terasă. Noaptea, ca un hău, înghiţea stele.

Atunci am văzut trecând o camionetă deschisă ducând cadavre.

Despre derapajele raţiunii

Lui Monte nu-i plăceau interogatoriile. Până în ziua de azi se fereşte să vorbească despre subiectul ăsta. Evită chiar să amintească de anii şaptezeci, când, în apărarea revoluţiei socialiste, au fost permise, folosind un eufemism pe placul agenţilor de poliţie politică, anumite excese. Le-a mărturisit prietenilor că a învăţat destul de multe despre natura umană în timp ce interoga fracţionişti şi tineri cu legături în extrema stângă, în anii teribili care au urmat după Independenţă. Oamenii cu o copilărie fericită, a afirmat, cedează mai greu de obicei.

Poate se gândea la Micul Şef de Trib.

Micului Şef de Trib, pe numele lui de botez Arnaldo Cruz, nu-i place să vorbească despre perioadele în care a fost închis. Orfan de la o vârstă fragedă, crescut de bunica paternă, bătrâna Dulcineea, cofetăreasă de profesie, n-a dus niciodată lipsă de nimic. A terminat liceul şi, când toți sperau să-l vadă înscris la facultate şi ajuns doctor, s-a băgat în belele politice şi a fost închis. Era de patru luni la Campo de São Nicolau, la vreo sută şi ceva de kilometri de Mossâmedes, când a explodat în Portugalia Revoluția Garoafelor[8]. A reapărut în Luanda ca un erou. Bătrâna Dulcineea credea că nepotul ei o să fie numit ministru, dar Micul Şef de Trib avea mai degrabă avânt decât talent pentru urzelile din politică şi, la puține luni scurse după Independență, fiind pe-atunci student la drept, a fost închis din nou. Bunica n-a îndurat mâhnirea. A murit de atac de cord câteva zile mai târziu.

Micul Şef de Trib a reuşit să fugă din închisoare, ascunzându-se într-un sicriu, episod burlesc, care va

---

[8] Revoluția portugheză din 25 aprilie 1974, denumită şi Revoluția Garoafelor sau *Dia da Liberdade* (Ziua Libertății) marchează sfârşitul regimului dictatorial *Estado Novo* (Statul Nou, 1933-1974), instituit în Portugalia de António de Oliveira Salazar, figura politică cel mai des asociată cu perioada dictatorială. Revoluția a marcat deopotrivă sfârşitul poliției politice, al războiului colonial din Angola, Mozambic şi Guineea Bissau şi, astfel, destrămarea unora dintre ultimele redute ale Imperiului colonial portughez.

merita, mai târziu, o relatare pe larg. Odată ajuns afară, a trecut la clandestinitate. Cu toate astea, în loc să se refugieze în vreo cameră întunecată, sau chiar în vreun dulap, în casa vreunei mătuşi bătrâne, ca unii dintre tovarăşii lui, a optat pentru varianta opusă. Dacă e în văzul tuturor, nu se mai vede, filozofa el. Aşa că a început să umble pe străzi, zdrențuros, cu părul în lațe lungi şi ciufulite, plin de noroi şi catran. Ca să i se piardă urma şi mai bine, scăpând de raziile militarilor, care băteau oraşul zi şi noapte, făcând rost de carne de tun, se prefăcea nebun. Dar unui om îi reuşeşte să se dea drept alienat mintal, îi reuşeşte să-i facă pe ceilalți să creadă cu adevărat doar dacă de-a lungul acestui proces înnebuneşte puțin.

Imaginați-vă că sunteți pe jumătate adormit, explică Micul Şef de Trib: o parte din dumneavoastră e trează, cealaltă rătăceşte. Cea care rătăceşte e partea publică.

În acest stadiu de invizibilitate socială şi semidemență, cu luciditatea călătorind ca pasager clandestin, se afla Micul Şef de Trib când a văzut porumbelul:

Zile de foamete. Abia mai reuşeam să stau în picioare, mă sufla orice adiere. Am făcut o praştie dintr-o crenguță, nişte elastice de cauciuc, şi încercam să vânez un şobolan pe acolo, prin mahalaua din Catambor, când un porumbel

a coborât în zbor, luminos, albul lui înseninând totul împrejur. Mi-am zis, e Duhul Sfânt. Am făcut rost de o piatră, am ochit porumbelul şi am tras. L-am nimerit în plin. A murit înainte să atingă pământul. Am văzut imediat cilindrul mic de plastic prins de inel. L-am deschis, am scos hârtiuța şi am citit:

Mâine. Ora şase, locul obişnuit. Mare grijă. Te iubesc.

Când i-am scos mațele porumbelului, ca să-l frig, am găsit diamantele.

Micul Şef de Trib n-a înțeles imediat ce se întâmplase.

În zăpăceala mea am crezut că Dumnezeu îmi dăduse pietrele. Am crezut chiar că Dumnezeu îmi scrisese mie mesajul. Locul obişnuit pentru mine era în fața Librăriei Lello. A doua zi, la ora şase, acolo eram, aşteptând ca Dumnezeu să-mi dea un semn.

Dumnezeu i-a dat un semn, prin încurcate căi, anume o femeie foarte grasă, cu chipul neted, ceruit, şi o expresie de perpetuă încântare. Femeia s-a dat jos dintr-o dubă, un vechi Citroën de doi cai putere, şi a venit spre Micul Şef de Trib, care o observa, pe jumătate ascuns în spatele unui tomberon de gunoi.

Hei, frumosule! a strigat Madalena: Am nevoie de ajutorul tău.

Micul Şef de Trib s-a apropiat speriat. Femeia i-a spus că l-a remarcat de mai demult. O enerva să vadă un bărbat în perfectă stare, de fapt, în foarte perfectă stare, stând toată ziua tolănit pe stradă, făcând pe nebunul. Fostul condamnat s-a îndreptat, incapabil să-şi reprime indignarea:

Sunt extraordinar de nebun!

Nu de-ajuns, i-a tăiat-o infirmiera: Un nebun adevărat ar încerca să pară ceva mai suspicios.

Madalena moştenise o gospodărie aproape de Viana, o suburbie a Luandei, unde cultiva fructe şi legume, produse atât de greu de găsit în capitală, şi căuta pe cineva în stare să păzească proprietatea. Micul Şef de Trib a acceptat. Nu din motivele evidente, adică pentru că crăpa de foame şi într-o gospodărie ar fi avut ce mânca în fiecare zi. În plus, s-ar fi aflat la adăpost de militari, polițişti şi alți prădători. A acceptat pentru că a crezut că aceasta e voința lui Dumnezeu.

După cinci luni, bine hrănit, mult mai odihnit, şi-a recuperat complet luciditatea. În cazul lui, din păcate, luciditatea s-a dovedit duşmanul bunului-simț. Ar fi fost mai câştigat dac-ar fi rămas cu mințile rătăcite încă vreo cinci sau şase ani. Lucid fiind, i-a revenit neastâmpărul. Simțea o durere în suflet, ca într-un organ pe unde ar fi

circulat sângele, văzând prăbuşirea ţării. Îl rănea şi mai mult soarta tovarăşilor pe care îi lăsase în spatele gratiilor. A reînnodat, încet-încet, vechi legături. Împreună cu un tânăr fotbalist, Maciel Lucamba, pe care-l cunoscuse în Campo de São Nicolau, a proiectat un plan fantastic, care prevedea recuperarea unui grup de prizonieri şi evadarea lor, într-o barcă de pescuit, cu destinaţia Portugalia. N-a spus niciodată nimănui despre diamante. Nici măcar lui Maciel. Voia să vândă pietrele ca să plătească o parte a operaţiunii. Nu ştia cui să le vândă, nici n-a avut timp să se gândească la asta. Într-o după-amiază de duminică, în timp ce se odihnea lungit pe o rogojină, doi inşi au apărut pe nepusă masă şi l-au ridicat. S-a amărât să descopere că şi Madalena fusese reţinută.

L-a interogat Monte. Urmărea să dovedească implicarea infirmierei în uneltire. A promis că-i va elibera pe amândoi, în cazul în care tânărul ar fi dezvăluit ascunzătoarea unui mercenar portughez pe care Madalena l-ar fi ajutat. Micul Şef de Trib ar fi putut spune adevărul, că nu auzise niciodată vorbindu-se de vreun mercenar. I s-a părut totuşi că orice cuvânt schimbat cu agentul ar însemna să-i recunoască legitimitatea, aşa că s-a limitat să scuipe pe jos. Încăpăţânarea i-a lăsat cicatrice pe trup.

În tot timpul în care a fost închis, a ținut la el diamantele. Nici gardienii, nici ceilalți prizonieri nu au bănuit vreodată că acel tânăr umil, mereu preocupat de ceilalți, ascundea o mică avere. În dimineața zilei de 27 mai 1977, l-a trezit o bufnitură brutală. Focuri de armă. Un necunoscut i-a deschis uşa celulei şi i-a strigat că, dacă vrea, poate să plece. Un grup de insurgenți ocupase închisoarea[9]. Băiatul străbătu vacarmul cu placiditatea unei fantasme, simțindu-se mult mai inexistent decât atunci când hoinărea prin oraş prefăcându-se nebun. În curte, aşezată la umbra unui arbore de frangipani, a întâlnit o poetă foarte respectată, referință istorică a mişcării naționaliste, care, ca şi el, fusese închisă la câteva zile după Independență, acuzată că ar susține un curent de intelectuali care criticau direcția partidului. Micul Şef de Trib a întrebat-o de Madalena. Fusese eliberată cu câteva săptămâni înainte. Poliția nu reuşise să dovedească nimic împotriva ei. Ce femeie extraordinară! a adăugat poeta. L-a sfătuit pe Micul Şef de Trib să nu părăsească închisoarea. După părerea ei, revolta avea să fie înăbuşită rapid şi fugarii culeşi, unul câte unul, torturați şi executați: O să fie o baie de sânge.

[9] Demonstrație împotriva MPLA, din 27 mai 1977, soldată cu mii de victime.

I-a dat dreptate. A strâns-o într-o îmbrățişare prelungă şi a plecat, în lanțuri, spre lumina torențială a străzilor. S-a gândit s-o caute pe Madalena. Voia să-i ceară cele mai sincere scuze. Ştia însă că aşa ar putea să-i aducă încă alte probleme. Poliția l-ar căuta mai întâi la ea acasă. S-a învârtit atunci prin oraş, buimac, tulburat, ba urmărind, de departe, grupurile de manifestanți, ba însoțind mişcările forțelor fidele preşedintelui. Umbla încolo şi încoace, cu fiecare clipă mai pierdut, când un militar l-a recunoscut. Bărbatul a început să-l urmărească, țipând: fracționistul! fracționistul! şi în câteva secunde se strânsese o gloată să-l vâneze. Micul Şef de Trib avea un metru şi optzeci şi cinci, picioare lungi. În adolescență făcuse atletism. Însă lunile petrecute într-o celulă strâmtă îl lăsaseră fără suflu. În primii cinci sute de metri a reuşit să se distanțeze de urmăritori. Chiar a crezut că o să-i piardă. Din nefericire, vacarmul a atras şi mai multă lume. Simțea cum îi bubuie pieptul. Transpirația îi cădea în ochi, tulburându-i vederea. O bicicletă a apărut, dintr-odată, în fața lui. N-a reuşit s-o ocolească şi a căzut peste ea. S-a ridicat, a luat-o şi a câştigat iar distanță. A cotit la dreapta. O fundătură. A aruncat bicicleta şi a încercat să sară zidul. O piatră l-a nimerit în ceafă, a simțit în gură un gust de sânge, o amețeală. În clipa următoare, se afla

într-o maşină, cu cătuşe la mâini, câte un militar de-o parte şi de alta, toți țipând.

O să mori, guştere! a urlat cel care conducea: Avem ordin să vă omorâm pe toți. Înainte, o să-ți smulg unghiile, una câte una, până spui tot ce ştii. Vreau numele fracționiştilor.

Nu i-a smuls nici o unghie. Un camion s-a izbit de ei, la intersecția următoare, azvârlind maşina pe trotuar. Uşa de pe partea opusă s-a deschis de la lovitură, iar Micul Şef s-a trezit scuipat dinăuntru, împreună cu unul dintre militari. S-a ridicat cu greu, împrăştiind sânge, al lui şi al altora, şi cioburi de sticlă. Nici n-a avut timp să înțeleagă ce se întâmplase. Un ins robust, cu un zâmbet în care parcă străluceau 64 de dinți, s-a apropiat de el, i-a acoperit cu o haină mâinile încătuşate şi l-a târât de-acolo. Peste cincisprezece minute intrau într-un bloc elegant, deşi destul de dărăpănat. Au urcat unsprezece etaje pe jos, de aproape şi-a rupt piciorul drept.

Lifturile nu merg, s-a scuzat bărbatul cu zâmbet strălucitor. Oamenii de la țară aruncă gunoiul în casa liftului. E gunoi aproape până sus.

L-a invitat înăuntru. Pe peretele din camera de zi, văruită în roz țipător, ieşea în evidență un tablou în ulei, înfățişându-l, în tuşe ingenue, pe fericitul proprietar. Două

femei stăteau pe jos, în fața unui mic radio cu baterii. Una dintre ele, foarte tânără, alăpta un bebeluş. Nici una nu i-a băgat în seamă. Bărbatul cu zâmbet strălucitor a tras un scaun. I-a făcut semn Micului Şef de Trib să ia loc. A scos o agrafă din buzunar şi a îndreptat-o. S-a aplecat peste cătuşe. A introdus sârma în închizătoare, a numărat până la 3 şi a deschis-o. A țipat ceva în *lingala*. Femeia mai în vârstă s-a ridicat fără nici un cuvânt şi a dispărut undeva prin interiorul apartamentului. S-a întors după câteva minute, cu două sticle de bere Cuca. O voce furioasă vocifera la radio:

Trebuie găsiți, prinşi şi împuşcați!

Bărbatul cu zâmbet strălucitor a clătinat din cap:

Nu pentru asta am făcut Independența. Nu ca să se omoare angolezii unii pe alții ca nişte câini turbați. A oftat: Acum trebuie să vă îngrijim rănile. După aia, odihnă. Avem o cameră în plus. O să rămâneți acolo până trece haosul.

S-ar putea să dureze mult până trece haosul.

O să treacă, tovarăşe. Răutatea are şi ea nevoie să se odihnească.

Antena rebelă

În primele luni de izolare, Ludo rareori renunța la siguranța umbrelei ca să iasă pe terasă. Mai târziu, a început să folosească o cutie mare de carton, în care tăiase două orificii în dreptul ochilor, ca să vadă, şi alte două, pe laterale, mai jos, ca să-şi poată scoate brațele. Astfel echipată, putea să muncească la răzoare, plantând, culegând, tăind buruienile. Din când în când, stătea aplecată peste balustrada terasei, studiind cu duşmănie oraşul scufundat. Dacă s-ar fi uitat cineva dintr-o altă clădire de aproximativ aceeaşi înălțime ca blocul ei, ar fi văzut o cutie mişcându-se, aplecându-se, îndreptându-se la loc.

Nori ca nişte meduze înconjurau oraşul.

Lui Ludo îi aminteau de meduze.

Oamenii nu văd desenele din nori, care pot să nu fie nimic sau pot fi orice, căci se modifică în fiecare moment. Văd acel lucru după care le tânjeşte inima.

Nu vă place cuvântul inimă?

Alegeți altul: suflet, subconştient, fantezie, care vi se pare mai bun. Nici unul nu va fi cuvântul potrivit.

Ludo contempla norii şi vedea meduze.

Îşi luase obiceiul să vorbească singură, repetând aceleaşi cuvinte ore în şir: Tril. Ciripit. Stol. Aripă. Fâlfâit. Tril. Ciripit. Stol. Aripă. Fâlfâit. Tril. Ciripit. Stol. Aripă.

Fâlfâit. Tril. Ciripit. Stol. Aripă. Fâlfâit. Tril. Ciripit. Stol. Aripă. Fâlfâit. Tril. Ciripit. Stol. Aripă. Fâlfâit. Vocabule bune, care se topeau ca ciocolata în cerul gurii şi îi trezeau în amintire imagini fericite. Credea că, spunându-le, evocându-le, se vor întoarce păsările pe cerul Luandei. De ani de zile nu mai văzuse porumbei, pescăruşi, nici măcar vreo pasăre mică rătăcită. Noaptea aducea lilieci. Zborul liliecilor însă n-are nimic de-a face cu cel al păsărilor. Liliecii, ca meduzele, sunt ființe fără substanță. Vezi un liliac tăind umbra şi nu te gândeşti la el ca la ceva făcut din carne, sânge, oase concrete, din dorință şi sentimente. Forme fugitive, fantasme rapide printre ruine, acum sunt, acum nu mai sunt. Ludo ura liliecii. Câinii erau mai rari decât porumbeii, iar pisicile mai rare decât câinii. Pisicile au fost primele care au dispărut. Câinii au rezistat pe străzile oraşului timp de câțiva ani. Haite de câini de rasă. Ogari înfometați, mastini astmatici şi greoi, dalmațieni veseli, pointeri nervoşi, şi apoi, vreme de încă doi sau trei ani, improbabila şi deplorabila corcire a atâtor pedigriuri, atât de nobile.

Ludo oftă. Se aşeză cu fața spre fereastră. De acolo nu putea să vadă decât cerul. Nori joşi, întunecați, şi un rest de albastru aproape biruit de întuneric. Şi-a amintit de Che Guevara. Îl vedea de obicei alunecând de-a lungul

zidurilor, alergând prin curți şi pe acoperişuri, căutând adăpost pe ramurile mai înalte ale uriaşului *mulemba*. Îi făcea bine să-l vadă. Erau ființe apropiate, amândouă un echivoc, corpuri străine în organismul exultant al oraşului. Oamenii aruncau cu pietre în maimuță. Alții îi aruncau fructe otrăvite. Animalul se ferea. Mirosea fructul şi se îndepărta cu o expresie de dezgust. Schimbându-şi uşor poziția, Ludo putea să vadă antenele parabolice. Zeci, sute, mii, împânzind acoperişurile blocurilor, ca ciupercile. De mult timp le vedea întoarse către nord. Toate, în afară de una – antena rebelă. Altă greşeală. Se gândea de obicei că n-o să moară câtă vreme antena rămâne cu spatele la celelalte. Cât supraviețuieşte Che Guevara, n-o să moară. De mai bine de două săptămâni, însă, nu mai zărise maimuța, şi în dimineața aceea, aruncând o primă privire peste acoperişuri, văzuse antena întoarsă către nord – ca celelalte. Un întuneric dens şi zgomotos, preschimbat într-un râu, s-a revărsat peste geamuri. Deodată, un fulger mare a luminat totul împrejur şi femeia şi-a văzut propria umbră aruncată pe perete. Tunetul a bubuit o secundă mai târziu. A închis ochii. Dacă ar fi murit acolo, aşa, în acea clipă lucidă, în timp ce afară cerul dansa, victorios şi liber, ar fi fost bine. Ar fi trecut zeci de ani până s-o găsească cineva. S-a gândit la Aveiro şi a înțeles că nu se

mai simțea portugheză. Nu aparținea unui loc anume. Acolo unde se născuse, era frig. A revăzut străzile strâmte, oamenii mergând, cu capul aplecat, împotriva vântului şi a suferinței. Nu o aştepta nimeni.

A ştiut înainte să deschidă ochii că furtuna trecuse. Cerul se limpezise. O rază de lumină îi încălzea chipul. A auzit de afară un geamăt, un scâncet slab. Fantasma, întins la picioarele ei, a sărit în picioare, a străbătut în fugă apartamentul, până în camera de zi, a urcat împiedicându-se scara în formă de melc şi a dispărut. Ludo s-a repezit după el. Câinele încolțise maimuța lângă banani şi mârâia, nerăbdător, cu capul aplecat. Ludo l-a prins de zgardă, ferm, trăgându-l înspre ea. Ciobănescul-german s-a împotrivit. A dat s-o muşte. Femeia l-a lovit peste bot, cu mâna stângă, o dată şi încă o dată. În sfârşit, Fantasma a renunțat. S-a lăsat târât. L-a băgat în bucătărie, închizând uşa, şi s-a întors pe terasă. Che Guevara era încă acolo, observând-o cu ochi limpezi de spaimă. Nu mai văzuse niciodată, la nici un om, o privire atât de intens umană. Pe piciorul drept i se vedea o tăietură adâncă, subțire, care părea să fi fost făcută doar cu câteva clipe în urmă de o lovitură de satâr. Sângele se amesteca cu apa ploii.

Ludo a decojit o banană, pe care o adusese de la bucătărie, şi a întins braţul. Maimuţa şi-a apropiat botul. A dat din cap, într-un gest care ar fi putut fi de durere sau de neîncredere. Femeia l-a strigat cu un glas dulce:

Vino, vino, micuţule. Vino, că o să am eu grijă de tine.

Animalul a înaintat, trăgându-şi piciorul, plângând trist. Ludo a dat drumul bananei şi l-a înşfăcat de gât. Cu mâna stângă a scos cuţitul de la brâu şi l-a adâncit în carnea slabă. Che Guevara a scos un ţipăt, s-a eliberat, cu lama înfiptă în burtă, şi, din două salturi mari, a ajuns la zid. A înlemnit acolo, rezemat de perete, tânguindu-se, împrăştiind sânge. Au rămas aşa multă vreme, amândoi, uitându-se unul la celălalt, până a început din nou să plouă. Atunci Ludo s-a ridicat, s-a apropiat de maimuţă, a scos cuţitul şi i-a tăiat gâtul.

După-amiază, în timp ce săra carnea, Ludo a observat că antena rebelă era din nou întoarsă spre sud.

Şi, pe lângă ea, încă trei.

Zilele alunecă de parcă ar fi lichide

Zilele alunecă de parcă ar fi lichide. Nu mai am caiete pe care să scriu. Nici pixuri nu mai am. Scriu pe pereţi, cu bucăţi de cărbune, versuri scurte.

Fac economie de mâncare, de apă, de foc şi adjective.

Mă gândesc la Orlando. L-am urât, la început. Apoi am început să-l apreciez. Putea fi foarte seducător. Un bărbat şi două femei sub acelaşi acoperiş – o alăturare periculoasă.

Haikai

în mine coc chilie

în frântele-mi perle
.
.
.
cioburi în prăpastie

Subtila arhitectură a hazardului

Pe bărbatul cu zâmbet strălucitor îl chema Bienvenue Ambrosio Fortunato. Puţină lume îl ştia după numele acesta. La sfârşitul anilor şaizeci a compus un bolero intitulat „Papy Bolingô”. Cântecul, interpretat de François Luambo Luanzo Makiadi, marele Franco, a avut succes instantaneu, răsunând zi şi noapte la radiourile din Kinshasa, iar tânărul chitarist şi-a câştigat o poreclă care

avea să-l însoțească pentru tot restul vieții. La cei douăzeci şi ceva de ani ai săi, urmărit de regimul domnului Joseph-Désiré Mobutu, alias Mobuto Sese Seko Nkuku Ngbendu wa Za Banga, Papy Bolingô s-a exilat la Paris. A muncit la început ca portar la un club de noapte şi, mai târziu, a fost chitarist în orchestra unui circ. În Franța, alături de micuța comunitate angoleză, a redescoperit țara strămoşilor săi. Imediat ce Angola a devenit independentă, şi-a făcut bagajele şi s-a îmbarcat spre Luanda. Cânta pe la căsătorii şi alte petreceri private frecventate de angolezi întorşi din Zair şi zairezi sadea cu dor de patrie. Anevoioasa pâine de toate zilele şi-o câştiga muncind ca sunetist la Radioul Național. Era de serviciu în dimineața de 27 mai, când insurgenții au intrat în clădire. A asistat apoi la sosirea soldaților cubanezi, care au făcut rapid ordine în instituție, cu palma şi şutul, preluând din nou controlul emisiei.

Când a plecat, foarte tulburat de cele întâmplate, a văzut un camion militar izbind o maşină. A fugit să-i ajute pe cei dinăuntru. L-a recunoscut imediat pe unul dintre răniți, un tip îndesat, cu brațe puternice şi scurte, care îl interpelase la un moment dat la radio. Apoi l-a văzut pe tânărul înalt, slab ca o mumie, cu încheieturile unite în

cătuşe. N-a ezitat. L-a ajutat pe tânăr să se ridice, i-a acoperit mâinile cu haina lui şi l-a dus la apartament.

De ce m-ai ajutat?

A repetat întrebarea de nenumărate ori, de-a lungul celor patru ani în care a stat ascuns în apartamentul sunetistului. Prietenul lui rareori îi răspundea. Slobozea un amplu hohot de râs de om liber, dădea din cap, devia discuția. Într-o zi, l-a privit hotărât:

Tatăl meu era preot. A fost un preot bun şi un tată excelent. Nici în ziua de azi n-am încredere în preoții care nu au copii. Cum e posibil să fii preot fără să fii tată? Al meu ne-a învățat să-i ajutăm pe cei slabi. Atunci, când te-am văzut întins pe trotuar, mi-ai părut destul de slăbuț. Şi în afară de asta, l-am recunoscut pe unul dintre polițişti, un ofițer de la apărare, care fusese la mine la serviciu să interogheze oamenii. Nu-mi place poliția gândirii. Nu mi-a plăcut niciodată. Aşa că am făcut ce mi-a poruncit conştiința.

Micul Şef de Trib a rămas multe luni ascuns în apartamentul sunetistului. După moartea primului preşedinte, regimul a încercat o timidă deschidere. Deținuții politici, cei fără legături cu opoziția armată, au fost eliberați. Unii dintre ei au fost invitați să ocupe poziții în aparatul de stat. Când a ieşit pe străzile capitalei, între

speriat şi curios, Micul Şef de Trib a descoperit că aproape toată lumea îl credea mort. Unii prieteni îl asigurau chiar că au fost la înmormântare. Alţi tovarăşi de luptă păreau chiar puţin decepţionaţi să-l reîntâlnească atât de viu. Madalena, în schimb, l-a primit cu bucurie. În ultimii ani înfiinţase o organizaţie neguvernamentală, Supa Săracului, menită să îmbunătăţească dieta populaţiilor din mahalalele luandeze. Bătea cartierele cele mai sărace ale capitalei, învăţând mamele să-şi hrănească copiii, cât mai bine cu putinţă, cu firavele resurse disponibile.

Se poate mânca mai bine fără să se cheltuiască mai mult, i-a explicat Micului Şef de Trib: Tu şi prietenii tău aveţi gura plină de cuvinte mari, *Dreptate Socială*, *Libertate*, *Revoluţie*, şi în timpul ăsta oamenii slăbesc, se îmbolnăvesc, mulţi mor. Discursurile nu ţin de foame. Poporul are nevoie de legume proaspete şi de o supă de peşte, cel puţin o dată pe săptămână. Pe mine mă interesează doar revoluţiile care încep prin a aşeza poporul la masă.

Tânărul s-a entuziasmat. A început să o însoţească pe infirmieră, în schimbul unui salariu simbolic, trei mese pe zi, un loc de dormit şi haine curate. În timpul ăsta, s-au scurs ani. Au căzut ziduri. A venit pacea, s-au făcut alegeri, războiul s-a întors. Sistemul socialist a fost

dezmembrat, de aceleaşi persoane care îl ridicaseră, iar capitalismul a renăscut din cenuşă, mai feroce ca niciodată. Indivizi care, doar cu câteva luni înainte, urlau la prânzuri de familie, la petreceri, în comisii, în articole de ziar, împotriva democrației burgheze, acum ieşeau la plimbare foarte bine îmbrăcați, în haine de firmă, în vehicule strălucitoare.

Micul Şef de Trib îşi lăsase să coboare pe pieptul slab o barbă aspră de profet. Era în continuare foarte subțire şi, în ciuda bărbii, îşi păstra un aer juvenil. Cu toate astea, începuse să umble uşor înclinat spre stânga, ca şi cum l-ar fi împins, de dinăuntru, o învolburare violentă. Într-o după-amiază, văzând maşinile bogaților defilând, şi-a amintit de diamante. Urmând sfatul lui Papy Bolingô, s-a dus în târgul Roque Santeiro. Avea un nume notat pe o hârtie. S-a gândit, în timp ce se lăsa târât de mulțime, că o să fie imposibil să găsească pe cineva în imensitatea acelui haos. S-a temut că n-o să mai poată ieşi niciodată. Se înşela. Primul vânzător căruia i s-a adresat i-a arătat într-o direcție. Altul, câțiva metri mai în față, i-a confirmat-o. După cincisprezece minute se oprea în fața unei barăci pe uşa căreia cineva pictase grosolan bustul unei femei, cu gâtul lung, iluminat de un colier de diamante. A bătut. L-a primit un bărbat subțire, îmbrăcat în sacou şi pantaloni

roz, cravată şi pălărie de un roşu aprins. Pantofii, foarte lustruiți, sclipeau în penumbră. Micul Şef de Trib şi-a amintit de *sapeurs*, pe care Papy Bolingô i-i arătase, cu nişte ani în urmă, în timpul unei scurte vizite în Kinshasa. *Sapeur* e numele care li se dă în Congo maniacilor modei. Indivizi care se îmbracă cu haine scumpe şi fățoase, cheltuind tot ce au, şi ce nu au, pentru ca apoi să se plimbe pe străzi ca nişte modele pe podium.

A intrat. A văzut un birou şi două scaune. Un ventilator, prins de tavan, agita în vâsliri lente aerul îmbibat.

Jaime Panguila, s-a prezentat bărbatul *sapeur*, invitându-l să ia loc.

Panguila s-a arătat interesat de pietre. Le-a observat mai întâi la lumina unei lămpi. Apoi s-a apropiat de fereastră, a tras perdeaua şi le-a studiat, învârtindu-le între degete, sub razele dure ale unui soare aproape la zenit. Într-un sfârşit, s-a aşezat:

Pietrele, deşi sunt mici, sunt bune, foarte pure. Nici nu vreau să ştiu cum ați făcut rost de ele. Risc să am probleme când o să încerc să le vând. Nu pot să-ți ofer mai mult de şapte mii de dolari.

A refuzat. Panguila a dublat oferta. A scos un teanc de bancnote dintr-un sertar, le-a pus într-o cutie de pantofi şi a împins-o înspre celălalt.

Micul Şef de Trib s-a dus să se aşeze într-un bar din apropiere, cu cutia de pantofi pe masă, gândindu-se ce să facă cu banii. A văzut simbolul berii, conturul unei păsări cu aripile deschise, şi şi-a amintit de porumbel. Păstra încă tubul de plastic, în care încă se putea citi, deşi cu greu:

Mâine. Ora şase, locul obişnuit. Mare grijă. Te iubesc.

Cine scrisese asta?

Poate un înalt funcţionar de la Diamang. Şi-a imaginat un bărbat cu chip sever scriind mesajul, băgând biletul în cilindrul de plastic şi prinzându-l apoi de piciorul porumbelului. Şi l-a imaginat îndesând diamantele în ciocul păsării, mai întâi unul, apoi altul, eliberând-o, şi ea zburând, de la o moşie îngrămădită între arbori de mango înalţi şi frunzoşi, în Dundo, până pe cerul extrem de periculos al capitalei. Şi-a imaginat-o survolând pădurile întunecate, râurile tulburate, multiplele armate înfruntându-se.

S-a ridicat, zâmbind. Ştia ce să facă cu banii. În lunile care au urmat a înfiinţat şi a structurat o mică firmă de curierat, pe care a numit-o Porumbelul-Voiajor. Îi plăcea

coincidența faptului că porumbel, în *kimbundo*, însemna mesager. Afacerea a prosperat şi, după ea, au urmat noi proiecte. A investit în diferite domenii, de la hotelier la imobiliar, de fiecare dată cu succes.

Într-o duminică după-amiază, era decembrie, aerul strălucea, s-a întâlnit cu Papy Bolingô la barul Rialto. Şi-au luat bere. Au vorbit fără grabă, tica-taca, tolăniți în langoarea după-amiezii ca într-un hamac.

Cum e viața, Papy?

Ne trăieşte.

Şi matale... mai cânți?

Puțin, fratele meu. N-am mai avut spectacole. Fofo are toane.

Papy Bolingô fusese dat afară de la Radioul Național. Supraviețuia, cu mare greutate, cântând pe la petreceri. Unul dintre verii lui, călăuză de vânători, i-a adus din Congo un hipopotam pitic. Călăuza găsise animalul în pădure, încă pui, păzind, disperat, cadavrul mamei lui. Chitaristul a luat animalul în apartament. L-a hrănit cu biberonul. L-a învățat să danseze rumba zaireză. Fofo, hipopotamul, a început să-l însoțească la spectacole organizate în mici baruri prin periferia Luandei. Micul Şef de Trib văzuse şi el *show*-ul cu diverse ocazii, şi plecase de fiecare dată foarte impresionat. Problema era că

hipopotamul începuse să crească prea mult. Hipopotamii pitici, sau hipopotamii pigmei (*Choeropsis liberiensis*), par mici în comparație cu rudele lor mai cunoscute, dar, când devin adulți, pot ajunge de mărimea unui porc mare. În bloc creşteau protestele vecinilor. Mulți aveau câini. Unii insistau să crească găini pe balcoane, capre, eventual porci. Nici unul nu avea hipopotami. Un hipopotam, chiar şi artist, îi speria pe locatari. Unii dintre ei, când îl vedeau pe balcon, aruncau cu pietre.

Micul Şef de Trib a înțeles că venise momentul să-şi ajute prietenul.

Cât vrei pe apartament? Am nevoie de un apartament bun, în centrul capitalei. Mata ai nevoie de o casă cu curte, un spațiu mare, să creşti hipopotamul.

Papy Bolingô a şovăit:

Stau de atâția ani în apartamentul ăla. Cred că m-am legat de el.

Cinci sute de mii?

Cinci sute de mii? Cinci sute de mii de ce?

Îți dau cinci sute de mii pe apartament. Cu banii ăştia, îți iei o casă cu curte ca lumea.

Papy Bolingô a râs, amuzat. Apoi a văzut chipul serios al prietenului său şi şi-a întrerupt hohotele. S-a îndreptat:

Am crezut că e o glumă. Ai mata cinci sute de mii de dolari?

Am, da, şi încă câteva milioane. Multe milioane. Nu-ți fac nici o favoare, cred că e o investiție excelentă. Blocul vostru e destul de degradat, dar cu o văruială bună şi lifturi noi, recuperează farmecul de pe timpul coloniştilor. Nu mai e mult şi o să apară cumpărători. Generali. Miniştri. Oameni cu mult mai mulți bani decât mine. O să dea o nimica toată ca să plece oamenii. Cei care n-o să vrea să plece de bună voie vor trebui să plece cu forța.

Şi aşa, Micul Şef de Trib a rămas în apartamentul lui Papy Bolingô.

Orbirea
(şi ochii inimii)

Am început să-mi pierd vederea. Închid ochiul drept şi nu mai disting decât umbre. Totul mă zăpăceşte. Merg ținându-mă de pereți. Citesc cu greutate, şi doar la lumina soarelui, folosindu-mă de lupe din ce în ce mai puternice. Recitesc ultimele cărți, cele pe care refuz să le ard. Am pus pe foc una după alta frumoasele voci care m-au însoțit în toți aceşti ani.

Câteodată mă gândesc: am înnebunit.

Am văzut, de pe terasă, un hipopotam dansând pe balconul de la apartamentul de alături. O iluzie, ştiu bine, dar chiar şi aşa, l-am văzut. Poate e de la foame. În ultimul timp am mâncat foarte prost.

Slăbiciunea, vederea care mi se duce, toate astea mă fac să mă împiedic în litere în timp ce citesc. Citesc pagini de atâtea ori parcurse, dar ele sunt deja altele. Greşesc când citesc, şi în greşeală câteodată dau peste potriviri incredibile. În greşeală mă regăsesc foarte mult.

Unele pagini sunt îmbunătăţite de încurcătură.

O scânteiere de licurici luceşte prin camere. Mă mişc, ca o meduză, prin bruma luminată. Mă afund în propriile mele vise. Poate asta se numeşte a muri.

Am fost fericită în casa asta, în unele amiezi în care soarele mă vizita în bucătărie. Mă aşezam la masă. Fantasma venea şi-şi punea capul în poala mea.

Dacă aş mai avea loc, cărbune şi pereţi liberi, aş scrie o Teorie generală a uitării. Îmi dau seama că am transformat

întregul apartament într-o carte imensă. După ce pun pe foc toată biblioteca, după ce mor, va rămâne doar vocea mea.

În casa asta toți pereții au gura mea.

Colecționarul de dispariții

Între 1997 şi 1998 au dispărut de pe cerul Angolei cinci avioane, în total 23 de membri de echipaje, originari din Bielorusia, Rusia, Moldova şi Ucraina. Pe 25 mai 2003, un Boeing 727, proprietatea American Airlines, a dispărut din aeroportul din Luanda şi n-a mai fost văzut niciodată. Aparatul nu mai zburase de 14 luni.

Daniel Benchimol colecționează poveşti cu dispariții din Angola. Orice fel de dispariție, deşi le preferă pe cele aeriene. Întotdeauna e mai interesant să fii luat pe sus de ceruri, ca Iisus Hristos sau mama sa, decât înghițit de pământ. Asta dacă nu ne folosim de un limbaj metaforic, desigur. Oameni sau obiecte pe care să le fi înghițit pământul literalmente, cum pare să se fi întâmplat cu scriitorul francez Simon-Pierre Mulamba, sunt, însă, cazuri foarte rare.

Jurnalistul clasifică disparițiile recurgând la o scară de la zero la zece. Cele cinci avioane dispărute de pe cerul Angolei, de exemplu, au fost clasificate de Benchimol ca

dispariții de gradul opt. Boeing-ul 727, ca dispariție de gradul nouă; Simon-Pierre Mulamba la fel.

Mulamba a aterizat în Luanda pe 20 aprilie 2003, invitat de Alliance Française la o conferință despre viața şi opera lui Léopold Sédar Senghor[10]. Înalt, distins, nedespărțit de o superbă pălărie de fetru, pe care o purta uşor lăsată pe partea dreaptă, într-o indiferență studiată. Lui Simon-Pierre i-a plăcut Luanda. Era prima dată când vizita Africa. Tatăl lui, profesor de dansuri latino-americane, născut în Ponta Negra, în Congo, îi vorbise despre căldură, umiditate, despre amenințarea femeilor, dar nu-l pregătise pentru acel exces de viață, caruselul de emoții, avalanşa amețitoare de sunete şi mirosuri. În cea de-a doua noapte, imediat după conferință, scriitorul a acceptat invitația Elizabelei Montez, o tânără studentă la arhitectură, să bea un pahar într-unul din cele mai elegante baruri de pe Insulă. Cea de-a treia noapte a petrecut-o dansând *morna* şi *coladera* în curtea unor cap-verdieni, în cartierul Chicala, însoțit de două prietene de-ale Elizabelei. În cea de-a patra noapte a dispărut. Ataşatul cultural francez, cu care stabilise să ia prânzul,

---

[10] Poet, scriitor şi om politic senegalez, Léopold Sédar Senghor (1906-2001) a fost primul preşedinte al Republicii Senegal (1960-1980) şi primul membru african ales în Academia Franceză, în 1983.

s-a dus să-l caute la *lodge*-ul la care era cazat, un loc foarte frumos, aproape de staţiunea Barra do Quanza. Nu-l văzuse nimeni. La telefonul mobil nu răspundea. În cameră, patul rămăsese neatins, cu cearşafurile întinse şi o ciocolată aşezată pe pernă.

Daniel Benchimol a aflat de dispariţia scriitorului înaintea poliţiei. N-a trebuit să dea decât două telefoane ca să descopere, cu lux de detalii, unde şi cu cine îşi petrecuse Simon-Pierre primele nopţi. Încă două telefoane şi a descoperit că francezul fusese văzut ieşind, la cinci dimineaţa, dintr-o discotecă în Piaţa Quinaxixe, frecventată de expaţi europeni, minore şi poeţi mai degrabă setoşi decât inspiraţi. În seara aceea s-a dus până la discotecă. Bărbaţi graşi, transpiraţi, beau în tăcere. Alţii, la mese întunecate, mângâiau genunchii goi ai unor fete foarte tinere. I-a atras atenţia o puştoaică, fiindcă purta pe cap o pălărie de fetru neagră, cu o panglică subţire roşie. Tocmai dădea să se ducă spre ea când un individ blond, cu părul lung, prins într-o coadă de cal, l-a apucat de braţ:

Queenie e cu mine.

Daniel l-a liniştit:

Staţi calm. Nu vreau decât s-o întreb ceva.

Nu ne plac ziariştii. Sunteţi ziarist?

Depinde de zi, prietene. Sunt mai degrabă jidan.

Bărbatul i-a dat drumul, perplex. Daniel a salutat-o pe Queenie:

Bună seara. Aş vrea doar să ştiu de unde aveţi pălăria.

Puştoaica a zâmbit:

Un mulatru francez care a fost ieri pe aici, el a pierdut-o.

Şi-a pierdut pălăria?

Sau invers, s-a pierdut mulatrul. Pălăria m-a găsit pe mine.

I-a povestit că noaptea trecută o gaşcă de băieţi din aceia care locuiesc pe străzi l-au văzut pe francez ieşind din discotecă. Se oprise câţiva metri mai încolo, în spatele unei clădiri, ca să urineze, şi acolo l-a înghiţit pământul. N-a mai rămas decât pălăria.

L-a înghiţit pământul?

Asta mi-au zis, moşule. Or fi nisipuri mişcătoare, o fi vrăjitorie, nu ştiu. Băieţii au tras pălăria de acolo cu un băţ. Eu am cumpărat-o de la ei. Acum e pălăria mea.

Daniel a ieşit din discotecă. Doi băieţi se uitau la televizor, aşezaţi pe trotuar, în faţa vitrinei unui magazin. Sunetul de la televizor nu ajungea până afară, aşa că cei doi improvizau pe rând dialogurile actorilor. Jurnalistul văzuse filmul acela. Noile dialoguri, însă, transformau cu

totul intriga. A rămas câteva minute, distrat, asistând la spectacol. A profitat de o pauză ca să le vorbească băieților:

Am auzit că un tip, un francez, a dispărut pe undeva pe aici, ieri noapte. Se pare că a intrat în pământ.

Da, a confirmat unul dintre copii. Se mai întâmplă din astea.

Ați văzut voi?

Nu. Dar a văzut Baiacu.

Daniel a interogat şi alți copii în zilele următoare şi toți vorbeau despre tristul sfârşit al lui Simon-Pierre de parcă ar fi fost de față. Apoi, presați, recunoşteau că nu fuseseră acolo. Cert e că nu l-a mai văzut nimeni niciodată pe scriitorul francez. Poliția a clasat cazul.

Pe scara lui Benchimol nu există decât un singur caz de gradul zece. Jurnalistul însuşi a fost martor al acelei incredibile dispariții. Pe 28 aprilie 1988, *Jornal de Angola*, pentru care lucra Daniel, l-a trimis, însoțit de un fotograf, faimosul Kota Kodak, KK, într-o mică localitate numită Nova Esperança, unde se spunea că au fost asasinate 25 de femei, bănuite de vrăjitorie. Cei doi reporteri au aterizat cu un avion comercial pe aeroportul din Huambo. Îi aştepta un şofer care să-i conducă până la Nova Esperança. Odată ajunşi acolo, Daniel a stat de vorbă cu

şeful de trib şi cu mai mulți săteni. KK le-a făcut poze. Se înnopta când s-a întors în Huambo. Trebuia să se întoarcă în Nova Esperança a doua zi de dimineață, cu un elicopter al Forțelor Aeriene. Pilotul însă nu a reuşit cu nici un chip să localizeze satul:

Ciudat, a mărturisit neliniştit, după ce s-a învârtit două ore în aer: Nu există nimic cu coordonatele astea. Jos acolo nu e decât câmp.

Daniel s-a enervat auzind inepțiile tânărului. L-a angajat din nou pe şoferul care îi condusese prima dată. KK a refuzat să-i însoțească:

Nu e nimic de fotografiat. Nu se fotografiază absențele.

Au dat ture cu maşina, revizitând aceleaşi peisaje, ca într-un vis, care a durat cât infinitul timp al viselor, până când şi şoferul şi-a mărturisit dezorientarea:

Suntem pierduți!

Da? Poate pierdut eşti dumneata!

Bărbatul l-a privit furios, ca şi cum l-ar fi găsit responsabil pentru delirul lumii:

Drumurile astea sunt foarte bete.

În timp ce spunea asta, lovea puternic cu pumnul în volan:

Cred că am suferit un accident geografic!

Dintr-odată s-a ivit o curbă şi au ieşit din acea eroare, sau din acea iluzie, ameţiţi şi tremurânzi. N-au găsit Nova Esperança. Cu toate astea, un indicator i-a adus înapoi pe şosea, care i-a dus înapoi în Huambo. KK îl aştepta la hotel, cu braţele încrucişate pe pieptul slab, chipul întunecat:

Veşti proaste, colega. Am developat rolele şi sunt arse. Avem doar material de căcat. Pe zi ce trece e mai rău.

La ziar, nimeni n-a părut tulburat de ştirea că Nova Esperança dispăruse. Şeful redacţiei, Marcelino Assumpção da Boa Morte, a izbucnit în râs:

A dispărut satul?! În ţara asta totul dispare. Poate ţara cu totul e pe cale de dispariţie, un sat aici, altul colo, până să ne dăm seama, nu mai există nimic.

În 2003, la câteva săptămâni de la misterioasa dispariţie a scriitorului francez Simon-Pierre Mulamba, căreia ziarele angoleze i-au dat destulă atenţie, Marcelino Assumpção da Boa Morte l-a chemat pe Daniel în biroul lui. I-a întins un plic albastru:

Am ceva pentru tine, tot colecţionezi dispariţii. Citeşte asta. Vezi dacă îţi iese de un subiect.

Scrisoarea

Stimate domnule Director al Jornal de Angola,

Mă numesc Maria da Piedade Lourenço şi sunt psiholog clinician. Cu aproximativ doi ani în urmă am descoperit un adevăr tulburător: am fost adoptată. Mama mea biologică m-a dat spre adopție imediat după naştere. Uluită, m-am hotărât să investighez motivele unei asemenea fapte. Ludovica Fernandes Mano, mama mea biologică, a fost violată cu brutalitate de un necunoscut, în vara anului 1955, şi a rămas gravidă. După acea tragică întâmplare a trăit numai în casa surorii ei mai mari, Odete, care s-a căsătorit în 1973 cu un inginer minier, cu locuința în Luanda, pe nume Orlando Pereira dos Santos.

Nu s-au întors în Portugalia după Proclamarea Independenței în Angola. Nici Consulatul Portugaliei din Luanda nu are înregistrate datele vreunuia dintre ei. Îndrăznesc să vă scriu pentru a afla dacă ziarul dumneavoastră ar putea în vreun fel să mă ajute să o găsesc pe Ludovica Fernandes Mano.

Cu stimă,

Maria da Piedade Lourenço

Moartea lui Fantasma

Fantasma a murit în somn. În ultimele săptămâni mânca puțin. La drept vorbind, mult nu mâncase

niciodată – nu prea avea ce – şi poate asta explică faptul că a trăit atâţia ani. Experimentele de laborator au demonstrat că speranţa de viaţă a şoarecilor supuşi unei diete cu puţine calorii este cu mult mai mare.

Ludo s-a trezit şi câinele era mort.

Femeia s-a aşezat pe saltea, în faţa ferestrei deschise. Şi-a îmbrăţişat genunchii slabi. Şi-a ridicat privirea spre cer, unde începeau să se contureze încet-încet nori uşori şi roz. Găini cotcodăceau pe terasă. Un plâns de copil urca de la etajul de jos. Ludo îşi simţi pieptul golindu-se. Ceva – o substanţă întunecată – se scurgea dinăuntrul ei, ca apa dintr-un recipient crăpat, şi aluneca apoi până pe cimentul rece. Pierduse unica fiinţă de pe lume care o iubise, singura pe care ea o iubea, şi nu avea lacrimi s-o plângă.

S-a ridicat, a luat o bucată de cărbune, a ascuţit-o şi a atacat unul dintre pereţii încă goi, din salonul de vizite.

Fantasma a murit azi-noapte. Acum totul e atât de inutil. Mă mângâia privirea lui, mă explica şi mă sprijinea.

A urcat pe terasă fără pavăza vechii cutii de carton. Ziua se deschidea într-un căscat moale. Poate era duminică. Străzile erau aproape pustii. A văzut trecând un

grup de femei îmbrăcate în alb imaculat. Una dintre ele, zărind-o, şi-a ridicat mâna dreaptă, într-un salut vesel.

Ludo s-a dat înapoi.

Putea să sară, s-a gândit. Să înainteze. Să se caţere pe parapet, atât de simplu.

De-acolo, de jos, femeile ar vedea-o preţ de o clipă, o umbră uşoară ca un fulg, fâlfâind şi căzând. A dat înapoi, din ce în ce mai mult, încolţită de albastru, de imensitate, de certitudinea că o să trăiască în continuare, chiar şi fără nimic care să-i dea un sens vieţii.

Moartea se învârte în jurul meu, îşi arată dinţii, mârâie. Îngenunchez şi îi ofer gâtul gol. Vino, vino, vino acum, prietena mea.

Muşcă. Lasă-mă să plec. Ah, ai venit azi şi de mine ai uitat.-------------------------Noaptea. E noapte iar.

Am numărat mai multe nopţi decât zile.-------------------------------------Nopţile şi, în afară de ele, orăcăitul broaştelor. Deschid fereastra şi văd laguna. Noaptea despăturită în două.----------------------------Plouă, totul debordează. Noaptea, e ca şi cum ar cânta întunericul. Noaptea suind şi unduindu-se, devorând clădirile. Mă gândesc din nou la femeia căreia i-am înapoiat porumbelul. Înaltă, cu oase proeminente, cu dispreţul fin cu care umblă femeile

frumoase prin realitate. Se plimbă prin Rio de Janeiro, pe plaja din Laguna (am văzut nişte fotografii, am găsit în bibliotecă tot felul de albume despre Brazilia). Îi ies în drum ciclişti. Cei care aruncă o privire lungă nu se mai întorc niciodată. Numele femeii e Sara, eu o numesc Sara. Pare ieşită dintr-un tablou de Modigliani.

Despre Dumnezeu şi alte mici divagaţii

Mi se pare mai uşor să crezi în Dumnezeu, chiar dacă e vorba de ceva care depăşeşte cu mult înţelegerea noastră extrem de limitată, decât în nefericita omenire. Timp de mulţi ani, m-am declarat credincioasă din pură lene. Mi-ar fi greu să-i explic lui Odete, tuturor celorlalţi, necredinţa mea. Nici în oameni nu credeam, dar asta se acceptă cu uşurinţă. Am înţeles de-a lungul ultimilor ani că, pentru a crede în Dumnezeu, e imperios necesar să crezi în omenire. Nu există Dumnezeu fără omenire.

Nici acum nu cred, nici în Dumnezeu, nici în omenire. De când a murit Fantasma, cultiv spiritul Lui. Stau de vorbă cu El. Bănuiesc că mă ascultă. Cred în asta nu printr-un efort al imaginaţiei, mult mai puţin al inteligenţei, ci prin

implicarea unei alte facultăți pe care o putem numi lipsa rațiunii.

Stau de vorbă cu mine însămi?

Se poate. Ca sfinții, de altfel, aceia care se făleau că vorbesc cu Dumnezeu. Eu sunt mai puțin arogantă. Stau de vorbă cu mine gândindu-mă că vorbesc cu sufletul drag al unui câine. În orice caz, sunt conversații care îmi fac bine.

Exorcism

trudesc versuri
scurte
ca rugăciunile

cuvintele sunt legiunile
de demoni
izgonite

tai adverbe
pronume

cruț încheieturile.

Ziua în care Ludo a salvat Luanda

Pe peretele din salonul de vizite era agăţată o pictură în acuarelă reprezentând un grup din tribul Mucubal dansând. Ludo îl cunoscuse pe artist, Albano Neves e Sousa, un tip glumeţ, amuzant, prieten vechi de-al cumnatului ei. La început, a urât tabloul. Vedea în el tot ce o îngrozea în Angola: Sălbatici sărbătorind ceva – o bucurie, un augur fericit – care ei îi era străin. Apoi, puţin câte puţin, de-a lungul întinselor luni de linişte şi singurătate, a început să prindă drag de acele trupuri care se mişcau în jurul unui foc, ca şi cum viaţa ar fi meritat atâta eleganţă.

A ars mobila, a ars mii de cărţi, a ars toate tablourile. Doar când a ajuns într-o situaţie disperată, a scos tribul Mucubal de pe perete. Tocmai se pregătea să scoată cuiul, mai mult din motive estetice, pentru că i se părea că se vede urât acolo, fără nici un rost, când i-a venit ideea că poate acel obiect, acea bucată de metal era cea care ţine peretele. Poate susţinea întreaga clădire. Cine ştie, poate dacă scotea cuiul din perete, ar fi dărâmat oraşul cu totul.

N-a scos cuiul.

Apariţii şi o cădere aproape mortală

Noiembrie a trecut fără nori. Decembrie la fel. A venit februarie şi aerul crăpa de sete. Ludo a văzut laguna secând. Mai întâi s-a întunecat la culoare, apoi iarba înaltă s-a făcut aurie, aproape albă, iar nopțile şi-au pierdut hărmălaia broaştelor. Femeia şi-a numărat sticlele cu apă. Mai erau puține. Găinile, cărora le dăduse să bea nămolul din piscină, s-au îmbolnăvit. Au murit toate. Încă mai avea porumb şi fasole, dar ca să le gătească avea nevoie de multă apă şi trebuia să facă economie.

Suferea iar de foame. S-a sculat într-o dimineață, scuturându-se de coşmaruri, a intrat în bucătărie clătinându-se şi a văzut o pâine pe masă:

O pâine!

A luat-o cu ambele mâini, neîncrezătoare.

A mirosit-o.

Mirosul pâinii a dus-o în vremea copilăriei. Sora ei şi ea, pe plajă, împărțind o pâine cu unt. A muşcat din miez. Şi-a dat seama că plânge abia când a terminat de mâncat. S-a aşezat. Tremurând.

Cine îi adusese pâinea aceea?

Poate o aruncase cineva pe geam. Şi-a imaginat un tânăr cu umerii lați aruncând o pâine spre cer. Pâinea desenând o curbă lentă până când cade pe masa ei. Poate persoana în cauză a aruncat pâinea spre cer, de la lagună,

acum aproape secată, ca parte dintr-un ritual misterios menit să atragă ploile. Un vraci, campion la aruncat pâini, căci distanța era considerabilă. În noaptea aceea a adormit devreme. A visat că venea să o viziteze un înger.

Când se lumina de ziuă, a găsit pe masa de la bucătărie şase pâini, o conservă de gem de guava şi o sticlă mare de Coca-Cola. Ludo s-a aşezat, cu inima galopând. Cineva intra şi ieşea din casa ei. S-a ridicat. În ultimele luni vedea din ce în ce mai rău. De la o anumită oră încolo, cum începea să scadă lumina, se mişca prin intuiție. A urcat pe terasă. A alergat spre fațada dreaptă a blocului, care dădea spre altă clădire, aflată la puțini metri distanță, şi singura care nu avea ferestre. S-a aplecat şi a văzut schelele dimprejurul clădirii vecine, sprijinite de a ei. Pe acolo intrase invadatorul. A coborât scările. O fi fost de la emoție, o fi fost de la lumina slabă, cert e că a ratat intuiția, a ratat o treaptă şi a căzut neajutorată. A leşinat. A realizat, de îndată ce şi-a venit în simțiri, că îşi fracturase femurul stâng. Deci aşa va fi, s-a gândit. Nu voi muri nici victimă a vreunei boli africane, nu de urât sau de oboseală, nu ucisă de vreun hoț, nu pentru că mi-a căzut cerul în cap, ci condamnată de una dintre cele mai celebre legi ale fizicii: *două corpuri cu masa* m_1 *şi* m_2*, aflate la o distanță r unul de altul, se vor atrage reciproc cu o forță*

proporțională masei fiecăruia dintre ele și invers proporțională pătratului distanței care le desparte. A salvat-o debilitatea masei ei. Dacă ar fi avut douăzeci de kile în plus, impactul ar fi fost devastator. Durerea îi zdrobea piciorul, paralizându-i partea stângă a trunchiului și împiedicând-o să gândească limpede. A rămas imobilă mult timp, în vreme ce afară noaptea se încolăcea ca o anacondă, sufocând, pe străzi și prin piețe, acaciile chinuite. Durerea lătra, durerea mușca. Își simțea gura uscată. A încercat să-și scuipe limba, căci parcă nici n-ar fi fost a ei, o bucată de plută înțepenită în gât.

S-a gândit la sticla de Coca-Cola. La sticlele de apă pe care le păstra în cămară. Ar fi fost nevoie să se târască vreo cincisprezece metri. Și-a întins brațele, s-a agățat de ciment, și-a ridicat trunchiul. A fost ca și cum i s-ar fi tăiat piciorul cu lama unui topor. A urlat. S-a speriat de propriul urlet.

Am trezit tot blocul, a murmurat.

L-a trezit pe Micul Șef de Trib, din apartamentul de lângă. Afaceristul tocmai o visa pe Kianda. Visul se repeta de câteva nopți. El ieșea pe balcon, în toiul nopții, și vedea o lumină scânteind în lagună. Lumina căpăta volum, un curcubeu rotund și muzical, timp în care afaceristul simțea cum corpul lui își pierde greutatea. Se trezea în

clipa în care lumina urca până sus la el. De data aceea s-a trezit înainte, pentru că lumina a țipat, sau lui i s-a părut că lumina țipă, într-o subită explozie de mâl şi broaşte. S-a ridicat în capul oaselor, sufocat, cu inima bubuind. Şi-a amintit de timpul pe care îl petrecuse închis, în aceeaşi cameră. Din când în când, mai auzise lătratul unui câine. Auzise vocea îndepărtată a unei femei, cântând melodii vechi.

Blocul e bântuit, l-a asigurat Papy Bolingô: E câinele ăla care latră, dar pe care nu l-a văzut nimeni niciodată, ca o fantasmă. Se zice că trece prin pereți. Trebuie să ai grijă când dormi. Câinele trece prin pereți, vine lătrând, ham, ham, ham, dar nu vezi nimic, îi auzi doar lătratul, şi atunci ți se instalează în vise. După aia începi să ai vise foarte lătrate. Un vecin de la etajul de dedesubt, un meşteşugar tânăr, pe nume Eustákio, s-a trezit într-o dimineață şi nu mai era în stare să vorbească. Lătra doar. L-au dus la un medic tradițional, destul de cunoscut, căruia i-a luat cinci zile ca să scoată spiritul câinelui şi lătrăturile din capul lui Eustákio.

Micului Şef de Trib i se părea curioasă arhitectura blocului. Îl nedumerea peretele care întrerupea holul, o situație care nu se regăsea la celelalte etaje. Ar fi trebuit să mai fie un apartament pe palierul acela – dar unde era?

Între timp, la câțiva metri de acolo, de cealaltă parte a peretelui, Ludo se chinuia să înainteze înspre bucătărie. Cu fiecare centimetru însă, se simțea mai departe de ea însăşi. Prima lumină a dimineții a găsit-o încă în camera de zi, la vreo doi metri de uşă. Ardea de febră. Setea o tulbura mai mult decât durerile. Pe la două după-amiaza a ajuns la uşă. A leşinat. S-a trezit şi a văzut în fața ei, nedesluşit, un chip. Şi-a dus mâna la ochi, s-a frecat. Chipul era tot acolo. Un băiat, i se părea că e un chip de băiat, cu doi ochi mari uimiți:

Cine eşti?

Mă cheamă Sabalu.

Ai ajuns aici pe schele?

Da, m-am urcat pe schele. Le-au montat pe clădirea de lângă. O renovează. Schelele ajung aproape până la terasa ta. Apoi am pus nişte cutii una peste alta pe ultima schelă şi m-am suit. A fost uşor. Ai căzut?

Câți ani ai?

Şapte. O să mori?

Nu ştiu. Am crezut că am murit deja. Apă. Du-te şi-adu-mi apă.

Ai bani?

Da, o să-ți dau toți banii, dar du-te şi-adu-mi apă.

Băiatul s-a ridicat. S-a uitat în jur:

Nu prea e nimic pe aici. Nici mobilă. Pari mai săracă decât mine. Unde ții banii?

Apă!

Gata, mamaie, stai calmă, îți aduc un suc.

A luat de la bucătărie sticla de Coca-Cola. Ludo a pus sticla la gură, cu lăcomie. A fost impresionată de dulceață. De ani de zile nu mai simțise gustul zahărului. I-a spus băiatului să se ducă în birou să caute o geantă, în care ținea banii. Sabalu s-a întors, râzând fără oprire, în timp ce împrăştia în jur teancuri de bancnote.

Ăştia nu mai sunt bani, mamaie, nu mai valorează nimic.

Am tacâmuri de argint. Ia tacâmurile.

Băiatul a râs:

Le-am luat deja, nici măcar nu te-ai prins?

Nu. Tu mi-ai adus pâinea ieri?

Alaltăieri. Nu vrei să suni la un doctor?

Nu, nu vreau!

Pot să chem un vecin. Vecini sigur ai.

Nu, nu! Nu chema pe nimeni.

Nu-ți plac oamenii? Nici mie nu-mi plac oamenii.

Ludo a început să plângă:

Pleacă. Pleacă.

Sabalu s-a ridicat:

Unde e uşa?

Nu există uşă. Du-te pe unde ai venit.

Sabalu şi-a pus ghiozdanul în spate şi a dispărut. Ludo a respirat adânc. S-a sprijinit de perete. Durerea se mai domolise. Poate ar fi trebuit să-l lase pe băiat să cheme un doctor. Apoi s-a gândit că, odată cu doctorul, ar fi venit şi poliția, ar fi venit ziarişti, iar ea avea un schelet pe terasă. Prefera să moară acolo, prizonieră, dar liberă, aşa cum trăise în ultimii treizeci de ani.

Liberă?

De multe ori, privind mulțimile care se asmuțeau înspre bloc, acea nesfârşită zarvă de claxoane şi şuierături, țipete şi rugăminți şi înjurături, o încerca o groază adâncă, un sentiment de încolțire şi amenințare. De fiecare dată când voia să iasă, căuta un titlu în bibliotecă. În timp ce tot ardea din cărți, după ce pusese pe foc toate mobilele, uşile, şipcile din pardoseală, simțea că îşi pierde libertatea. Era ca şi cum ar fi dat foc planetei. Arzându-l pe Jorge Amado, renunțase la posibilitatea de a revizita Ilhéus şi São Salvador. Arzând *Ulise*, de Joyce, pierduse Dublinul. Despărțindu-se de *Trei tigri trişti*, văzuse arzând Havana. Îi rămâneau mai puțin de o sută de cărți. Le păstra mai mult din încăpățânare decât ca să le folosească. Vedea atât de rău, încât chiar şi dacă folosea

o lupă imensă, chiar dacă punea cartea în plin soare, asudând ca într-o saună, îi lua o după-amiază întreagă să descifreze o pagină. În ultimele luni începuse să scrie frazele preferate din cărțile care îi rămâneau, cu litere uriaşe, pe pereții încă goi din apartament. Nu mai e mult, s-a gândit, până o să ajung să fiu cu adevărat într-o închisoare. Nu vreau să trăiesc într-o închisoare. A adormit. A trezit-o un râset uşor. Băiatul se afla în fața ei din nou, o siluetă subțire, decupată din focul tumultuos al apusului.

Ce mai vrei? Ai luat deja tacâmurile. Nu mai am nimic.

Sabalu a râs din nou:

Pfuai, mamaie! Am crezut c-ai murit.

Şi-a pus ghiozdanul la picioarele doamnei:

Am cumpărat medicamente. O grămadă. O să-ți facă bine. S-a aşezat pe jos: Am mai cumpărat şi nişte Coca-Cola. Şi mâncare, pui la rotisor. Ți-e foame?

Au mâncat chiar acolo, împărțind pâinea şi bucățile de pui. Sabalu i-a arătat medicamentele pe care le adusese: analgezice, antiinflamatoare.

M-am dus la Roque Santeiro, la târg. Am vorbit cu un tip. I-am zis, tata a bătut-o pe mama, i-a rupt o mână şi ei îi e ruşine să se ducă la doctor. Şi-atunci mi-a vândut

astea toate. Am plătit cu banii de la tacâmuri. Au mai rămas o grămadă. Pot să dorm la tine acasă?

Sabalu a ajutat-o pe bătrâna doamnă să se ridice, a dus-o în cameră şi a culcat-o pe saltea. S-a întins lângă ea şi a adormit. A doua zi de dimineață s-a dus la piață şi s-a întors încărcat de legume, zarzavaturi, chibrituri, sare, mirodenii de mai multe feluri şi două kile de carne de vacă. A mai adus şi o plită portabilă, din cele folosite la campări, cu o butelie mică de gaz butan. A gătit chiar el, pe jos, în dormitor, urmând instrucțiunile lui Ludo. Au mâncat amândoi cu poftă. Apoi băiatul a spălat vasele şi le-a pus la loc. S-a învârtit prin casă, curios:

Multe cărți mai ai tu.

Multe cărți? Da, am avut multe. Acum sunt puține.

N-am mai văzut niciodată atâtea.

Ştii să citeşti?

Nu mă descurc cu literele. N-am făcut decât clasa întâi.

Vrei să te învăț? Te învăț să citeşti şi după aia îmi citeşti tu mie.

Sabalu a învățat să citească în timp ce Ludo era în convalescență. Bătrâna doamnă l-a învățat şi să joace şah. Puştiul a prins gustul tablei de joc. În timp ce jucau, îi vorbea despre cum e viața, afară. Pentru ea era ca şi cum ar fi primit în vizită un extraterestru care îi dezvăluia

misterele unei planete îndepărtate. Într-o după-amiază, Sabalu a descoperit că se demontau schelele.

Şi acum, cum mai ies?

Ludo s-a necăjit:

Nu ştiu!

Până la urmă, cum ai intrat aici?

N-am intrat. Aici am locuit dintotdeauna.

Băiatul a privit-o blocat. Ludo a capitulat. L-a dus la uşa de la intrare. A deschis-o şi i-a arătat zidul pe care îl ridicase chiar ea, cu treizeci de ani în urmă, despărțind apartamentul de restul blocului:

De cealaltă parte a zidului e lumea.

Pot să sparg zidul?

Poți, dar mie îmi e frică. Foarte frică.

Nu-ți fie frică, mamaie. Te apăr eu.

Băiatul s-a dus după un târnăcop şi, cu câteva lovituri violente, a deschis o gaură în zid. Uitându-se prin ea, a văzut de cealaltă parte chipul uluit al Micului Şef de Trib:

Tu cine eşti?

Sabalu a lărgit gaura cu încă două lovituri. S-a prezentat:

Mă numesc Sabalu Estevão Capitango, şefu'. Mă ocup să dărâm zidul ăsta.

Afaceristul şi-a scuturat tencuiala de pe haină. S-a dat doi paşi în spate:

Drace! De pe ce planetă vii tu?

Băiatul ar fi putut folosi replica genială a cântăreței braziliene de samba, Elza Soares, de la prima ei apariție publică, la vârsta de treisprezece ani, slabă moartă, îmbrăcată ca vai de ea, când compozitorul Ary Barroso i-a pus aceeaşi întrebare, la o emisiune muzicală (în spatele lor, sala râdea în batjocură. Acasă, unul dintre copiii ei era în agonie): *Am venit de pe Planeta Foame*. Sabalu, însă, nu auzise niciodată de Elza Soares, nici de Ary Barroso, astfel încât a dat din umeri şi i-a răspuns zâmbind:

Aici locuim noi.

Care noi?

Eu şi bunica mea.

Locuiți aici? E un apartament de cealaltă parte?

Da, e.

De când locuiți acolo?

Dintotdeauna.

A, da? Şi cum ieşeați?

Nu ieşeam. Doar locuiam. De-acum o să începem să ieşim.

Micul Şef de Trib a dat din cap, buimac:

Bine, bine. Termină de spart zidul şi după aia să faci curat pe hol. Să nu văd nici un fir de praf, ok? Nu mai suntem la mahala aici. Acum e un bloc elegant, foarte respectat, ca pe vremea coloniştilor.

A intrat înapoi la el în apartament, s-a dus la bucătărie, şi-a luat o bere din frigider. S-a dus s-o bea pe balcon. Câteodată îi venea un fel de nostalgie după timpurile în care, nebun, mizerabil, petrecea ore în şir dansând pe străzi şi prin piețe. Lumea, curățată de soare, nu suferea de enigme. Totul i se părea transparent şi lucid, inclusiv Dumnezeu, Cel care, luând diferite forme, de atâtea ori îi apărea pe înserat, să mai schimbe două vorbe plăcute.

Mutiati blues (1)

> „În tribul *kuvale* probabil că nu sunt mai mult de cinci mii de oameni, dar ei ocupă un teritoriu vast: mai mult de jumătate din provincia angoleză Namibe. În momentul de față, sunt un popor prosper, după standardele pe care ei înşişi le valorizează: au mulți boi. Spațiul lor, practic, nu a fost teatru al incidentelor directe de război, cu excepția părții de nord-est, au avut ploaie în ultimii ani, cel puțin îndeajuns cât să-şi țină vitele (au avut chiar ani buni şi de mult timp nu au avut un an cu adevărat rău) şi, cu toate astea, în statisticile Angolei apar în fiecare an în situație de

penurie alimentară. Nu reuşesc să dea boii la schimb pe porumb. Acest binom, câți boi – atâta foame, e un semn în plus al bizareriei de care au parte. Dar nu se aplică aceasta, oare, şi Angolei? Cât petrol...?”

Ruy Duarte de Carvalho, în *Aviso à navegação – olhar sucinto e preliminar sobre os pastores kuvale*[11]
(Luanda: INALD, 1997)

***

Detectivul s-a lăsat pe vine. L-a privit fix pe bătrân, care stătea pe jos, foarte drept, la câțiva metri mai în față. Strălucirea cerului îl chinuia, îl împiedica să vadă clar. S-a întors către ghid:

Bătrânul ăla, de acolo, e mulatru?

Călăuza i-a zâmbit. Întrebarea părea că-l pune în încurcătură:

O fi. Vreun alb care a trecut pe aici acum vreo şaptezeci de ani. Se mai întâmplau lucruri din astea. Şi azi se mai întâmplă. Bărbații îşi oferă nevestele vizitatorilor, nu ştiați?

Am auzit câte ceva.

[11] Aviz de navigație – privire succintă şi preliminară asupra păstorilor *kuvale*.

Aşa fac. Dar dacă nevasta refuză, asta e, n-o obligă la nimic. Aici, femeile au mai multă putere decât s-ar crede.

Sunt sigur. Aici şi peste tot. La urma urmei, femeile o să rămână cu toată puterea. I s-a adresat bătrânului: Dumneata vorbeşti portugheză?

Cel interpelat îşi trecu mâna dreaptă peste capul acoperit de un fel de căciulă, foarte frumoasă, cu dungi roşii şi galbene. S-a uitat direct la Monte, într-o sfidare mută, a deschis gura, aproape fără dinți, şi a scos un hohot minuscul, moale, care s-a împrăştiat ca praful în lumină. Un băiat, aşezat lângă el, a comentat ceva către călăuză. Bărbatul i-a tradus:

Zice că moşul nu vorbeşte. N-a vorbit niciodată.

Monte s-a ridicat. Şi-a şters sudoarea de pe chip cu mâneca de la cămaşă:

Îmi aminteşte de un tip pe care l-am cunoscut acum mulți ani. A murit. Păcat, pentru că mi-ar fi făcut mare plăcere să-l mai omor o dată. Acum, de când am îmbătrânit, mă năpădesc amintiri, incredibil de clare, de întâmplări din trecut. Ca şi cum cineva, în capul meu, s-ar distra răsfoind un album vechi de fotografii.

Mergeau de câteva ore de-a lungul albiei secate a unui râu. Monte fusese chemat de un general, un tovarăş din vremurile de luptă, care cumpărase o moşie imensă, prin

apropierea acelui loc, ca să i-o ofere fiicei lui. Ea a pus să se facă un gard solid în jurul proprietății, tăind rutele tradiționale de transhumanță ale păstorilor din tribul Mucubal. A avut loc un schimb de focuri de armă. Un păstor a fost rănit. Noaptea următoare, un grup de tineri din tribul Mucubal au atacat moşia, luând prizonier un băiat de paisprezece ani, nepotul generalului, pe lângă vreo douăzeci de capete de animale.

Monte făcu doi paşi înspre bătrân:

Pot să-ți văd încheietura? De la mâna dreaptă?

Bătrânul purta un veşmânt simplu de pânză, legat la mijloc, în diferite tonuri de roşu şi portocaliu. Zeci de şiraguri îi împodobeau gâtul. Pe încheieturi îi străluceau brățări late de cupru. Monte îl apucă de braț. Se pregătea să dea brățările la o parte, când lovitura l-a dărâmat. Băiatul, cel aşezat lângă bătrân, se ridicase dintr-un salt, izbindu-l cu un pumn violent în piept. Detectivul a căzut pe spate. S-a răsucit. S-a îndepărtat câțiva metri, în patru labe, tuşind, încercând să-şi recupereze suflul şi poziția, în timp ce, în spatele lui, izbucnise o ceartă violentă. În sfârşit, a reuşit să se ridice în picioare. Zarva atrăsese lume. Tineri cu pielea lucioasă, de culoarea ruginii, se iveau din splendoarea după-amiezii, ca într-un miracol, adunându-se în jurul bătrânului. Învârteau bâte lungi.

Începuseră să facă paşi de dans. Făceau salturi mari. Țipau. Călăuza a dat înapoi, îngrozită:

O să iasă urât, moşule. Hai să ne cărăm!

Întorşi în Luanda, la masa unui bar, între două guri de bere rece ca gheața, Monte avea să rezume umilitoarea înfrângere recurgând la o imagine expresivă, deşi neelegantă:

Am fost alungați ca nişte câini. Am înghițit la praf, că de atunci mă cac numai cărămizi.

În care se lămureşte o dispariție (aproape două), sau despre cum, citându-l pe Marx, tot ceea ce este solid se topeşte în aer

Magno Moreira Monte s-a trezit, într-o dimineață fără lumină, simțindu-se ca un râu care şi a pierdut gura de vărsare. O ploaie lentă murea afară. Nevasta lui, în chiloți şi sandale, se pieptăna, aşezată pe pat.

S-a terminat, a zis Monte. Nu mai pot.

Maria Clara l-a privit cu calmul unei mame:

Mai bine, dragul meu. Acum o să putem să fim fericiți.

S-a întâmplat în 2003. Noile orientări ale partidului îl revoltau. Nu se împăca cu abandonarea vechilor idealuri,

supunerea în fața economiei de piață, apropierea de puterile capitaliste. A plecat de la serviciul de informații şi şi-a reînceput viața ca detectiv privat. Clienții îl căutau, la recomandările prietenilor comuni, ca să afle informații despre companiile concurente, furturi serioase, persoane dispărute. Îl vizitau şi neveste disperate, în căutarea dovezilor de trădare ale soților, şi soți geloşi, cu oferte de sume considerabile pentru a le urmări nevestele. Monte nu accepta genul ăsta de servicii, pe care le numea, cu dispreț, cazuri de alcov.

Într-o după amiază, s-a trezit la birou cu nevasta unui om de afaceri faimos. S-a aşezat, şi-a încrucişat şi descrucişat picioarele ca Sharon Stone în *Instinct primar* şi a rostit dintr-o suflare:

Vreau să-l omorâți pe soțul meu.

Cum?!

Încet. Foarte încet.

Monte s-a aplecat în scaun. A privit-o în tăcere, un moment lung, sperând s-o facă să cedeze. Cu toate astea, femeia n-a coborât privirea:

Vă dau o sută de mii de dolari.

Detectivul îl cunoştea pe omul de afaceri, un oportunist fără scrupule, care începuse să-şi umple buzunarele încă

din perioada marxistă, furând, ici şi colo, din construcţii publice.

Sunt mulţi bani pentru un serviciu atât de mărunt.

Deci acceptaţi?

De ce vreţi să-l omorâţi?

M-am săturat să mă tot înşele. Vreau să-l văd mort. Acceptaţi?

Nu.

Nu acceptaţi?

Nu. Nu accept. L-aş omorî fără remuşcări, ba chiar cu o oarecare plăcere, cu atât mai mult cu cât ar fi încet, dar nu mi-aţi dat motivul corect.

Femeia a plecat, furioasă. Peste câteva săptămâni ziarele anunţau moartea omului de afaceri. Fusese împuşcat, în maşină, după ce se împotrivise unei tentative de jaf.

Monte nici azi nu se poate abţine să zâmbească discret când se întâmplă să mai audă comentarii despre dispariţia lui Simon-Pierre Mulamba. Cei care-l văd zâmbind interpretează greşit. Li se pare că el, un marxist convins, sceptic din fire şi din reflexele formate, zâmbeşte la auzul superstiţiilor populare. La momentul respectiv, se enervase din cauza eşecului operaţiunii. Nu tolera greşelile, ale lui sau ale altora, deşi rezultatul întregii

încurcături îi fusese pe plac. La sfârşit, şi-a dat demisia. Asta a fost picătura de apă care a făcut să dea pe-afară paharul răbdării mele infinite, i-a explicat unui prieten. Războiul se terminase. În hotelurile din Luanda se înghesuiau oameni de afaceri veniți din Portugalia, Brazilia, Africa de Sud, Israel, China, toți căutând să facă bani rapizi într-o țară aflată într-o frenetică reconstrucție. De sus – dintr-unul din birourile luxoase şi climatizate – venise ordin să fie redus la tăcere un jurnalist, Daniel Benchimol, specializat în cazuri de dispariții. Benchimol umbla de săptămâni întregi interogând piloți, mecanici, afacerişti, curve, vânzători ambulanți, politicieni din opoziție şi din partidul de la guvernare, pe oricine întâlnea, despre unde s-ar putea afla un Boeing 727. Avionul se făcuse nevăzut la ivirea zorilor, 45 de tone de metal solid, şi nimeni nu ştia să explice minunea.

Tot ce e solid se topeşte în aer, murmură Monte, gândindu-se la Marx şi gândindu-se, ca Marx, nu la avioane, ci la sistemul capitalist, care acolo, în Angola, prosperând ca mucegaiul printre ruine, începea să facă totul să putrezească, corupând totul şi, astfel, generându-şi propriul sfârşit.

Monte îl cunoştea pe jurnalist. I se părea un tip onest, chiar idealist, într-un mediu în care alții alegeau să-şi

vândă sufletul Diavolului. Reportajele pe care le semna, temperate de un umor fin, îi enervau şi îi nelinişteau pe cei din noua burghezie. Se trăgea din evrei marocani instalați în Benguela de la jumătatea secolului al XIX-lea, între timp deveniți mulatri şi creştini. Bunicul lui, Alberto Benchimol, un medic foarte iubit şi respectat, făcea parte din *Kuribeka*, numele cu care e cunoscută masoneria în Angola. Termenul vine din limba *ovimbundo* şi are sensul de a se prezenta sau de a se oferi. *Kuribeka* a fost înființată în jur de 1860, cu loje în Benguela, Catumbela şi Mossâmedes, şi se pare că a inspirat diverse răscoale de tip naționalist. Nepotul moştenise de la bătrân impulsivitatea şi lipsa de ipocrizie, calități pe care Monte le admira. Când a primit ordinul să-l reducă la tăcere, detectivul nu şi-a ascuns revolta:

Țara asta e pe dos. Plătesc cei drepți pentru păcătoşi.

Observația lui, spusă cu voce tare în fața a doi generali, n-a căzut bine. Unul dintre ei s-a îmbățoşat:

Lumea a evoluat. Partidul a ştiut să avanseze odată cu lumea, să se modernizeze şi, de aceea, suntem încă aici. Ar trebui să mai reflectați asupra procesului istoric, tovarăşe. Să mai studiați puțin. De câți ani lucrați cu noi? Dintotdeauna, cred. Mi se pare prea târziu să vă întoarceți împotriva noastră.

Cel de-al doilea general a ridicat din umeri:

Tovarăşului Monte îi place să provoace. Aşa a fost mereu, un agent provocator. O chestiune de stil.

Monte s-a conformat. Să îndeplinească ordinele. Să pună pe alții să le îndeplinească. La asta se reducea, la urma urmei, o viață întreagă. A pus pe cineva să-l urmărească pe jurnalist. A descoperit că în fiecare sâmbătă închiria un bungalou la un mic *lodge*, în Barra do Quanza, ca să se întâlnească cu soția unui cunoscut politician. Ajungea în jur de ora patru. Amanta, o oră mai târziu şi nu stătea niciodată prea mult. Bărbatul, dimpotrivă, rămânea până dimineața, îşi lua micul-dejun şi abia apoi se întorcea acasă.

Rutina duce prada la pierzanie.

Unul dintre cei mai buni prieteni ai lui Monte colecționa cobre şi palmieri. Uli Pollak debarcase în Luanda la câteva luni după Independență, împrumutat fiind revoluției angoleze de către *Ministerium für Staatssicherheit*. Îşi găsise o nevastă din Benguela, cu cincisprezece ani mai tânără, de la care avusese doi copii, iar după căderea RDG, ceruse şi obținuse naționalitatea angoleză. Un bărbat discret, taciturn, îşi câştiga traiul din cultivarea şi vânzarea unei specii de flori denumită trandafir de porțelan. Îşi construise o casă lângă Morro

dos Veados, cu o verandă rotundă, mare cât o curte, aproape în întregime aplecată peste apă. Acolo, în timp ce oceanul înghițea noaptea, l-a primit pe prietenul lui, amândoi instalați în fotolii confortabile de răchită. Au băut bere. Au discutat despre situația din Angola, invazia din Irak, haosul urbanistic. Uli a aşteptat ca întunericul să se îngrijească de toate:

N-ai venit până aici să vorbim despre starea traficului.

Ai dreptate. Am nevoie de-o cobră de-a ta.

Ştiam că într-o zi o să vii până aici să-mi ceri aşa ceva. Mie-mi plac cobrele mele. Nu sunt arme.

Ştiu asta. E ultima favoare pe care ți-o cer. Multă lume a râs de tine când te-ai hotărât să-ți refaci viața ca florar. A fost o hotărâre bună.

Poți să faci şi tu la fel.

Flori? Nu ştiu nimic despre flori.

Flori. Brutării. Grădinițe. Pompe funebre. În țara asta totul e la început. Orice afacere o să funcționeze.

Afaceri? Monte a râs. Un râs amar: N-am talent la înmulțit bani. Duc la ruină şi cele mai bune afaceri. O să fiu mereu cumpătat, m-am resemnat deja. Mă rog, dă-mi cobra şi las-o aşa.

În noaptea următoare, unul dintre oamenii lui, un băiat din Malanje vânjos, îmbrăcat în piele, căruia i se spunea

Kissonde, adică zelosul, s-a dus la *lodge*-ul la care se caza de obicei Daniel Benchimol. Era trecut de miezul nopții. Ploua blând. Kissonde a bătut la uşa bungaloului cu numărul şase. Un mulatru înalt, îngrijit, a venit să-i deschidă. Purta o pijama frumoasă de mătase, albastru metalic cu dungi albe. Agentul i-a pus un pistol în față, în acelaşi timp ducea arătătorul de la mâna stângă la buze, un gest expresiv:

Şşşşşşt! Nici o vorbă. Nu vreau să te răneşti. L-a împins pe mulatru înăuntru şi l-a pus să se aşeze pe pat. Apoi, fără să lase o clipă arma jos, a scos din buzunarul gecii de piele un flacon de medicamente: Înghiți două. Te culci şi dormi ca un bebeluş. Mâine te trezeşti fericit, doar că puțin mai sărac.

Conform planului, Daniel Benchimol trebuia să înghită pastilele şi, după câteva minute, să adoarmă. Kissonde ar fi trebuit atunci să-şi pună două mănuşi groase de piele, să scoată din rucsac un şarpe coral, oferit de bătrânul Uli, să-l apuce de cap şi să-l pună să-l muşte pe jurnalist. Apoi ieşea uşurel, fără să-l vadă nimeni, lăsând şarpele în cameră. În dimineața următoare, camerista descoperea cadavrul, şarpele, flaconul de medicamente şi dădea alarma. Multe țipete, multe plânsete. Cuvântări frumoase la înmormântare. O crimă perfectă.

Din nefericire, mulatrul a refuzat să urmeze scenariul. În loc să înghită pastilele şi să adoarmă, a scos o înjurătură în franceză, a aruncat flaconul pe jos şi tocmai dădea să se ridice, când Kissonde l-a dărâmat cu un pumn violent. Omul a rămas întins pe pat, leşinat, cu buzele sparte, sângerând mult. Kissonde a mers mai departe cu planul. I-a băgat pe gât pastilele, şi-a pus mănuşile, a deschis rucsacul, a apucat şarpele de cap şi l-a pus să-l muşte pe mulatru de gât. În acel moment, a intervenit neprevăzutul din nou. Şarpele l-a muşcat cu furie pe agent de nas. Kissonde l-a înşfăcat, a tras de el, dar animalul n-a dat drumul imediat. Într-un sfârşit a reuşit să-l smulgă. L-a aruncat pe jos, călcându-l iar şi iar. S-a aşezat pe pat, tremurând, şi-a scos mobilul din buzunar şi l-a sunat pe Monte:

Şefu', avem o problemă.

Monte, care aştepta în maşină la intrarea din *lodge*, a fugit la bungaloul cu numărul şase. Uşa era încuiată. A bătut uşor. N-a deschis nimeni. A bătut mai tare. Uşa s-a deschis şi de după ea a apărut, ciufulit, în chiloţi, plesnind de sănătate, Daniel Benchimol.

Îmi cer scuze, sunteţi bine?

Jurnalistul s-a frecat la ochi, speriat:

N-ar trebui?

Monte a inventat o scuză grăbită, un alt oaspete auzise un țipăt, poate păsările de noapte care urmăreau prada, o pisică în călduri, coşmaruri necontrolate, s-a scuzat încă o dată, i-a urat jurnalistului buimac o noapte liniştită în continuare şi a plecat. L-a sunat pe Kissonde:

Unde dracu' te-ai dus?

A auzit un geamăt. O voce fărâmițându-se:

Mor, şefu'. Veniți repede.

Monte a avut o revelație. A alergat până la bungaloul numărul nouă. A confirmat că numărul de metal se desprinsese în partea de sus, rotindu-se şi apărând ca un şase. Uşa era închisă doar din clanță. A intrat. Kissonde stătea jos, cu fața umflată, nasul şi mai umflat, pleoapele căzute:

Mor, şefu', spuse, ridicându-şi mâinile cu un gest lent de abandon: M-a muşcat şarpele.

Monte văzu în spatele lui chipul unui alt individ, sângerând pe gură:

Căcat, Kissonde! Şi tipu' ăsta? Ăsta cine e?

S-a dus țintă la o haină, pusă pe spătarul unui scaun, lângă masa de scris. A scormonit prin buzunare. A găsit un portofel şi un paşaport:

Un francez! În pizda mă-tii, Kissonde, ai omorât un francez!

A adus jeepul. L-a pus pe Kissonde pe locul mortului. Se pregătea să târască corpul neînsufleţit al lui Simon-Pierre, când l-a văzut unul din paznicii de la *lodge*.

În sfârşit! a răsuflat Monte: un dram de noroc în toiul ghinionului. Bărbatul lucrase cu el pe vremea anilor grei. S-a pus în poziţie de drepţi: Dom' comandant!

L-a ajutat pe Monte să-l pună pe Simon-Pierre pe bancheta jeepului. A adus cearşafuri curate. Au făcut patul. Au curăţat camera. Au pus şarpele (ce mai rămăsese din el) în rucsacul lui Kissonde. La plecare, după ce i-a dat o sută de dolari paznicului, ca să-l ajute să uite episodul, Monte a observat pălăria de fetru cu care umblase francezul prin Luanda.

O să iau pălăria asta. Iau şi nişte haine. Nimeni nu dispare în pijama.

L-a lăsat pe Kissonde la Spitalul Militar. A condus timp de o oră până la un teren pe care îl cumpărase cu câţiva ani înainte, în ideea de a-şi construi acolo, departe de zgomotul Luandei, o casă de lemn, pictată în albastru, în care el şi soţia lui aveau să înfrunte bătrâneţea. A oprit jeepul lângă un baobab uriaş. Era o noapte frumoasă, luminată de o lună de cupru, rotundă, întinsă ca pielea de pe o tobă. A scos o lopată din portbagaj şi a săpat o groapă în pământul proaspăt, înmuiat de ploaie. Şi-a amintit de

un cântec de demult de-al lui Chico Buarque: *Esta cova em que estás / com palmos medida / é a conta menor que tiraste em vida / é de bom tamanho/ nem largo nem fundo / é a parte que te cabe deste latifúndio*[12]. S-a rezemat de baobab fredonând: *É uma cova grande/ para teu corpo defunto / mas estarás mais ancho / que estavas no mundo*[13].

În clasa a şaptea de liceu, în oraşul Huambo, făcuse parte dintr-un grup de teatru de amatori care pusese în scenă *Morte e vida severina*, o piesă braziliană cu textul de João Cabral şi muzica de Chico Buarque. Experienţa îi schimbase felul de a vedea lumea. A înţeles, jucând rolul unui ţăran sărac din nord-estul Braziliei, contradicţiile şi nedreptăţile sistemului colonial. În aprilie 1974 se afla la Lisabona, studiind Dreptul, când străzile s-au umplut de garoafe roşii. Şi-a cumpărat un bilet şi s-a întors în Luanda să participe la revoluţie. Atâţia ani scurşi, şi el fredona melodia *Funeral de um lavrador*, în timp ce îngropa, în pământ străin, un scriitor fără noroc.

---

[12] Groapa în care te afli / măsurată în câte palme de pământ ai lucrat / e răsplata măruntă pe care ai avut-o în viaţă / are o mărime bună / nici prea lată, nici prea adâncă / e partea care ţi se cuvine din latifundiul acesta.

[13] E o groapă mare / pentru corpul tău neînsufleţit / dar vei fi mai împlinit / decât atunci când erai pe lume.

S-a întors în Luanda la patru dimineața. Se gândea ce să facă, cum să justifice dispariția francezului, când, trecând prin fața Pieței Quinaxixe, i-a venit inspirația. A oprit maşina. S-a dat jos. A luat pălăria mortului şi s-a dus până în spatele unei clădiri, lângă o discotecă, Quizás Quizás, la care fusese Simon-Pierre în acea noapte. A pus pălăria pe pământul umed. Un puşti dormea lângă un tomberon de gunoi. L-a trezit zdruncinându-l:

Ai văzut?!

Băiatul a sărit în sus, buimac:

Ce să văd, moşule?

Acolo, unde e pălăria! Era un mulatru înalt care se pişa şi, dintr-odată, l-a înghițit pământul. N-a rămas decât pălăria.

Băiatul s-a întors spre el cu mutra lui lată, plină de coşuri. A căscat ochii:

Pfai, tăticule! Chiar ai văzut pe bune?

Am văzut, clar am văzut. L-a înghițit pământul. Mai întâi a ieşit o flăcăruie şi după aia, nimic. Numai pălăria.

Au rămas amândoi acolo, în picioare, uluiți, privind lung pălăria. Spaima lor a atras atenția altor trei puştani. S-au apropiat, pe jumătate temători, pe jumătate provocatori:

Ce-i, Baiacu?

Baiacu i-a privit triumfător. În zilele următoare avea să fie ascultat. Oamenii aveau să facă roată în jurul lui să-l audă. Un om cu o poveste bună e aproape un rege.

Morții lui Sabalu

În ziua în care Sabalu a spart peretele, Ludo i-a mărturisit cel mai mare coşmar al ei: împuşcase un om şi îl îngropase pe terasă. Băiatul a ascultat-o fără surprindere:

S-a întâmplat demult, mamaie. Nici el nu-şi mai aminteşte.

Care el?

Mortul matale, Trinitá ăla. Mama spunea că morții suferă de amnezie. Dar mai rău suferă din cauza memoriei scurte a celor vii. Mata îți aminteşti de el în fiecare zi şi asta e bine. Ar trebui să-ți aminteşti de el râzând, dansând. Trebuie să vorbeşti cu Trinitá cum vorbeşti şi cu Fantasma. Morții sunt liniştiți dacă stai de vorbă cu ei.

Asta tot de la mama ta ştii?

Da. Mama mea a murit când eram copil. Am rămas pe drumuri. Stau de vorbă cu ea, dar îmi lipsesc mâinile cu care mă apăra.

Copil eşti şi acum.

Nu mai pot, mamaie. Cum să mai fiu copil, departe de mâinile mamei mele?

Ți le dau eu pe-ale mele.

Ludo nu mai îmbrățișase pe nimeni de mult. Își cam pierduse îndemânarea. Sabalu a trebuit să-i ridice el brațele. S-a cuibărit singur în brațele bătrânei doamne. Abia mai târziu i-a povestit despre mama lui, infirmieră, omorâtă pentru că voia să pună capăt comerțului de cadavre umane. La spitalul la care lucra, într-un oraș din nord, se întâmpla să dispară cadavre. Unii angajați vindeau organele vracilor și așa își scoteau de cinci ori salariul. Filomena, mama lui Sabalu, se revoltase la început în fața funcționarilor corupți, ajungând mai târziu să-i combată și pe vraci. A început să aibă probleme. O mașină s-a repezit spre ea când pleca de la muncă, aproape călcând-o de-a binelea. I-au spart casa de cinci ori. Găsea vrăji prinse de ușă, bilete cu insulte și amenințări. Nimic din toate astea n-a oprit-o. Într-o dimineață de octombrie, la piață, un bărbat s-a apropiat de ea și a înjunghiat-o în burtă. Sabalu și-a văzut mama căzând la pământ. I-a auzit vocea, șoptindu-i:

Fugi, fiule!

Filomena venise din São Tomé, gravidă, atrasă de ochii luminoși, umerii lați, râsul deschis, vocea caldă ale unui

tânăr ofițer din Forțele Armate Angoleze. Ofițerul o dusese din Luanda în oraşul cu pricina, trăise cu ea opt luni, asistase la naşterea lui Sabalu, plecase într-o misiune în sud, care ar fi trebuit să dureze câteva zile, şi nu s-a mai întors.

Băiatul a luat-o prin piață, dărâmând coşuri cu fructe, lăzi de bere, colivii ciripitoare din nuiele împletite. O zarvă violentă de revoltă s-a ridicat în urma lui. Sabalu s-a oprit doar când a ajuns în fața casei. A rămas acolo, nemişcat, neştiind ce să facă. Atunci s-a deschis uşa şi un bărbat încovoiat, îmbrăcat în negru, a sărit pe el, ca o pasăre de pradă. Băiatul s-a ferit, s-a rostogolit pe asfalt, s-a ridicat şi, fără să se uite în urmă, a rupt-o iar la fugă.

Un camionagiu s-a îndurat să-l ducă până în Luanda. Sabalu i-a spus adevărul: mama lui murise şi tatăl lui era dispărut. Spera să poată să găsească în capitală pe cineva din familie. Ştia numele tatălui, Marciano Barroso, care fusese, sau era, căpitan al Forțelor Armate şi care dispăruse într-o misiune undeva în sud. Mai ştia că tatăl lui se născuse în Luanda. Bunicii paterni locuiau în Piața Quinaxixe. Îşi amintea că o auzise pe mama lui spunând numele ăsta. Îi povestise că acolo, în piața cu pricina, creştea o lagună de ape întunecate, în care locuia o sirenă.

Camionagiul l-a lăsat în Quinaxixe. I-a băgat un teanc de bancnote în buzunar:

Banii ăştia ar trebui să-ți ajungă să-ți închiriezi o cameră o săptămână, să-ți iei de mâncare şi de băut. Sper că în timpul ăsta o să-ți găseşti tatăl.

Băiatul s-a învârtit pe acolo, neliniştit, ore în şir. S-a dus mai întâi la un polițist obez, postat în fața uşii unei bănci:

Dumneavoastră îl cunoaşteți pe căpitanul Barroso?

Polițistul a aruncat asupra lui nişte ochi mici scânteind de furie:

Du-te de aici, vagabondule, du-te!

Unei vânzătoare i s-a făcut milă de băiat. S-a oprit o clipă să-l asculte. A mai chemat şi pe altele. Una dintre ele îşi amintea de un bătrân, Adão Barroso, care locuise acolo, în blocul cu reclama luminoasă la berea Cuca. Murise de ani buni.

Se însera când foamea l-a împins până la un mic bar. S-a aşezat, temător. A cerut o supă şi o Coca-Cola. Când să plece, un băiat cu fața umflată, cu pielea foarte chinuită, l-a îmbrâncit de perete:

Numele meu e Baiacu, țâcă. Sunt Regele din Quinaxixe. A arătat spre statuia unei femei din centrul grădinii: Aia e

femeia mea. Ea, Regina Ginga[14]. Eu, Regele Gingão. Ai biştari?

Sabalu s-a ghemuit, plângând. Alți doi băieți au apărut din umbră, de-o parte şi de alta a lui Baiacu, împiedicându-l să fugă. Erau identici, scunzi şi solizi, ca nişte pitbulli, cu ochi lipsiți de lumină şi acelaşi zâmbet absent pe buzele bine conturate. Sabalu a dus mâna la buzunar şi i-a arătat banii. Baiacu i-a smuls bancnotele:

Aşa, prietene. Te-ai purtat bine. Noaptea asta poți s-o arzi cu noi acolo, la cutii. Te apărăm noi. Mâine te-apuci de muncă. Cum te cheamă?

Sabalu.

Îmi pare bine, Sabalu. Ăsta e Diogo!

Care dintre ei?

Amândoi. Diogo e amândoi!

Lui Sabalu i-a luat ceva timp să înțeleagă că cele două corpuri alcătuiau un singur om. Se mişcau la unison, sau mai bine zis vibrau armonios, ca nişte înotători sincron. Pronunțau în acelaşi timp aceleaşi cuvinte laconice. Râdeau în hohote comune. Plângeau cu lacrimi identice.

---

[14] Regina africană Ginga (c. 1581-1663), care stăpânea teritorii astăzi parte din Angola, a rezistat timp de 40 de ani în fața ocupației coloniale portugheze şi a comerțului cu sclavi, devenind astfel simbol al luptei împotriva asupririi şi o figură importantă din imaginarul istoric şi cultural angolez.

Femeile gravide leşinau când îl vedeau. Copiii fugeau de el. Diogo, însă, nu părea să aibă nici cea mai mică înclinație spre rău. Avea bunătatea arborelui de *pitanga*, care dă roade la soare, deşi discrete şi rare, mai degrabă din neglijență decât dintr-o determinare clară a spiritului. Baiacu scotea ceva profit punându-l pe Diogo să cânte şi să danseze *kuduru* în fața hotelurilor mari. Străinii rămâneau fascinați. Îi dădeau bacşişuri generoase. Un ziarist portughez a scris un mic articol despre dansatorul de *kuduru*, în care apărea şi o fotografie cu Diogo îmbrățişat cu Baiacu. Acesta din urmă avea mereu la el, în buzunarul pantalonilor, articolul decupat din ziar. Îl arăta mândru:

Sunt un afacerist de stradă.

La început, Sabalu spăla maşini. Îi dădea banii lui Baiacu. Afaceristul de stradă cumpăra mâncare pentru toți. Lui îşi mai lua țigări şi bere. Câteodată bea peste măsură. Devenea vorbăreț. Filozofa:

Adevărul e ca un pantof fără talpă pentru cine nu ştie să mintă.

Se enerva uşor. Odată, Diogo n-a fost atent şi nişte băieți au furat un radio mic cu baterii, pe care Baiacu îl şutise de pe bancheta din spate a unui jeep blocat în trafic. În noaptea aceea, Baiacu a făcut un foc lângă

lagună. A încins o tablă de fier până s-a înroşit. L-a chemat pe Diogo, l-a prins de o mână şi i-a pus-o pe tablă. Cele două corpuri ale lui Diogo s-au contorsionat disperate. Cele două guri au scos un urlet ascuţit. Sabalu a vomitat, agonizând de la mirosul de carne arsă şi disperarea lui Diogo.

Eşti slab, a scuipat Baiacu: N-o să fii rege niciodată.

Din acea zi, ca să facă bărbat din el, măcar un bărbat, dacă rege nu avea cum să devină, a început să-l ia în scurte expediţii de jaf. Cel mai potrivit era pe la sfârşitul după-amiezii, când burghezii se întorceau acasă, în maşinile lor, suferind ore în şir în ambuteiaje. Se găsea mereu vreun nefericit care deschidea geamul, ori ca să se aerisească fiindcă nu-i mergea aerul condiţionat, ori ca să se ia la harţă cu cineva. Atunci Baiacu sărea din umbră, cu faţa desfigurată de coşuri, ochii mari arzând, şi le punea un ciob de sticlă la gât. Sabalu băga mâna pe geam şi le lua portofelul, ceasul, orice obiect de valoare care era la îndemână. Apoi fugeau amândoi cât îi ţineau picioarele prin haosul de vehicule, oameni zbierând ameninţări, furia claxoanelor, câteodată focuri de armă.

Baiacu a venit cu ideea să escaladeze schelele. I-a făcut instructajul lui Sabalu:

Te urci, vezi dacă e vreo fereastră deschisă şi intri fără să faci zgomot. Eu nu pot. Mi se face rău de la înălțime. În afară de asta, când urc prea sus, mă simt mai scund.

Sabalu s-a suit până pe terasă. A văzut găinile moarte. A coborât şi a descoperit un apartament devastat până la os, fără mobile, fără uşi şi podele. Pereții, acoperiți de scrisuri şi desene stranii, l-au speriat. S-a dat încet înapoi înspre scări. I-a spus lui Baiacu că nu e nimic. Totuşi, în noaptea următoare, s-a cățărat iar pe schele. De data asta s-a aventurat şi prin celelalte încăperi. În dormitor a văzut-o pe bătrână dormind pe o saltea. Haine puse pe jos, într-un colț. Bucătăria era singurul loc din casă care părea normal, cu excepția pereților înnegriți de fum. Avea o masă solidă, cu blat de marmură, cuptor şi frigider. Băiatul a scos o pâine pe care o adusese în buzunar, umbla mereu cu o pâine în buzunar, şi a pus-o pe masă. Într-unul din sertare a descoperit o colecție de tacâmuri de argint. Le-a băgat în rucsac şi a plecat. I-a dat tacâmurile lui Baiacu. Băiatul a fluierat, impresionat:

Bună treabă, țâcă. N-ai găsit biştari, bijuterii?

Sabalu a zis că nu. Era mai multă sărăcie acolo sus decât la ei, pe străzile Luandei. Baiacu nu s-a potolit.

Mâine te duci înapoi.

Sabalu a încuviințat doar din cap. I-a cerut bani ca să cumpere pâine. A pus pâinea, un pachet de unt şi o sticlă de Coca-Cola în rucsac şi a escaladat clădirea. Le-a lăsat pe toate pe masa din bucătărie. Când l-a văzut că se întoarce cu mâna goală, Baiacu a explodat. S-a năpustit asupra lui cu pumnii şi picioarele. L-a doborât. L-a lovit în continuare cu şuturi în cap, în gât, până când Diogo l-a prins de brațe şi l-a dat deoparte. În noaptea următoare, Sabalu s-a urcat iar pe terasă. De data asta a găsit-o pe Ludo pe jos. A coborât foarte speriat. I-a cerut lui Baiacu să-l lase să cumpere medicamente. Bătrâna căzuse. Părea foarte grav. Celălalt nici nu l-a ascultat:

Nu-ți văd aripile, Sabalu. N-ai aripi, nu eşti înger. Lasă baba să moară.

Sabalu n-a zis nimic. I-a însoțit pe Baiacu şi pe Diogo la târgul Roque Santeiro. Au vândut tacâmurile. Au prânzit prin împrejurimi, într-un bar care se ridica, cocoțat pe stâlpi, pe deasupra haosului babelic din târg. Sabalu l-a lăsat pe Baiacu să-şi bea berea. A îndrăznit să întrebe apoi dacă nu putea să ia şi el din bani. La urma urmei, el făcuse rost de tacâmuri. Celălalt s-a înfuriat:

La ce-ți trebuie ție biştari? Îți dau eu tot ce ai nevoie. Sunt ca un tată pentru tine.

Lasă-mă măcar să văd banii, n-am văzut niciodată atâția bani la un loc.

Baiacu i-a pus în mână teancul gros de bancnote. Sabalu l-a înşfăcat. A sărit de pe terasă în nisip. S-a ridicat cu genunchii plini de sânge. A fugit, strecurându-se prin mulțime, în timp ce, aplecat peste balustradă, Baiacu îi striga, înjurând şi amenințându-l:

Hoțule! Lichea! Te omor, bă!

Sabalu a cumpărat medicamente şi mâncare. Se însera când s-a întors în Quinaxixe. L-a văzut pe Baiacu stând pe jos, cu Diogo, lângă schele. S-a dus la un alt puşti şi i-a pus în mână cinci bancnote:

Spune-i lui Baiacu că-l aştept la Verde Bar.

Puştiul s-a dus în fugă. I-a dat mesajul. Baiacu a sărit în sus şi a plecat, urmat de Diogo, în direcția opusă. Sabalu s-a cățărat pe schele. A răsuflat abia când a ajuns pe terasă.

Daniel Benchimol investighează dispariția lui Ludo

Daniel Benchimol a citit de două ori scrisoarea Mariei da Piedade Lourenço. A sunat pe un prieten de-al tatălui lui, geolog, care îşi dedicase viața prospecției de diamante. Bătrânul Vitalino îşi amintea foarte bine de Orlando:

Un tip în regulă, groaznic la fire. Dur, sec şi țeapăn tot timpul, de parcă ar fi avut mereu pe el o cămaşă de cuie. I se spunea Pico. Nimeni nu voia să iasă cu el la cafea. Nu-şi făcea prieteni. A dispărut puțin înainte de Independență. A profitat de zăpăceală, a băgat nişte pietre în buzunar şi a fugit în Brazilia.

Daniel a căutat pe internet. A găsit sute de persoane cu numele Orlando Pereira dos Santos. Şi-a pierdut ore în şir căutând un indiciu, orice fel de referință care să-i permită să facă legătura cu individul pe care-l căuta. Fără izbândă. I s-a părut ciudat. Un bărbat ca Orlando, dacă ar fi locuit de douăzeci şi ceva de ani în Brazilia, sau în orice altă țară în afară de Afganistan, Sudan sau Butan, ar fi trebuit să lase o urmă pe marea rețea virtuală. L-a mai sunat o dată pe Vitalino:

Orlando ăsta avea familie în Angola?

Aşa ar trebui. El era din Catete.

Catete?! Am crezut că e portughez.

Nu, nu! Angolez pur. Mulatru. După 25 aprilie din Portugalia, tot insista să ne amintim originile. Se lăuda că îl cunoştea pe Manguxi[15]. Zi şi tu! Un tip care atâția ani n-a ridicat o dată glasul împotriva colonialismului! Dar,

---

[15] Porecla dată primului preşedinte al Republicii Angola, António Agostinho Neto, în funcție între 1975-1979.

trebuie să zic că, la drept vorbind, nu se împăca cu rasiştii, asta nu, s-a dovedit a fi întotdeauna un om drept. Îi trata pe albi şi pe negri cu aceeaşi aroganță.

Şi familia?

Nu prea ştiu, familia. Cred că era văr cu Vitorino Gavião.

Poetul?

Un derbedeu. Poți să-i spui cum vrei.

Benchimol ştia unde să-l găsească pe Vitorino Gavião. A traversat strada şi a intrat la Biker. Berăria istorică, la ora aceea, era aproape goală. La o masă, puțin mai retrasă, patru bătrâni jucau cărți. Vorbeau tare. Au tăcut când l-au văzut că se apropie:

Aveți grijă! a zis unul dintre ei, prefăcându-se că şopteşte, dar aşa încât să-l audă jurnalistul: A venit presa înregimentată. Urechile stăpânirii.

Benchimol s-a enervat:

Dacă eu sunt vocea regimului, atunci voi sunteți excrementul.

Cel care şoptise s-a îndreptat:

Nu te enerva, tovarăşe. Ia o bere.

Vitorino Gavião a lăsat să-i scape un râs acid:

Noi suntem corul grecesc. Vocea conştiinței naționale. Asta suntem. Stăm aici, în penumbră, comentând

progresul tragediei. Lansând avertizări pe care nu le ascultă nimeni.

O chelie jignitoare îi furase chica stufoasă, à la Jimi Hendrix, cu care în anii şaizeci, la Paris, îşi proclamase negritudinea. Astfel, cu craniul neted, lucios, ar fi trecut drept alb până şi în Suedia. Mă rog, poate în Suedia nu chiar. A ridicat glasul curios:

Ce veşti?

Jurnalistul şi-a tras un scaun. S-a aşezat:

L-ai cunoscut pe unul, Orlando Pereira dos Santos, inginer minier?

Gavião a şovăit, foarte palid:

Văr cu mine. Văr bun. A murit?

Nu ştiu. Ai câştiga ceva din moartea lui?

Tipul a dispărut pe la Independență. Se zice că a luat cu el un lot de diamante.

Crezi că el te mai ține minte?

Eram prieteni. Nu m-a mirat tăcerea lui Pico în primii ani. Şi eu, dac-aş fi furat un lot de diamante, aş fi vrut să mă uite toți. El a fost uitat. De mult, l-a uitat toată lumea. De ce mă întrebi toate astea?

Jurnalistul i-a arătat scrisoarea de la Maria da Piedade Lourenço. Gavião îşi amintea de Ludo. I se păruse dintotdeauna cam aeriană. Acum înțelegea de ce. Şi-a

amintit de vizitele pe care le făcea acasă la vărul lui, în Blocul Invidiaților. De euforia din zilele de dinaintea Independenței.

Dac-aş fi ştiut c-o să iasă aşa, aş fi rămas la Paris.

Şi ce-ai fi făcut, acolo, la Paris?

Nimic! a oftat Gavião. Nimic, ca şi aici. Dar măcar acolo l-aş fi făcut cu eleganță. Aş fi fost un *flâneur*[16].

În aceeaşi după-amiază, după ce a plecat de la ziar, Daniel a urcat pe jos până la Piața Quinaxixe. Blocul Invidiaților era încă destul de degradat. Cu toate astea, holul era văruit proaspăt şi se respira un aer curat şi jovial. Un portar păzea liftul.

Funcționează? a întrebat jurnalistul.

Bărbatul i-a zâmbit, mândru:

Aproape tot timpul, şefu', aproape tot timpul!

L-a rugat pe Daniel să se identifice şi abia apoi a chemat liftul. Jurnalistul a intrat. A urcat până la etajul al unsprezecelea. A ieşit. S-a oprit o clipă, impresionat de curățenia pereților şi podeaua strălucitoare. O singură uşă făcea notă discordantă de restul, cea de la apartamentul D. Era zgâriată şi avea o gaură, pe la jumătate, care părea făcută de un glonț. Jurnalistul a apăsat pe sonerie. N-a auzit nici un sunet. Atunci a bătut de trei ori, cu putere. A

---

[16] Pierde-vară (fr.).

deschis un băiat. Cu ochii mari, o expresie de maturitate impresionantă pentru cineva atât de tânăr.

Salut! i-a zis jurnalistul: Locuieşti aici?

Da, domnule. Eu cu bunica mea.

Pot să vorbesc cu bunica?

Nu.

E în regulă, fiule, vin să vorbesc.

Daniel a auzit vocea fragilă, spartă, şi abia apoi a văzut apărând o doamnă foarte palidă, care-şi trăgea un picior, cu părul cărunt împletit în două cozi groase:

Sunt Ludovica Fernandes, cavalere. Ce doriţi?

Mutiati blues (2)

Bătrânul a văzut cum luna ianuarie se înalţă şi se închide în jurul celor din tribul kuvale ca o capcană. Mai întâi seceta. Mulţi boi au murit. Pe măsură ce înaintau către est, urcând muntele, aerul s-a mai îndulcit, pământul s-a făcut mai proaspăt şi mai moale. Au găsit nişte păşuni, nişte bălţi mlăştinoase şi au mers mai departe, descifrând cu greu firavele indicii de verdeaţă. Gardul a apărut dintr-odată, ca o insultă, jignind pulpa luminoasă a dimineţii. Turmele s-au oprit. Tinerii s-au adunat în grupuri, nervoşi, strigând în gura mare fraze scurte de mirare şi de revoltă. António, fiul cel mare al

bătrânului, s-a apropiat. Asuda. Chipul frumos, cu nasul drept, bărbia bine definită, era încins de efort şi furie:

Ce ne facem?

Bătrânul s-a aşezat. Îngrădirea se întindea pe câteva sute de metri. Apărea din dreapta, dintr-un ghem aspru de spini, numiţi prin părţile acelea gheare-de-pisică, şi se afunda în stânga, într-un coşmar şi mai dens, mai ascuţit, de buruieniş, de cactuşi înalţi cu formă de candelabru şi de arbori *mutiati*. Dincolo de gard se deschidea un drum blând de pietriş alb, pe unde, în acea perioadă a anului, ar fi trebuit să curgă un mic pârâiaş.

Jeremias Carrasco şi-a ales un băţ, a netezit nisipul şi s-a pus pe scris. António s-a ghemuit lângă el.

În acea seară au dărâmat gardul şi au trecut pe partea cealaltă. Au găsit ceva apă. Păşuni bune. A început să bată vântul. Vântul târâia umbre greoaie, ca şi cum ar fi adus noaptea, în zdrenţe, smulsă dintr-un deşert şi mai îndepărtat. Au auzit zgomot de motor şi au văzut venind, prin umbră şi praf, un jeep în care erau şase bărbaţi înarmaţi. Unul dintre ei, un mulatru slab, cu o înfăţişare deplorabilă de pisică udă, a sărit din vehicul şi a înaintat spre ei, agitând în mâna dreaptă un AK-47.

Striga în portugheză şi în *nkumbhi*. Bucăţi de fraze au ajuns, destrămate de vânt, la urechile lui Jeremias:

Pământul ăsta are un stăpân. Plecați! Plecați imediat!

Bătrânul a ridicat mâna dreaptă, încercând să rețină impulsul tinerilor. Prea târziu. Un băiețaş sfrijit, care abia primise nevastă de câteva luni, şi căruia i se spunea Zebra, a aruncat sulița (denumită *ehonga*). Arma a desenat o elipsă extrem de elegantă pe cerul în panică şi s-a înfipt, cu o lovitură seacă, la câțiva centimetri de ghetele mulatrului.

A urmat o infimă clipă de linişte. Vântul însuşi parcă s-a potolit. Apoi, paznicul a ridicat arma şi a tras.

În lumina nemiloasă din miezul zilei, ar fi ieşit o baie de sânge. Cei şase oameni erau înarmați. Unii dintre păstori făcuseră ceva armată şi aveau şi ei arme de foc. La ora aceea însă, cu vântul biciuind întunericul, doar două gloanțe au dat de carne. Zebra a fost rănit uşor la un braț. Mulatrul la un picior. Ambele părți s-au retras, dar, în confuzia momentului, multe vite au rămas în urmă.

În noaptea următoare, un grup de păstori tineri, conduşi de Zebra, a intrat iar pe moşie. S-au întors cu câteva dintre vacile pierdute, alte câteva vaci care nu erau ale lor şi cu un băiat de paisprezece ani care, după spusele lui Zebra, îi fugărise călare, urlând ca un apucat.

Jeremias s-a speriat. Să furi vite face parte din tradiție. Se întâmplă des. În cazul respectiv fusese un fel de

schimb. Sechestrarea băiatului, pe de altă parte, putea să le aducă probleme. A cerut să i-l aducă. Era un adolescent cu ochii foarte verzi, păr rebel prins într-o coadă de cal. Unul din cei cărora în Angola li se spune *frontiere pierdute*, pentru că la lumina soarelui par albi şi în penumbră se dovedesc a fi, de fapt, mulatri – de unde reiese că, uneori, oamenii se cunosc mai bine departe de lumină. L-a privit pe bătrân cu dispreț:

Bunicul meu o să te omoare!

Jeremias a râs. A scris pe nisip:

Am mai murit o dată. A doua oară nu mai e aşa greu.

Adolescentul a bâiguit ceva, surprins. A început să plângă:

Mă numesc André Ruço, domnule, sunt nepotul generalului Ruço. Spuneți-le să nu-mi facă rău. Lăsați-mă să plec. Luați vacile, dar lăsați-mă să plec.

Bătrânul a încercat din răsputeri să-i convingă pe tineri să-l elibereze pe André. Aceştia îşi cereau vacile înapoi şi garanția că puteau traversa moşia în căutare de păşuni mai bune. După trei zile, erau în acelaşi punct, când Jeremias şi-a văzut trecutul lăsându-se pe vine în fața lui. Îmbătrânise, ceea ce nu se întâmplă întotdeauna, unele trecuturi străbat secole fără ca timpul să le corupă. Acela nu: se uscase şi mai tare, făcuse riduri, iar părul care-i

mai rămăsese aproape nu mai avea culoare. Vocea, în schimb, rămăsese la fel de solidă şi fermă. În acel moment, trezindu-se în fața lui Monte, văzându-l cum se ridică şi e îmbrâncit şi aruncat cât colo, văzându-l cum o ia la fugă, alungat de tineri păstori, Jeremias Carrasco şi-a amintit de diamantele lui Orlando Pereira dos Santos.

Straniul destin al râului Kubango

Nasser Evangelista era fericit la noul lui loc de muncă. Purta o uniformă albastră, foarte curată, şi îşi petrecea cea mai mare parte a timpului aşezat la un birou, citind, în timp ce păzea uşa cu coada ochiului. Prinsese gustul cititului cât stătuse închis în puşcăria São Paulo din Luanda. După ce fusese eliberat, lucrase ca artizan, sculptând măşti, la târgul de la km 17. Într-o după-amiază, l-a întâlnit pe Micul Şef de Trib, cu care împărțise o celulă, iar acesta i-a propus să se angajeze ca portar la Blocul Invidiaților, în Quinaxixe, unde tocmai se mutase:

E o slujbă liniştită, l-a asigurat afaceristul: O să poți să stai să citeşti.

Cu asta l-a convins. În acea dimineață, Nasser Evangelista recitea, pentru a şaptea oară, aventurile lui Robinson Crusoe, când a observat un băiat foarte urât, cu fața plină de coşuri, dând târcoale intrării de bloc. A pus

semn la pagină. A băgat cartea în sertar. S-a ridicat şi s-a dus până la uşă:

Hei, tu! Bubosule. Ce cauți la blocul meu?

Puştiul s-a apropiat, intimidat:

Ştiți cumva dacă aici stă un băiat?

Stau mai mulți, țâcă. Blocul ăsta e o metropolă.

Un băiat de şapte ani, îl cheamă Sabalu.

A, da! Sabalu, îl ştiu. De la unşpe D. Foarte simpatic. Locuieşte cu bunica, dar pe ea n-am văzut-o niciodată. Nu iese din casă.

În acel moment au apărut alte două personaje. Nasser a tresărit, văzându-i tropăind pe stradă, amândoi îmbrăcați în negru, ca şi cum ar fi ieşit dintr-o aventură de-a lui Corto Maltese. Cel mai bătrân avea pe cap o căciulă de trib Mucubal, cu dungi roşii şi galbene, mărgele la gât, brățări late la mâini. Era încălțat cu nişte sandale vechi, din piele, care lăsau la vedere nişte picioare enorme, crăpate, pline de praf. Alături de bătrân, mişcându-se cu eleganța celor care defilează pe pasarelă, era un tânăr foarte înalt şi slab. Avea şi el brățări şi mărgele, dar în cazul lui, asemenea ornamente păreau la fel de naturale ca melonul pe care îl purta pe cap. Cei doi bărbați au înaintat cu hotărâre înspre Nasser. Mergem sus, l-a anunțat tânărul, în timp ce, cu un gest de lehamite, îl

dădea pe portar la o parte. Nasser primise instrucţiuni foarte stricte să nu lase pe nimeni să urce fără să noteze înainte numărul de buletin sau de la carnetul de conducere. Se pregătea să-i oprească pe cei doi, când Baiacu, fentându-l, s-a repezit pe scări în sus. Portarul s-a dus după el. Jeremias şi fiul lui au chemat liftul, au intrat şi au urcat. Când au ieşit, la etajul al unsprezecelea, bătrânul a simţit că-l ia cu ameţeală. A rămas fără aer. S-a sprijinit o clipă de perete. L-a văzut pe Daniel Benchimol, care o saluta pe Ludo, şi a recunoscut-o, deşi nu o văzuse niciodată.

Am o scrisoare pentru dumneavoastră, îi spunea Daniel: Poate ar fi mai bine să intrăm, să staţi jos şi să putem vorbi.

În timp ce se întâmplau toate astea, Magno Moreira Monte intra în bloc. Negăsind portarul, a chemat liftul şi a urcat. În timp ce urca, a auzit ţipetele lui Nasser urmărindu-l pe Baiacu:

Treci înapoi. N-ai voie să urci!

Şi Micul Şef de Trib, care era acasă şi se bărbierea, s-a speriat de ţipetele portarului. S-a spălat pe faţă, şi-a pus nişte pantaloni şi s-a dus la uşă să vadă ce e cu scandalul. Baiacu a trecut în fugă pe lângă el, i-a dat la o parte pe păstori şi s-a oprit la câţiva metri de Daniel Benchimol. În

clipa următoare s-a deschis uşa liftului şi fostul prizonier s-a trezit, surprins, faţă în faţă cu bărbatul care, cu 25 de ani în urmă, îl interogase şi îl torturase.

Baiacu a scos un şiş cu arc din buzunarul de la pantaloni şi l-a îndreptat spre Sabalu:

Hoţule! O să-ţi tai urechile!

Băiatul l-a înfruntat:

Vino. Nu-mi mai e frică de tine!

Ludo l-a împins înapoi în apartament:

Intră, fiule. N-a fost o idee bună să deschidem uşa.

Nasser Evangelista s-a aruncat pe Baiacu şi l-a dezarmat:

Calm, micuţule, dă-i drumul. Hai să stăm de vorbă.

Nedumerirea Micului Şef de Trib l-a înveselit pe Monte:

A, tovarăşul Arnaldo Cruz! Când aud pe cineva vorbind Angola de rău, vă dau mereu de exemplu. O ţară unde până şi nebunii fac avere, până şi duşmanii regimului, înseamnă că e, obligatoriu, foarte generoasă!

António, năucit de mulţimea evenimentelor, a şoptit la urechea bătrânului, în limba unduitoare a celor din tribul *kuvale*:

Oamenii ăştia n-au boi, tată. Nu ştiu nimic despre boi.

Daniel Benchimol a luat-o pe Ludo de braţ:

Aşteptaţi puţin, doamnă. Citiţi scrisoarea.

Micul Şef de Trib şi-a înfipt arătătorul în pieptul lui Monte:

Tu de ce râzi, hienă? Vremea hienelor s-a dus.

Ludo înapoie plicul:

Ochii mei nu mai sunt buni de citit.

Monte dădu la o parte braţul Micului Şef de Trib şi, întorcându-se, îl văzu pe Jeremias. Coincidenţa păru să-l înveselească şi mai tare:

Ia te uită, altă faţă cunoscută. Revederea noastră din Namibe n-a mers prea bine. Cel puţin pentru mine. Dar de data asta sunteţi pe teritoriul meu.

Daniel Benchimol a tresărit când i-a auzit vocea lui Monte. S-a întors către detectiv:

Îmi amintesc de dumneavoastră. Sunteţi cel care m-a trezit în noaptea în care a dispărut Simon-Pierre. De fapt, pe mine trebuia să mă faceţi să dispar, nu-i aşa?

În acel moment, toate privirile s-au îndreptat spre fostul agent. Nasser Evangelista i-a dat drumul lui Baiacu şi s-a dus spre Monte, înfuriat, cu şişul în mână:

Şi eu îmi amintesc de dumneavoastră, dar nu sunt amintiri plăcute.

Monte, văzându-se încercuit de Jeremias, António, Micul Şef de Trib, Daniel Benchimol şi Nasser Evangelista, începu să dea înapoi înspre scări:

Calm, calm, ce-a fost a fost. Suntem cu toții angolezi.

Nasser Evangelista nu l-a auzit. Își auzea propriile țipete, cu un sfert de secol înainte, dintr-o celulă strâmtă, mirosind a căcat şi a pişat. Auzea țipetele unei femei pe care n-a văzut-o niciodată, venind dintr-o întunecime identică. Țipete şi lătratul câinilor. În urma lui totul țipa. Totul lătra. A făcut doi paşi şi a împins lama în pieptul lui Monte. A rămas surprins să nu întâmpine rezistență. A repetat gestul încă şi încă o dată. Detectivul s-a clătinat, foarte palid, a dus mâinile la cămaşă. N-a văzut sânge. Hainele îi erau intacte. Jeremias l-a apucat pe Nasser de umeri şi l-a tras spre el. Daniel i-a smuls şişul din mână:

E fals. Slavă Cerului, e un cuțit de circ.

Aşa era. Ĺžişul avea un capăt gol, cu arc, în care aluneca lama, ascunzându-se, când era apăsată.

Daniel şi-a băgat arma în gât şi în piept, ca să le demonstreze celorlalți falsitatea armei. Apoi a sărit la Jeremias. L-a tăiat pe Nasser. Râdea tare, în hohote pline, isterice, pe care ceilalți le acompaniau. Şi Ludo râdea, ținându-se de Sabalu, cu lacrimile şiroindu-i.

Numai Monte a rămas serios. Şi-a aranjat cămaşa, şi-a îndreptat spatele, a coborât scările. Afară aerul frigea. Un vânt uscat scutura copacii. Detectivul respira cu greutate. Îl durea pieptul, nu acolo unde Nasser îl înjunghiase fictiv,

ci pe dinăuntru, într-un loc ascuns, căruia el nu ştia să-i dea un nume. Şi-a şters ochii. Şi-a scos ochelarii de soare din buzunarul de la pantaloni şi i-a pus pe nas. Şi-a amintit, fără nici un motiv anume, imaginea unei canoe plutind în Delta Okavango.

Kubango îşi schimbă numele în Okavango când treci granița cu Namibia. Fiind un râu mare, nu-şi îndeplineşte destinul comun semenilor săi: nu se varsă în mare. Îşi deschide brațe puternice şi moare în plin deşert. E o moarte sublimă, generoasă, care umple de verde şi de viață nisipurile din Kalahari. Monte îşi petrecuse cea de-a treizecea aniversare de căsătorie în Delta Okavango, la o pensiune ecologică – un cadou de la copii. Fuseseră zile fericite, el şi Maria Clara, vânând coleoptere şi fluturi, citind, plimbându-se cu canoea.

Unii oameni suferă de teama că vor fi uitați. Această patologie poartă numele de atazagorafobie. În cazul lui se întâmpla opusul: trăia cu groaza că nu va fi uitat niciodată. Acolo, în Delta Okavango, se simțise uitat. Fusese fericit.

În care se dezvăluie cum Nasser Evangelista l-a ajutat pe Micul Şef de Trib să fugă din închisoare

Murim întotdeauna de descurajare, sau altfel spus, când sufletul cedează – atunci murim. Asta e teza Micului Şef de Trib. Ca s-o demonstreze, afaceristul povesteşte ce i s-a întâmplat când a fost prins a doua oară. A înfruntat condițiile groaznice din închisoare, tratamentul josnic, torturile, cu un curaj care îi surprindea nu numai pe tovarăşii lui de nefericire, ci şi pe gardienii închisorii şi pe agenții poliției politice.

Nu era curaj, mărturiseşte: Eram posedat de revoltă. Sufletul meu se revolta împotriva nedreptăților. Frica, da, frica durea mai tare decât loviturile, dar revolta creştea mai mult decât frica şi aşa le ţineam piept polițiştilor. Nu tăceam din gură niciodată. Când țipau la mine, eu țipam şi mai tare. De la un moment încolo, am văzut că le era mai frică lor de mine, decât mie de ei.

Odată, când l-au băgat drept pedeapsă într-o celulă minusculă, căreia îi spuneau Kifagondo[17], Micul Şef de

---

[17] Kifagondo este localitatea la aprox 20 km de Luanda, unde, în ziua premergătoare proclamării Independeței Angolei (11 noiembrie 1975), a avut loc o confruntare armată între MPLA şi FNLA. Acesta din urmă, având sprijinul Zairului, al Africii de Sud şi al unui batalion de

Trib a găsit un şobolan şi l-a adoptat. I-a pus numele Esplendor, un nume poate prea optimist pentru un şobolan ordinar, cenuşiu şi slab, cu o ureche muşcată şi cu blana în stare foarte proastă. Când Micul Şef de Trib a reapărut în celula comună, cu Esplendor plin de praf pe umărul drept, unii dintre colegi au râs de el. Cei mai mulți nici nu l-au băgat în seamă. Pe atunci, la sfârşitul anilor şaptezeci, închisoarea São Paulo reunea o extraordinară colecție de personalități. Mercenari americani şi englezi, capturați în luptă, conviețuiau cu exilați din Congresul Național African căzuți în dizgrație. Tineri intelectuali de extremă-stânga făceau schimb de idei cu bătrâni portughezi susținători ai lui Salazar. Erau şi indivizi închişi pentru trafic de diamante şi alții pentru că nu au stat aliniați în timp ce se arbora steagul. Unii dintre prizonieri fuseseră conducători importanți ai partidului. Se lăudau că sunt prieteni cu Preşedintele Republicii.

Chiar ieri am fost la pescuit cu Bătrânul, i se grozăvea unul dintre ei Micului Şef de Trib: când o să afle ce s-a întâmplat, o să mă scoată de aici şi o să-i închidă pe imbecilii care mi-au făcut una ca asta.

---

mercenari portughezi, a atacat trupele MPLA, susținute de soldați cubanezi, în încercarea de a ajunge în Luanda şi a împiedica proclamarea independenței de către MPLA.

A fost executat o săptămână mai târziu.

Mulți nici nu ştiau de ce sunt acuzați. Unii înnebuneau. Şi gardienii înnebuneau. Interogatoriile păreau de multe ori haotice, fără sens, ca şi cum obiectivul n-ar fi fost să smulgă informații de la deținuți, ci doar să-i tortureze şi să-i deruteze.

Într-un asemenea context, un bărbat cu un şobolan dresat nu uimea pe nimeni. Micul Şef de Trib avea grijă de Esplendor. Îl învăța să răspundă la comenzi. Îi spunea şezi! şi animalul şedea. Învârte-te! ordona el, iar şobolanul începea să meargă în cerc. Cazul a ajuns la urechile lui Monte, care s-a dus la celulă să-l viziteze pe prizonier.

Mi s-a spus că ți-ai făcut un nou prieten.

Micul Şef de Trib n-a răspuns. Îşi inventase o regulă, să nu răspundă niciodată unui agent de poliție politică, în afară de cazul în care ar fi început să țipe. Atunci, îl ataca cu urlete, acuzându-l că e în serviciul dictaturii social-fasciste, etc. Comportamentul prizonierului îl exaspera pe Monte.

Vorbesc cu tine, ce dracu'! Nu mă trata de parc-aş fi invizibil.

Micul Şef de Trib i-a întors spatele. Monte şi-a pierdut cumpătul. L-a tras de cămaşă. În acel moment l-a văzut pe Esplendor. A pus mâna pe animal, l-a azvârlit la pământ şi

l-a călcat în picioare. Printre atâtea crime, atât de uriaşe, care se comiteau pe atunci, chiar acolo, între pereții închisorii, moartea măruntă a lui Esplendor n-a afectat pe nimeni, în afară de Micul Şef de Trib. Tânărul a căzut într-o descurajare profundă. Îşi petrecea zilele întins pe o rogojină, mut, nemişcat, indiferent la colegii de celulă. A slăbit într-atât, încât coastele îi ieşeau prin piele ca lamele unui lamelofon. Într-un final, a fost dus la infirmerie.

Când a fost închis, Nasser Evangelista lucra la spitalul Maria Pia ca ajutor de infirmier. Nu-l interesa politica. Toată atenția lui era îndreptată către o tânără infirmieră numită Sueli Mirela, cunoscută pentru picioarele ei lungi, pe care le expunea cu generozitate, în minijupe îndrăznețe, şi pentru coafura ei rotundă, à la Angela Davis. Tânăra, logodnica unui agent de securitate, s-a lăsat sedusă de vorbele dulci ale ajutorului de infirmier. Logodnicul, furios, l-a acuzat pe rival de legături cu fracționiştii. După ce a fost închis, Nasser a fost pus să lucreze la infirmerie. L-a impresionat starea în care l-a văzut pe Micul Şef de Trib. El însuşi a pus la cale şi a organizat planul nebunesc şi, cu toate astea, fericit, care i-a permis tânărului debilitat să se întoarcă în libertate. În fine, o libertate relativă, din moment ce, aşa cum îi place însuşi Micului

Şef de Trib să repete, nici un om nu e liber cât timp altul este închis.

Nasser Evangelista a înregistrat decesul Micului Şef de Trib, alias Arnaldo Cruz, în vârstă de 19 ani, student la Drept, şi el cu mâna lui a pus corpul în coşciug. Un văr îndepărtat, în realitate un tovarăş din micul partid în care milita studentul, a luat coşciugul în primire. L-a îngropat, cu o slujbă discretă, în Cimitirul Alto das Cruzes. Asta după ce l-a extras pe respectivul pasager. Micul Şef de Trib îşi luase obiceiul de a vizita mormântul, la comemorarea presupusei lui morţi, ducându-şi sieşi flori: Pentru mine e un prilej de reflectare asupra fragilităţii vieţii şi un mic exerciţiu de alteritate, le explica prietenilor. Mă duc acolo şi încerc să mă gândesc la mine ca la o rudă apropiată. Până la urmă, eu îmi sunt cea mai apropiată rudă. Mă gândesc la defectele ei, la calităţile ei, şi dacă merită sau nu lacrimile mele. Aproape de fiecare dată plâng puţin.

Au trecut luni bune până când poliţia a descoperit înşelăciunea. Atunci, l-au închis din nou.

Mistere din Luanda

Micul Şef de Trib se distra stând de vorbă cu vânzătorii de artizanat. Se rătăcea pe străduţele prăfuite, printre

barăcile de lemn, studiind pânzele din Congo, cele o mie şi una de picturi de apusuri şi dansuri, măştile *tchokwê* pe care artizanii le îngroapă, pe timpul lunilor ploioase, ca să pară mai vechi. I se întâmpla să mai cumpere câte un obiect sau altul care nu-i plăcea, doar pentru a mai lungi discuția. Impulsionat mai mult de spiritul de solidaritate decât de gândul la câştig, înființase o firmă de producție şi comercializare de artizanat. El însuşi gândea şi desena piese în lemn negru african, pe care apoi artizanii se ocupau să le facă. Le vindea în aeroportul din Luanda şi în magazine mici dedicate aşa-numitului comerț echitabil, în Paris, Londra şi New York. Dădea de lucru la mai bine de două duzini de artizani. Una dintre piesele cu cel mai mare succes reprezenta mica figurină cunoscută din arta statuară tradițională angoleză numită *Pensador*, gânditorul, cu un căluş care îi acoperea gura. Poporul îi dăduse acestei piese numele de *Nem-Penses*, adică, „nici să nu te gândeşti".

În acea după amiază, Micul Şef de Trib a traversat piața fără să dea multă atenție vânzătorilor. S-a mărginit să zâmbească, făcând un semn cu capul celor care îl salutau. Papy Bolingô începuse spectacolul. Fofo cânta o melodie veche de-a formației senegaleze Orchestra Baobab. Barul era plin. Când l-a văzut venind, un chelner

s-a apropiat cu un scaun pliant. L-a montat şi afaceristul a luat loc. Oamenii râdeau, fascinați, în timp ce Fofo se mişca pe ritm, deschizând şi închizând gura enormă.

Micul Şef asistase de multe ori la spectacol. Ştia că Papy Bolingô muncise la un circ, în Franța, pe timpul anilor de exil. Cu siguranță în perioada aceea îşi descoperise şi îşi dezvoltase talentul extraordinar de ventriloc cu care îşi câştiga traiul acum. Fostul sunetist insista, chiar şi în privat, în ce priveşte autenticitatea spectacolului:

Fofo vorbeşte! se încăpățâna să spună, printre hohote. Fofo cântă. Nu eu. L-am învățat primele lui cuvinte pe când era foarte mic. Apoi l-am învățat să cânte.

Atunci vrem să-l auzim cum cântă când stă departe de tine!

Nu se poate! Nu face el asta. E un animal timid.

Micul Şef de Trib a aşteptat până la sfârşitul spectacolului. Oamenii au ieşit rând pe rând, foarte însuflețiți, entuziasmați de miracolul la care tocmai asistaseră. Afaceristul s-a apropiat de artişti:

Felicitări! Sunteți din ce în ce mai buni!

Mulțumesc, i-a spus hipopotamul, cu vocea lui metalică de bariton dramatic: Am avut un public generos.

Micul Şef l-a mângâiat pe spate:

Cum îți e la casa ta nouă?

Foarte bine, naşule. Am o grămadă de apă, noroi în care să mă tăvălesc.

Papy Bolingô a explodat într-un hohot plin. Prietenul lui a râs şi el. Fofo părea că-i imită, dând din cap, bătând cu copitele groase în scena mică.

Proprietarul locului, un fost luptător de gherilă pe nume Pedro Afonso, îşi pierduse piciorul drept într-o explozie de mină. Asta nu-i luase pasiunea pentru dans. Cine-l vedea dansând n-ar fi crezut că poartă proteză. S-a apropiat, auzind râsetele celor doi prieteni, în timp ce desena pe podeaua de pământ bătătorit dantelați paşi de rumba:

Dumnezeu a inventat muzica pentru cei săraci, ca să poată fi şi ei fericiți.

A comandat bere pentru toți trei:

Să bem pentru fericirea săracilor.

Micul Şef de Trib a protestat:

Şi eu?

Tu?! Ha, ha, tot timpul uit că tu eşti bogat. Aici, în țara asta, primul semn vizibil de bogăție e de obicei aroganța. Tu nu eşti câtuşi de puțin arogant. Nu ți s-au urcat banii la cap.

Mulțumesc. Ştii cum am ajuns bogat?

Se zice că o pasăre a coborât din cer, s-a aşezat pe mâna ta şi a scuipat două diamante.

Aproape. Am omorât un porumbel, ca să-l mănânc, şi am găsit două diamante în guşă. Acum câteva zile am descoperit ale cui erau diamantele. Micul Şef de Trib a rămas tăcut un moment, savurând surprinderea prietenilor lui: Diamantele erau ale vecinei mele, o bătrână doamnă portugheză. Ea a trăit douăzeci şi ceva de ani în sărăcie, fiind bogată. Şi m-a făcut şi pe mine bogat, fără să ştie.

Le-a spus povestea, insistând pe amănunte, pe răsturnările şi revenirile de situație, inventând cu talent şi multă plăcere părțile consistente pe care nu le ştia. Papy Bolingô a întrebat dacă bătrâna rămăsese şi ea cu unele dintre diamante. Da, i-a confirmat afaceristul. Mai rămăseseră două, atât de mari, că nu le-a vrut nici un porumbel. Portugheza le-a oferit unor păstori din tribul Mucubal. Se pare că îi cunoştea pe oamenii ăia, cine ştie cum. Luanda are misterele ei.

E adevărat, încuviință Pedro Afonso: Capitala noastră e plină de mistere. Am văzut în oraşul ăsta ce nici în vise nu visezi.

Moartea lui Monte

Magno Moreira Monte a fost omorât de o antenă parabolică. A căzut de pe acoperiş în timp ce încerca să repare antena. Apoi, obiectul i-a căzut în cap. Unii au văzut în întâmplarea asta o alegorie ironică a noilor timpuri. Fostul agent de securitate, cel din urmă reprezentant al unui trecut de care, în Angola, puţini vor să-şi amintească, a fost doborât de viitor; comunicarea liberă triumfase asupra obscurantismului, tăcerii şi cenzurii; cosmopolitismul zdrobise provincialismul.

Mariei Clara îi plăcea să se uite la telenovele braziliene. Soţul ei, dimpotrivă, nu prea acorda atenţie televizorului. Inutilitatea programelor îl înfuria. Buletinele de ştiri îl înfuriau şi mai tare. Se uita la meciuri de fotbal, ţinând cu Primeiro de Agosto şi cu Benfica. Din când în când, se aşeza, în pijama şi papuci, să mai revadă un film alb-negru. Prefera cărţile. Adunase câteva sute de titluri. Plănuia să-şi petreacă ultimii ani din viaţă recitind Jorge Amado, Machado de Assis, Clarice Lispector, Luandino Vieira, Ruy Duarte de Carvalho, Cortázar, Gabriel García Márquez.

Când s-au mutat, lăsând în urmă aerul murdar şi gălăgios al capitalei, Monte a încercat să-şi convingă soţia că nu au nevoie de televizor. Maria Clara a fost de acord. Se obişnuise să fie de acord cu el. În primele săptămâni

citeau împreună. Părea să meargă totul bine. Maria Clara însă devenea din ce în ce mai tristă. Stătea cu orele la telefon cu prietenele ei. Monte s-a hotărât atunci să cumpere şi să instaleze o antenă parabolică.

La drept vorbind, a murit din dragoste.

Întâlnirea

Maria da Piedade Lourenço era o femeie măruntă şi agitată, cu părul încărunțit, nearanjat, ridicat ca o creastă pe creştetul capului. Ludo nu putea să-i distingă trăsăturile feței. Cu toate astea, a observat creasta. Parcă e o găină, s-a gândit, dar imediat i-a părut rău că şi-a imaginat aşa ceva. Fusese foarte agitată în zilele de dinaintea sosirii fiică-sii. Când a văzut-o în fața ei însă, a cuprins-o un calm desăvârşit. A poftit-o înăuntru. Salonul era acum văruit şi ordonat, cu podea nouă, uşi noi, toate plătite de vecinul Arnaldo Cruz, care insistase să-i ofere şi mobilierul. Cumpărase apartamentul lui Ludo, concesionându-i drept de uzufruct pe viață şi angajându-se să-i plătească studiile lui Sabalu până la terminarea universității.

Femeia a intrat. S-a aşezat pe un scaun, încordată, ţinându-se de geantă ca de un colac de salvare. Sabalu s-a dus să aducă ceai şi biscuiţi.

Nu ştiu cum să vă spun.

Poţi să-mi spui Ludovica, aşa mă cheamă.

O să pot să vă spun mamă într-o zi?

Ludo şi-a strâns mâinile pe burtă. Putea să vadă pe geam ramurile cele mai înalte ale arborelui de *mulemba*. Nici o briză nu le nelinіştea.

Ştiu că n-am nici o scuză, murmură: Eram foarte tânără şi eram speriată. Asta nu justifică ce-am făcut.

Maria da Piedade şi-a tras scaunul lângă ea. Şi-a pus mâna dreaptă pe genunchiul ei:

N-am venit la Luanda pentru nici o despăgubire. Am venit să vă cunosc. Vreau să vă duc înapoi la noi în ţară.

Ludo i-a luat mâna într-a ei:

Fata mea, asta mi-e ţara. Nu-mi mai rămâne alta.

A arătat înspre *mulemba*:

Am văzut copacul ăla crescând. El m-a văzut îmbătrânind. Ne-am spus multe.

Probabil mai aveţi familie în Aveiro.

Familie?!

Familie, prieteni, ştiu şi eu.

Ludo îi zâmbi lui Sabalu, care urmărea tot, foarte atent, adâncit într-una din canapele:

Familia mea e băiatul ăsta, *mulemba* de afară, fantasma unui câine. Văd din ce în ce mai rău. Un oftalmolog, prieten de-al vecinului meu, a venit aici să mă vadă. Mi-a zis că n-o să-mi pierd vederea cu totul. O să rămân cu vederea periferică. O să disting întotdeauna lumina, şi lumina în țara asta e o sărbătoare. În orice caz, nu am pretenții la mai mult: Lumina, Sabalu care să-mi citească şi bucuria unei rodii în fiecare zi.

Un porumbel numit Amor

Porumbelul care i-a schimbat viața Micului Şef de Trib – şi i-a ținut şi de foame pe deasupra – se numea Amor. Vi se pare ridicol? Spuneți-i asta Mariei Clara. Ea i-a dat numele. Viitoarea soție a lui Magno Moreira Monte era, la vremea Independenței, o tânără elevă de liceu. Tatăl ei, Horácio Capitão, funcționar vamal, creştea porumbei voiajori. Porumbeii botezați de Maria Clara aveau tendința să ajungă campioni. S-a întâmplat, înainte de Amor, în cazul lui Namorado (1968), Amoroso (1971), Clamoroso (1973) şi Encantado (1973). Amor mai că fusese aruncat la gunoi, încă din ou. Nu e bun, i-a explicat Horácio Capitão fiicei lui: Uită-te cum arată coaja, aspră, foarte groasă. Un

porumbel sănătos, puternic, bun zburător iese din ouă cu coaja netedă şi lucioasă. Fata a învârtit oul între degetele lungi şi a decretat:

O să fie campion, tata. O să-i spun Amor.

Amor a venit pe lume cu picioare subțiri. Piuia mult în clocitoare. Mai mult, penajul a întârziat să apară. Horácio Capitão nu-şi ascundea dezgustul şi repugnanța:

Ar trebui să scăpăm de el, Maria Clara. Nenorocita asta de pasăre n-o să zboare bine niciodată. E un păgubaş. Un crescător de porumbei trebuie să ştie să facă diferența între porumbeii buni şi cei proşti. Pe cei proşti îi dăm afară, nu ne mai pierdem timpul cu ei.

Nu! insista fata: Am încredere absolută în porumbelul ăsta. Amor s-a născut pentru a învinge.

Amor a început până la urmă să se dezvolte. Din nefericire, a crescut prea mult. Văzându-l gras, mult mai mare decât porumbeii din acelaşi cuib, Horácio Capitão clătina iar din cap:

Ar trebui să-l mâncăm. Porumbeii mari n-au prea multe şanse la probele de viteză. Nu sunt buni pe distanțe lungi.

S-a înşelat. Amor a îndeplinit aşteptările Mariei Clara. 1974 şi 1975 au fost pentru el ani de glorie. S-a dovedit a

fi rapid, determinat, cu o pasiune statornică pentru porumbar:

Ticălosul ăsta s-a ataşat de teritoriul lui, a recunoscut în sfârşit Horácio Capitão: ataşarea de teritoriu e caracteristica principală a unui bun zburător.

În oglindă, Horácio Capitão vedea un bărbat înalt şi musculos, ceea ce el nu era, ba chiar dimpotrivă, măsura puțin peste un metru şaizeci şi lăsa să se vadă nişte brațe flasce, umeri înguşti, oase de pasăre. Nu se dădea în lături de la nici un conflict şi, dacă avea ocazia, dădea el primul pumn, suferind apoi la cele ale adversarului, suferind chiar mult, în carnea fragilă, dar mereu războinic ca un uriaş. Se născuse în Luanda, într-o familie din mica burghezie metisă, şi vizitase Portugalia o singură dată. Cu toate astea, se simțea, în cuvintele lui, *un portughez get-beget*. Revoluția din aprilie l-a înfuriat şi l-a nedumerit. În unele zile mai furios, în altele mai nedumerit, când cu privirea pierdută spre cer, când vociferând împotriva trădătorilor şi comuniştilor care, fără ruşine, voiau să vândă Angola imperiului sovietic. A asistat, îngrozit, la începutul războiului civil şi la triumful MPLA şi al aliaților lor cubanezi şi din Blocul de Est. Ar fi putut să se îmbarce spre Lisabona, cum au făcut atâția alții, dar n-a vrut:

Cât mai există pe acest teritoriu un portughez adevărat, Angola va fi în continuare Portugalia.

În lunile care au urmat după Independență, a văzut săvârşindu-se tragediile pe care le prevăzuse: fuga coloniştilor şi a unei bune părți din burghezia nativă, închiderea fabricilor şi a magazinelor mici, colapsul serviciilor de apă, electricitate şi de ridicare a gunoiului, arestările în masă, execuțiile. Nu s-a mai ocupat de porumbar. Îşi petrecea zilele la Biker. V-am spus eu! comenta cu cei câțiva prieteni, majoritatea foşti funcționari publici, care frecventau încă istorica berărie. A devenit atât de enervant, tot insistând cu aceleaşi acuzații şi aceleaşi presimțiri sumbre, încât de la un anumit moment ceilalți au început să-i spună V-am-Spus-Eu.

Într-o dimineață de iarnă, când a deschis ziarul, a dat peste o fotografie de la o şedință. În prim-plan, a văzut-o pe Maria Clara în brațele lui Magno Moreira Monte şi a fugit să-i arate ziarul unui fost informator al poliției politice portugheze, Artur Quevedo, care, după Independență, începuse să rezolve treburi mărunte pentru noile servicii de informații şi siguranță:

Îl ştii pe tipul ăsta? Cine e tipul ăsta?

Quevedo l-a privit pe prietenul lui, compătimitor:

Un comunist fanatic. Cel mai rău soi de comunist, inteligent, hotărât şi cu o ură viscerală faţă de portughezi.

Horácio s-a întors acasă panicat. Fiica lui, fetiţa lui, prinţesa lui, căzuse în mâinile unui subversiv. Nu ştia ce-o să-i spună răposatei soţii când avea s-o revadă. Inima i-o lua la fugă pe măsură ce înainta. Furia a pus cu totul stăpânire pe el. Când a deschis uşa, începuse deja să ţipe:

Maria Clara!

Fata a venit repede de la bucătărie, ştergându-şi mâinile de şorţ:

Tata?!

Vreau să te apuci să-ţi faci bagajele. Mergem în Metropolă.

Ce?!

Maria Clara împlinise 17 ani. Moştenise de la mama ei frumuseţea placidă, iar de la tată, curajul şi încăpăţânarea. Monte, cu opt ani mai mare, fusese profesorul ei de portugheză, în 1974, anul euforiei. Ce-a atras-o la el au fost defectele lui Horácio. S-a lăsat sedusă şi de vocea gravă cu care profesorul citea, la ore, versurile lui José Régio: *A minha vida é um vendaval que se soltou. / É uma onda que se alevantou. / É um átomo a mais que se*

animou... / Não sei por onde vou, / Não sei por onde vou / – Sei que não vou por aí![18]

Fata şi-a scos şorţul. L-a călcat în picioare, furioasă:

N-ai decât să te duci dumneata. Eu rămân în ţara mea.

Horácio i-a ars o palmă:

Ai 17 ani şi eşti copilul meu. O să faci ce-ţi spun eu. Deocamdată te închid în casă, nu vreau să mai faci iar vreo prostie.

A instruit-o pe fata în casă să n-o lase pe Maria Clara să iasă şi s-a dus să cumpere bilete de avion. I-a vândut maşina pe un preţ ridicol lui Artur Quevedo şi i-a lăsat un rând de chei de la casă:

Să te duci în fiecare zi să deschizi ferestrele, să uzi grădina, ca să creadă lumea că e în continuare locuită. Nu vreau să-mi ocupe comuniştii casa.

Maria Clara se folosea de porumbei, de mai multe săptămâni, ca să comunice cu iubitul ei. Horácio tăiase telefonul, după ce începuse să primească apeluri anonime cu ameninţări cu moartea. Ameninţările n-aveau de-a face cu chestiuni politice. Nici pe departe. Funcţionarul vamal suspecta un coleg invidios. Monte, la rândul lui, călătorea

---

[18] José Régio (1901-1969, poet, autor de dramaturgie şi ficţiune portughez): Viaţa mea e o vijelie care s-a stârnit. / E un val care s-a înălţat. / E un atom în plus care s-a însufleţit... / Nu ştiu încotro mă duc, / Nu ştiu încotro mă duc / – Ştiu că nu într-acolo!

mult, îndeplinind misiuni secrete, câteodată în zone de război. Maria Clara, care, la vremea respectivă, avea grijă singură de porumbar, îi dădea trei-patru porumbei, pe care el îi elibera, la asfinţit, cu versuri de amor şi veşti scurte legate de picioruşe.

Ajutată de fata în casă, Maria Clara a reuşit să trimită un mesaj unei prietene, iar aceasta s-a dus să-l caute pe Monte. L-a găsit în Viana, investigând zvonuri despre organizarea unei lovituri militare, în care erau implicaţi ofiţeri negri, nemulţumiţi de predominanţa albilor şi metişilor în trupele de cel mai înalt nivel din forţele armate. Monte s-a aşezat şi a scris:

Mâine. Ora şase, la locul obişnuit. Mare grijă. Te iubesc.

A băgat mesajul într-un mic cilindru de plastic şi l-a prins de piciorul drept al unuia dintre porumbeii pe care îl avea cu el. I-a dat drumul porumbelului.

Maria Clara a aşteptat în van un răspuns. A plâns toată noaptea. N-a protestat pe drum spre aeroport. N-a vorbit până n-au debarcat în Lisabona. N-a rămas mult timp în capitala portugheză. La cinci luni după ce a împlinit 18 ani s-a întors în Luanda şi s-a căsătorit cu Monte. Horácio şi-a călcat pe mândrie, şi-a făcut valiza şi s-a dus după ea. A aflat, mult mai târziu, că viitorul lui

ginere l-a scăpat de mai multe ori de puşcărie, în anii tumultuoşi care au urmat după Independență. Nu i-a mulțumit niciodată. Cu toate astea, la înmormântare, a fost dintre cei care au plâns cel mai mult.

Dumnezeu cântăreşte sufletele într-o balanță. Pe unul din talere e sufletul, pe celălalt, lacrimile celor care îl plâng. Dacă nu l-a plâns nimeni, sufletul coboară în infern. Dacă lacrimile au fost suficiente, şi suficient de sincere, urcă la ceruri. Ludo credea în asta. Sau i-ar fi plăcut să creadă. Aşa i-a zis lui Sabalu:

În Paradis se duc oamenii cărora ceilalți le simt lipsa. Paradisul e spațiul pe care îl ocupăm în inimile celorlalți. Aşa-mi spunea bunica mea. Nu cred. Mi-ar plăcea să cred în tot ce e simplu – dar îmi lipseşte credința.

Monte a avut cine să-l plângă. Mi-e greu să mi-l imaginez în Paradis. Poate a rămas în Purgatoriu, totuşi, prin vreun colț oarecare al imensității, între splendoarea senină a Cerurilor şi întunericul convulsiv al Infernului, jucând şah cu îngerii care îl păzesc. Dacă îngerii ştiu să joace, dacă joacă bine, pentru el ar fi aproape ca un fel de Paradis.

Cât despre Horácio Capitão, V-am-Spus-Eu, îşi petrece după-amiezile într-un bar decrepit, pe Insula Luandei, bând bere şi discutând politică, în compania poetului

Vitorino Gavião, a lui Artur Quevedo şi a încă vreo doi-trei moşi rablagiţi, de pe când se potcovea puricele. Nici azi nu recunoaşte Independenţa Angolei. I se pare că, aşa cum comunismul a luat sfârşit, într-o zi şi Independenţa va lua sfârşit. Creşte porumbei în continuare.

Confesiunea lui Jeremias Carrasco

Să revenim la dimineaţa în care Nasser Evangelista, împins de un ecou de voci sumbre, s-a năpustit asupra lui Monte cu un cuţit. În învălmăşeala de oameni care se adunase la uşa lui Ludo, ieşeau în evidenţă, cum poate vă amintiţi, două personaje îmbrăcate în negru. Bătrâna doamnă i-a observat după fuga ruşinoasă a lui Monte şi plecarea (grăbită, şi ea) a lui Baiacu. I-a observat, dar n-a reuşit să afle ce vor, căci, între timp, Daniel Benchimol se apucase să citească scrisoarea pe care Maria da Piedade Lourenço i-o adresase directorului de la *Jornal de Angola*.

Cei doi bărbaţi au aşteptat să termine jurnalistul. Au fost martori, în tăcere, la întristarea ei, la lacrimile şterse cu dosul palmei. Într-un final, Daniel s-a retras, promiţând că o să-i scrie Mariei da Piedade, iar cei doi bărbaţi au înaintat. Cel mai bătrân i-a întins mâna lui Ludo, dar cel care a vorbit a fost cel tânăr:

V-am ruga dacă putem să intrăm, coniţă.

Ce doriți?

Jeremias Carrasco a scos un carnet din buzunarul de la haină şi a scris rapid ceva în el. I-a arătat lui Ludo. Femeia a dat din cap:

Văd că e un carnet. Literele nu mai pot să le citesc. Sunteți mut?

Tânărul a citit cu voce tare:

Lăsați-ne să intrăm, vă rog. Am venit să vă cer iertare şi ajutor.

Ludo i-a privit, încăpățânată:

N-am unde să vă aşez. Nu mai primesc vizite de treizeci de ani.

Jeremias a mai scris ceva, arătându-i apoi carnetul fiului:

O să stăm în picioare. Tatăl meu spune că scaunele, chiar şi cele mai bune, nu îmbunătățesc conversația.

Ludo i-a lăsat să intre. Sabalu s-a dus să caute patru bidoane vechi de ulei de măsline. S-au aşezat pe ele. Jeremias s-a uitat îngrozit la podeaua de ciment, la pereții înnegriți, mâzgăliți cu cărbune. Şi-a luat căciula de pe cap. Capul lui ras strălucea în penumbră. A scris din nou în carnet.

Sora şi cumnatul dumneavoastră au murit într-un accident de maşină, a citit băiatul: Responsabil pentru

asta sunt eu. I-am omorât. L-am cunoscut pe bătrânul Pico, în Uíge, la începutul războiului. El a venit să mă caute. Cineva îi spusese de mine. Avea nevoie de ajutorul meu ca să dea o spargere la Diamang. O treabă curată, bine făcută, fără sânge sau complicații. Ne-am înțeles ca eu să rămân cu jumătate din pietre. Mi-am făcut treaba, a mers totul bine, dar la sfârşit Pico a fugit. M-a lăsat cu mâna goală. Nu s-a gândit niciodată că o să vin să-l caut în Luanda. Nu mă cunoştea. Am intrat în oraş, înconjurat de trupele lui Mobuto şi de ai noştri, o aventură nebună, şi căutând pe ici pe colo, timp de două zile, am dat de el până la urmă, la o petrecere, pe Insulă. A fugit când m-a văzut. L-am urmărit cu maşina ca-n filme. Atunci el a ieşit de pe şosea şi a intrat într-un copac. Sora dumneavoastră a murit pe loc. Pico a mai rămas în viață cât să-mi spună unde ascunsese diamantele. Îmi pare foarte rău.

António citea greu. Poate din cauza lipsei de lumină, poate pentru că nu era obişnuit să citească, poate pentru că nu-i venea să creadă ce citea. Când a terminat, a ridicat o privire înmărmurită către tatăl lui. Bătrânul se rezemase de perete. Respira greu. A luat carnetul din mâna lui António şi s-a apucat iar să scrie. Ludo a ridicat mâna, într-un gest vag, agonizând, încercând să-l oprească:

Nu vă mai chinuiți. Greşelile ne corectează. Poate e nevoie să uităm. Ar trebui să exersăm uitarea.

Jeremias a dat din cap, enervat. A mai scris cu repeziciune câteva cuvinte în carnetul micuț. I l-a dat fiului:

Tata nu vrea să uite. Uitarea înseamnă moarte, zice el. Uitarea înseamnă că te predai.

Bătrânul scrise din nou:

Tata vrea să vă vorbesc despre neamul nostru. Vrea să vă spun despre boi, boii sunt bogăția noastră, dar nu sunt bunuri de vânzare şi cumpărare. Noi îi contemplăm. Ne place să auzim mugetul boilor.

Izolat între cei din tribul Mucubal, Jeremias renăscuse nu ca alt om, ci ca alți oameni, ca un neam. Înainte, el era el în mijlocul celorlalți. În cel mai bun caz, el, braț la braț cu alții. În deşert se simțise, pentru prima dată, o parte dintr-un tot. Unii biologi susțin că o singură albină, o singură furnică nu reprezintă decât celule mobile ale aceluiaşi individ. Adevăratele organisme sunt stupul şi furnicarul. La fel şi în tribul Mucubal, nu există unul fără ceilalți.

Ludo şi-a amintit, în timp ce António citea, cu greutate, de explicațiile tatălui ei pentru nişte versuri de-ale lui Fernando Pessoa: *Mie mi-e milă de stele. / Strălucesc deja*

de atâta timp, / De atâta şi-atâta timp.../ Mi-e milă de ele.// Să fie vorba oare / De-o oboseală a lucrurilor, / A tuturor lucrurilor / Cum ai simţi-o fie în braţ, fie în picioare?// O oboseală de a fi existând, / De a fi, / Numai chiar de a fi / Ceva trist strălucind, surâzând...// Ĺži să nu existe oare, în sfârşit, / Pentru lucrurile toate câte există, / Nu moarte, dar cum să spun? Ceva / Ca un sfârşit altfel decât sfârşit, / Sau o altă raţiune supremă, pe un ton / Mai indefinit / Cum ai zice pardon?[19]

António îi vorbea de noii latifundiari, de sârma ghimpată care împărțea deşertul, tăind drumurile de acces spre păşuni. Să răspunzi cu focuri de armă ar fi dus la războaie teribile, în timpul cărora tribul Mucubal şi-ar fi pierdut vitele, şi-ar fi pierdut sufletul şi libertatea. Aşa fusese în 1940, când portughezii au omorât aproape toată populația, trimițând supraviețuitorii ca sclavi pe plantațiile din São Tomé. Cealaltă soluție, după părerea lui Jeremias, era să cumpere pământurile, cele care au fost dintotdeauna ale triburilor *kuvale*, *himba*, *muchavicuas*, şi care azi sunt proprietatea unor generali şi afacerişti prosperi, mulți dintre ei fără nici o legătură cu nemăsuratul cer al sudului.

---

[19] Traducere de Dinu Flămând, în Fernando Pessoa, *Vecin cu viața (Poezia ortonimă 1911-1935)*, Editura Humanitas, 2017.

Ludo s-a ridicat, s-a dus să caute cele două diamante care mai rămăseseră şi i le-a dat lui Jeremias.

Accidentul

De multe ori, când mă uitam în oglinzi, îl vedeam în spatele meu. Acum nu-l mai văd. Poate pentru că văd atât de prost (beneficiile orbirii), poate pentru că am schimbat oglinzile. Imediat după ce am primit banii pe apartament, am cumpărat oglinzi noi. M-am despărțit de cele vechi. Vecinul meu s-a mirat:

Singurul lucru încă în stare bună în apartamentul ăsta sunt oglinzile.

Nu! *M-am enervat:* Oglinzile sunt bântuite.

Bântuite?!

Da, vecine. Pline de umbre. Au petrecut prea mult timp în stare de singurătate.

N-am vrut să-i spun că, de multe ori, când mă uitam în oglinzi, îl vedeam aplecându-se deasupra mea pe bărbatul care m-a violat. Pe atunci încă ieşeam din casă. Aveam o

viață aproape normală. Mă duceam şi mă întorceam de la liceu pe bicicletă. Vara, părinții noştri închiriau o casă, în Costa Nova. Eu înotam. Îmi plăcea să înot. Într-o după-amiază, când am ajuns acasă de la plajă, am văzut că n-am o carte pe care o citeam. M-am întors, singură, s-o caut. Pe plajă era montat un şir de barăci. Se făcuse seară între timp, şi nu mai era nimeni. M-am dus la baraca în care fuseserăm noi. Am intrat. Am auzit un zgomot şi, când m-am întors, am văzut un ins la uşă, zâmbind. L-am recunoscut. Îl vedeam de obicei într-un bar, jucând cărți cu tata. Tocmai voiam să-i explic ce caut acolo. N-am avut timp. Până să-mi dau seama, era deja peste mine. Mi-a sfâşiat rochia, mi-a smuls chiloții şi m-a pătruns. Îmi amintesc mirosul. Mâinile aspre, dure, strângându-mi sânii. Am țipat. M-a plesnit peste față, lovituri puternice, sincopate, nu cu ură, nu cu furie, ca şi cum s-ar fi distrat. Am tăcut. Am ajuns acasă plângând în hohote, cu rochia sfâşiată, plină de sânge, cu fața umflată. Tata a înțeles tot. Şi-a pierdut cumpătul. M-a pălmuit. În timp ce mă bătea cu cureaua, țipa la mine, curvo, vagaboando, nenorocito. Şi azi îl mai aud: Curvo! Curvo! Mama încercând să-l oprească. Sora mea în hohote de plâns.

N-am aflat niciodată ce s-a întâmplat cu bărbatul care m-a violat. Era pescar. Se spune că a fugit în Spania. A dispărut. Eu am rămas gravidă. M-am închis în cameră. M-au închis în cameră. Auzeam pe afară oamenii şuşotind. Când a venit sorocul, o moaşă a venit să mă ajute. Nici n-am apucat să-i văd chipul fiicei mele. Mi-au luat-o.

Ruşinea.

Ruşinea nu mă lăsa să ies din casă. Tata a murit fără să-mi mai adreseze nici un cuvânt. Eu intram în salon şi el se ridica şi pleca. Au trecut anii, a murit. La câteva luni, mama l-a urmat. M-am mutat acasă la sora mea. Încetul cu încetul am început să uit. În fiecare zi mă gândeam la fiica mea. În fiecare zi exersam să nu mă mai gândesc la ea.

N-am mai fost în stare să ies pe stradă fără să simt o ruşine adâncă.

Acum a trecut. *Ies pe stradă şi nu mai simt ruşine. Nu simt teamă. Ies pe stradă şi vânzătoarele mă salută. Îmi râd, ca nişte rude apropiate*.

Copiii se joacă cu mine, îmi dau mâna. Nu ştiu dacă fiindcă sunt eu foarte bătrână sau fiindcă sunt la fel de copil ca ei.

Ultimele cuvinte

Scriu pipăind literele. O experienţă ciudată, căci nu pot să citesc ce scriu. Aşadar, nu scriu pentru mine.

Pentru cine scriu?

Scriu pentru cine am fost. Poate cea pe care am părăsit-o într-o zi încă mai există, rămasă locului, în picioare, lugubră, într-un ascunziş al timpului – într-o curbă, într-o răscruce – şi într-un fel misterios va putea citi rândurile pe care le scriu aici, fără să le văd.

Ludo, draga mea: acum sunt fericită.

Oarbă, văd mai bine decât tine. Plâng pentru orbirea ta, pentru infinita ta prostie. Ar fi fost atât de uşor să deschizi uşa, atât de uşor să ieşi şi să îmbrăţişezi viaţa. Te văd cum priveai pe ferestre, îngrozită, ca un copil care se apleacă să se uite sub pat, crezând că o să găsească monştri.

Monştrii, arată-mi monştrii: persoanele de pe stradă. Oameni de-ai mei.

Îmi pare atât de rău, căci ai pierdut atât.

Îmi pare atât de rău.

Dar nu e exact ca tine nefericita omenire?

În vise începe totul

În vis, Ludo era fetiță. Stătea jos pe o plajă cu nisip alb. Sabalu, întins pe spate, cu capul în poala ei, privea marea. Vorbeau despre trecut şi despre viitor. Făceau schimb de amintiri. Râdeau de felul bizar în care se cunoscuseră. Râsul celor doi scutura aerul, ca scânteierea păsărilor în diminețile adormite. Atunci, Sabalu s-a ridicat:

S-a făcut zi, Ludo. Hai.

Şi au plecat amândoi înspre lumină, râzând şi vorbind, ca şi cum s-ar fi suit într-o barcă.

Lisabona, 5 februarie 2012

Mulțumiri şi Bibliografie

Într-o după-amiază deja îndepărtată din luna ianuarie 2005, cineastul Jorge António m-a provocat să scriu un scenariu pentru un lungmetraj de ficțiune pe care să-l filmeze în Angola. I-am spus povestea unei portugheze care s-a zidit în 1975, cu câteva zile înainte de Independență, îngrozită de evoluția lucrurilor. Entuziasmul lui Jorge m-a determinat să scriu scenariul. Deşi ideea cu filmul s-a pierdut, de la acea structură originală am ajuns la prezentul roman. Ca să scriu capitolele despre tribul *kuvale*, am fost inspirat de poemele lui Ruy Duarte de Carvalho şi de unul dintre cele mai strălucite eseuri de-ale lui: *Aviso à navegação – olhar sucinto e preliminar sobre os pastores kuvale*.

M-au ajutat mai mulți oameni să scriu acest roman. Aş vrea să le mulțumesc în special părinților mei, primii mei cititori dintotdeauna, precum şi Patríciei Reis şi Larei Longle. Îi mulțumesc, în cele din urmă, poetei braziliene Christiana Nóvoa, cea care, la rugămintea mea, a scris versurile lui Ludo din capitolele „Haikai” şi „Exorcism”.